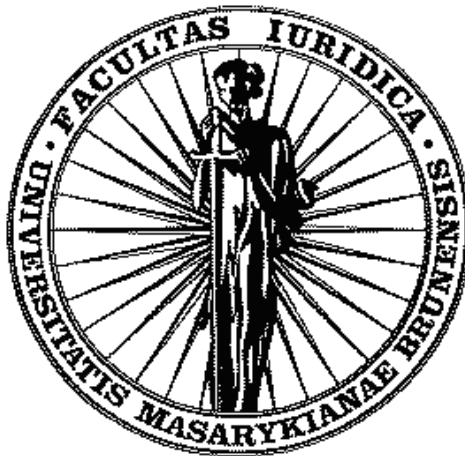

Právnická fakulta Masarykovy univerzity

Obor právo a právní věda

Katedra občanského práva

Diplomová práce

Procesní smlouvy

Petr Coufalík

2013/2014

Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci na téma ‚Procesní smlouva‘ zpracoval zcela sám. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použil k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.“

V Brně dne 19. března 2014

.....
Petr Coufalík

Rád bych na tomto místě poděkoval JUDr. Petru Lavickému, Ph.D., za čas, který mi věnoval, za podnětné rady a připomínky k této diplomové práci.

Dále bych rád poděkoval celé své rodině, přátelům a všem dalším, kteří mě na cestě vzdělávání provázeli.

Tuto práci věnuji svému zesnulému otci za jeho celoživotní příklad.

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá procesními smlouvami. V první kapitole nazvané základní východiska jsou popsány některé procesní instituty, které jsou nezbytné ke správnému pochopení celé práce. Jádro předkládané studie leží v druhé kapitole, která se zabývá definicí, přípustností, účinky, náležitostmi, vadami a druhy procesních smluv. Obecné závěry z této kapitoly jsou aplikovány ve třetí kapitole, která se zabývá několika vybranými procesními smlouvami, například rozhodčí smlouvou, prorogační smlouvou, mediační smlouvou, *pacti de non petendo* nebo důkazními smlouvami.

Klíčová slova

Procesní právo, procesní smlouva, přípustnost procesních smluv, účinky procesních smluv, náležitosti procesních smluv, vady procesních smluv, druhy procesních smluv, rozhodčí smlouva, prorogační smlouva, alternativní řešení sporů, mediační smlouva, *pactum de non petendo*, důkazní smlouva, důkazní břemeno.

Abstract

This work deals with a procedural agreement. In the first chapter called the basic assumptions, there are described some legal institutes, e. g. procedural acts, which are necessary to correct comprehension of whole study. The core of study is in the second chapter, which deals with definition, permissibility, effects, requirements, defects and kinds of procedural agreements. The general conclusions of this chapter are applied in the third chapter, which deals with some typical procedural agreements, e. g. arbitration agreement, prorogation agreement, mediation agreement, pactum de non petendo or evidentiary agreement.

Key words

Civil procedure, procedural agreement, permissibility of procedural agreement, effects of procedural agreement, requirements of procedural agreement, defects of procedural agreements, kinds of procedural agreements, arbitration agreement, prorogation agreement, alternative dispute resolution, mediation agreement, pactum de non petendo (agreement not to sue), evidentiary agreement, the burden of evidence.

Obsah

1. Úvod.....	9
2. Cíle, metodika a interpretace.....	11
3. Základní východiska	14
3.1. Procesněprávní vztah.....	14
3.1.1. Členění procesněprávních vztahů.....	16
3.1.2. Charakteristika procesněprávního vztahu	16
3.2. Procesní úkony	18
3.2.1. Procesní úkony účastníků řízení.....	18
3.2.2. Teorie projevu vůle	19
3.2.3. Vady procesních úkonů	21
3.3. Institut smlouvy.....	22
3.3.1. Soukromoprávní smlouvy	22
3.3.2. Veřejnoprávní smlouvy	24
3.3.3. Trestněprávní smlouvy	27
4. Obecně o procesních smlouvách	30
4.1. Právní úkony prostupující soudním řízením	30
4.2. Definice	33
4.3. Přípustnost procesní smlouvy.....	36
4.3.1. Široká koncepce přípustnosti	37
4.3.2. Úzká koncepce přípustnosti	37
4.3.3. Střední cesta	39
4.3.4. Shrnutí	40
4.4. Náležitosti procesních smluv	41
4.4.1. Náležitosti subjektu	41
4.4.2. Náležitosti vůle a projevu vůle.....	44
4.4.3. Náležitosti předmětu	48
4.4.4. Náležitosti obsahu	49
4.5. Vady procesních smluv a jejich následky	51
4.5.1. Úvodní výklad	51
4.5.2. Vady procesních smluv	52
4.5.3. Dílčí otázky související s vadami procesních smluv.....	54
4.5.4. Proces zjišťování vad a jejich odstraňování	55
4.6. Účinky procesních smluv	56
4.6.1. Úvodní výklad	56
4.6.2. Dispoziční procesní smlouvy	56
4.6.3. Zavazující procesní smlouvy.....	57
4.6.4. Shrnutí	59
4.7. Třídění procesních smluv	61

4.7.1.	Třídění dle Viléma Steinera	61
4.7.2.	Třídění dle Alexandra Bělohlávka	62
4.7.3.	Další možné způsoby třídění	63
4.8.	Zásady a pravidla procesních smluv	64
4.8.1.	Zásady tvorby procesních smluv	64
4.8.2.	Pravidla výkladu procesních smluv	66
4.8.3.	Zásady ovlivňující realizaci procesních smluv	67
4.9.	Dílčí závěr	69
5.	Vybrané druhy procesních smluv	73
5.1.	Procesní smlouvy upravující pravomoc a příslušnost	73
5.1.1.	Rozhodčí smlouva	73
5.1.2.	Prorogační smlouva	79
5.1.3.	Mediační smlouva	82
5.2.	Smlouvy disponující žalobním právem	84
5.2.1.	Vzdání se žalobního práva	84
5.2.2.	Vzdání se práva na opravný prostředek	88
5.2.3.	Dohoda o vzájemném či o společném návrhu	89
5.3.	Dohody o zpětvzetí žaloby	91
5.3.1.	Souhlas žalovaného se zpětvzetím žaloby	92
5.3.2.	Dohoda o vzájemném zpětvzetí žaloby	93
5.3.3.	Dohoda o zpětvzetí žaloby	94
5.4.	Důkazní smlouvy	94
5.4.1.	Dohody o dokazování	95
5.4.2.	Přípustnost dohod o dokazování	97
5.4.3.	Následky porušení dohod o dokazování	101
5.4.4.	Dohody o důkazním břemenu	102
5.4.5.	Přípustnost dohod o důkazním břemenu	103
5.5.	Smlouvy ovlivňující průběh řízení	106
5.5.1.	Dohoda o přerušení řízení (dohoda o klidu řízení)	107
5.5.2.	Dohoda o postupu řízení	108
5.6.	Dílčí závěr	110
6.	Závěr	114
7.	Soupis použitých zdrojů a pramenů	117
7.1.	<i>Právní předpisy</i>	117
7.2.	<i>Judikatura</i>	119
7.3.	<i>Knihy</i>	120
7.4.	<i>Časopisecké články (tištěné a elektronické)</i>	124
7.5.	<i>Elektronické dokumenty</i>	126
7.6.	<i>Akademické práce</i>	127
7.7.	<i>Elektronické informační zdroje</i>	127

Seznam použitých zkratek

ADR	Alternativní řešení sporů (<i>Alternative dispute resolution</i>)
Brusel I	Nařízení Rady (ES) č. 44/2001/ES ze dne 22. prosince 2000, o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (dále jen „nařízení Brusel I“).
Brusel Ibis	Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1215/2012/EU ze dne 12. prosince 2012, o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (dále jen „nařízení Brusel Ibis“).
LZPS	Ústavní zákon č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky, ve znění zákona č. 162/1998 Sb. (dále jen „Listina“).
NOZ	Zákon č. 89/2013 Sb., občanský zákoník (dále jen „nový občanský zákoník“).
NÚ	Vyhláška ministerstva zahraničních věcí č. 74/1959 Sb. o Úmluvě o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů (dále jen „newyorská úmluva“).
o. s. ř.	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský soudní řád“).
OZ	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 202/2012 Sb. (dále jen „občanský zákoník“).
OBZ	Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění zákona č. 179/2013 Sb. (dále jen „obchodní zákoník“).
s. ř.	Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „správní řád“).
s. ř. s.	Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „soudní řád správní“).
TrŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní řád“).
TOPOZ	Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění zákona č. 105/2013 Sb. (dále jen „zákon o trestní odpovědnosti právnických osob“).
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
ZGB	Schweizerisches Zivilgesetzbuch (švýcarský civilní zákoník)

ZMPS	Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém (dále jen „zákon o mezinárodním právu soukromém“).
ZOM	Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů (dále jen „zákon o mediaci“).
dZPO	Die deutsche Zivilprozessordnung (německý občanský soudní řád).
öZPO	Die österreichische Zivilprozessordnung (rakouský občanský soudní řád).
ZSM	Zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o soudnictví ve věcech mládeže“).
ZRŘ	Zákon č. 216/1994 Sb. o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o rozhodčím řízení“).
ZZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „zákon o zvláštních řízeních soudních“).

1. Úvod

Čtenáři se dostává do rukou rukopis diplomové práce, která má krátký, ale právě o to výstižnější název. Procesní smlouva jakožto *terminus technicus* je v právní vědě ne zcela známým institutem. To však ještě neznamená, že by tento institut byl určen jen k teoretickému obohacení právních gurmánů, ba naopak, v praxi sehrává stále významnější roli. Stačí poukázat na rozšířené rozhodčí či prorogační smlouvy, které jsou nejčastější a přitom nejdiskutovanější podobou procesní smlouvy. U toho však výčet procesních smluv nekončí, ba naopak začíná. Dále přicházejí v úvahu například dohoda o zpětvzetí dispozičního úkonu, dohoda o vzdání se žalobního práva (*tzv. pactum de non petendo*), důkazní smlouvy, smlouvy regulující průběh soudního řízení či smlouvy v dopadající na výkon rozhodnutí. Procesní smlouvy se tak teoreticky mohou vyskytovat ve všech pododvětvích civilního soudního řízení, tedy ve sporném i nesporném řízení, v řízení vykonávacím i insolvenčním, či také v řízení rozhodčím.

Téma procesních smluv není dodnes v české procesualistice nikterak podrobně probádáno. Občas se nalezne několik vlaštovek (například článek „Procesní smlouvy a kvalifikace rozhodčích a prorogačních smluv: aplikace hmotněprávní úpravy na smlouvy s procesním účinkem pro futuro“ od Prof. Alexandra Bělohlávka), které se tématem předkládané práce zabývají, nicméně publikovaná díla jsou vesměs kusovitá, zabývají se jen dílčími otázkami, a tak bohužel nepřispívají k vytvoření ucelené koncepce, která by mohla být právní vědou obecně akceptována.

Jinak je tomu v zahraniční literatuře. Téma procesních smluv je hlouběji probádáno především v německy mluvících zemích, kde se tímto institutem procesualistika podrobně zabývá již více jak 50 let. A právě názory německé jurisprudence se nám mohou stát vhodnou inspirací. Je totiž známo, že česká procesualistika historicky pramení v rakouském, případně německém procesním právu, a přes poněkud složitější historický vývoj se po sametové revoluci k těmto zemím znovu přibližuje. Z těchto důvodů se významná část této práce bude logicky opírat právě o názory německy tvořících autorů.

Vzhledem k neprobádanosti tématu nemůže být elementárním cílem práce nic jiného než obvyčejné zvýšení právního povědomí, a to jak u laické, tak v prvotní fázi především u odborné veřejnosti. Jako další cíl se přirozeně nabízí snaha o vytvoření ucelené koncepce procesních smluv. Je však zřejmé, že vytvoření této koncepce není v lidských silách jednoho autora, nýbrž naplnění cíle může být dosaženo jen prostřednictvím odborného diskurzu. Aby

však takový diskurz mohl započat, je právě nutno odbornou veřejnost s tématem podrobněji obeznámit. Pokud se podaří dosáhnout těchto elementárních cílů, lze dále uvažovat o tom, zdali by procesní smlouvy nebyly vhodnou cestou, kudy by se v budoucnu mohlo české procesní právo ubírat.

V této souvislosti je vhodné připomenout zprávu, která poněkud nepozorovaně proběhla v médiích, že ministerstvo spravedlnosti vytvořilo odbornou skupinu, která dostala za úkol pracovat na rekodifikaci procesního práva. Ze zkušeností s rekodifikací soukromého práva je zřejmé, že je to běh na dlouhou trať, nicméně čím dříve se na tom začne pracovat, tím dříve bude možno dosáhnout prvních hmatatelných výsledků.

Autor doufá, že předkládaná práce čtenáře nezahltí, nýbrž naopak obohatí o řadu zajímavých postřehů. Nyní již zbývá jen popřát čtenáři, aby jej předkládaná práce poučila a pomohla mu formovat jeho právní myšlení.

2. Cíle, metodika a interpretace

Diplomová práce se skládá ze tří základních částí. V první části jsou položena základní východiska, od nichž se bude odvíjet rozbor v druhé části práce. Druhá část nazvaná procesní smlouva tvoří jádro práce samotné, neboť v ní jsou rozebrány nejrůznější otázky, které jsou s procesní smlouvou spjaty. Pokud autor v úvodu oprávněně namítá, že v české procesualistice neexistuje utříděná koncepce, tak právě tato část by měla nabídnout praktická řešení. Třetí část práce se potom zabývá některými typovými procesními smlouvami, které přicházejí v úvahu.

V úvodu práce byly naznačeny obecné cíle, k nimž má předkládaná práce vést. Pro samotný postup si však autor zvolil několik dílčích otázek, které je nutno v práci zodpovědět. Fundamentální otázkou přirozeně je, zdali v procesním právu existuje institut procesních smluv. Bez kladné odpovědi na tuto otázku by celá práce ztrácela smysl. Autor se tedy přirozeně dopředu domnívá, že takové smlouvy existují. K potvrzení této základní hypotézy vychází z obecného konceptu procesněprávního vztahu tak, jak jej zpracovali přední čeští, ale i zahraniční procesualisté. Na výklad procesněprávního vztahu bude bezprostředně navázáno výkladem k tématu procesněprávních skutečností, které jsou vedle úzké skupiny případů procesněprávních vztahů vznikajících přímo ze zákona podmínkou pro vznik konkrétního procesněprávního vztahu, případně jeho změny a zániku. Cílem tohoto výkladu je nastínit obecnou koncepci zejména jednostranných procesních úkonů, a to z toho důvodu, aby ji bylo později možno porovnat s procesními smlouvami.

V základních východiscích bude mimo to ještě pojednáno o smlouvách ve vnitrostátním právu, a to o smlouvách soukromoprávních, o smlouvách veřejnoprávních včetně smluv v oblasti trestního práva. Cílem tohoto postupu je primárně prokázat, že se i ve veřejném právu nezřídka vyskytuje institut smlouvy, který tak plní univerzální funkci. Tím má být podpořena existence procesních smluv v procesním právu. Mimo to tento výklad má napomoci pochopit, že sice existuje obecný institut smlouvy, ale jeho úprava se může v jednotlivých právních odvětvích od sebe navzájem odlišovat (například v otázce vad smlouvy).

Pokud autor dospěje k závěru, že procesní smlouvy existují, bude nezbytné procesní smlouvy blíže vymezit neboli definovat. V rámci definice je nutné zodpovědět otázku, zdali je možno uzavírat toliko procesní smlouvy, které vyvolávají pouze přímé účinky v oblasti procesního práva (například prorogační smlouva), či je možno uzavírat i takové smlouvy, které na konkrétní proces působí nepřímo (například dohoda o zpětvzetí žaloby). V případě první

varianty se potom nabízí otázka, zdali nepřímá ujednání se tedy přičítá zákonu a jsou *per se* zcela zakázaná, nebo zdali existovat mohou s tím, že budou nejspíše kvalifikovány jako smlouvy soukromoprávní. Autor si klade tu hypotézu, že mohou existovat i nepřímé procesní smlouvy.

Dále nás bude zajímat otázka přípustnosti procesních smluv, jinými slovy zdali je uzavření procesní smlouvy vázáno na zákonné zmocnění či naopak takové zmocnění není vyžadováno. Tato otázka hraje přitom zásadní roli zejména k přípustnosti procesních ujednání s nepřímými účinky. Zde autor dopředu odhaduje, že procesní smlouvy s přímými účinky budou přípustné jen tehdy, stanoví-li tak zákon, naopak procesní smlouvy s nepřímými účinky budou přípustné vždy, nebude-li to zákonem vyloučeno.

Při zkoumání procesních smluv jakožto procesních úkonů bude autor postupovat podle systematiky civilisty Štefana Lubyho, který pracoval s tzv. náležitostmi právních úkonů. Autor práce při prostudování této systematiky dospěl k názoru, že je aplikovatelná i na zkoumání procesních smluv. Je tedy možno zabývat se náležitostmi subjektu, vůle, projevu, vztahem vůle s projevem a náležitostmi předmětu. Jednotlivé náležitosti nám přitom mohou dobře posloužit k tomu, abychom lépe prozkoumali podstatu procesních smluv.

Vzhledem k tomu, že procesní smlouva je obecným pojmem, pod něhož lze zařadit řadu procesních ujednání rozličného charakteru, jeví se jako vhodné procesní smlouvy roztrždit do různých kategorií. Takové třídění samozřejmě nemůže být samoúčelné, nýbrž má opět napomoci hlubšímu pochopení celé problematiky.

Po prozkoumání procesních smluv obecně se můžeme věnovat prozkoumání jednotlivých typových procesních smluv. V rámci rozboru bude postupováno podle následujícího algoritmu. Nejdříve bude vymezen smluvní typ a jeho charakteristické znaky, dále bude pojednáno o jeho přípustnosti, případně o účincích, které může vyvolat, o vymahatelnosti daného ujednání a případně o dalších otázkách, které se v souvislosti s danou smlouvou nabízejí.

Vzhledem k tomu, že zpracování procesních smluv je doposud nedostatečné, bude postupováno vícero právními metodami. Dnes je významněji probádána rozhodčí a prorogační smlouva, a proto lze využít indukce. Díky tomu by bylo možno získané poznatky aplikovat i na ostatní procesní smlouvy a generalizací vytvořit obecnou koncepci. Takový postup se však nejeví jako nejvhodnější zvláště tehdy, kdybychom se jistá specifika rozhodčích smluv snažili aplikovat i na ostatní smluvní typy. Snahou proto bude postupovat deduktivně, a to tak, že obecné poznatky právní teorie a z procesualistiky se autor bude snažit aplikovat na procesní smlouvy. Každé právní odvětví není izolovaným systémem, nýbrž je funkčně spjato s dalšími právními odvětvími, které na sebe navzájem působí. Vzhledem k tomu je možno postupovat

pomocí systematického výkladu a uvažovat o potenciálním analogickém uplatnění některých řešení z jiných právních odvětví. V neposlední řadě významným pramenem jsou právní řády jiných nám právně blízkých zemí (zejména Německo, Rakousko), od nichž se nezdá, že naše právní úprava inspirovala. Taktéž doktrína procesních smluv je v germánsky mluvících zemích hlouběji rozvinuta než u nás, a proto je možno hledat řešení právě v těchto oblastech. Kromě uvedených metod bude autor samozřejmě vycházet i z gramatického, popřípadě z teologického výkladu.

Autor upozorňuje, že celá práce je primárně postavena na civilním řízení sporném a ostatními druhy řízení se nebude podrobněji věnovat. Důvodů pro tento postup je více. Především sporné řízení je z hlediska teoretického nejpropracovanějším a je možno na ně plynule navazovat. Uvedené však neznamena, že by v jiných řízeních procesní smlouvy neexistovaly, ba naopak. Vzhledem k neznalosti předkládané látky je vhodné, aby se procesualistika s procesními smlouvami podrobněji seznámila, aby byl zahájen odborný diskurs a případně aby byly vycitány chyby, které lze v práci chtít nechtít předpokládat. Čistě pragmatickým důvodem potom samozřejmě je i snaha, aby předkládaná práce nebyla rozsáhlejší více, než je nezbytně nutné.

3. Základní východiska

V této kapitole bude stručně pojednáno o několika dílčích otázkách, které se problematiky procesních smluv více či méně bezprostředně dotýkají. Nejdříve bude pojednáno o procesněprávním vztahu, který je tvořen dílčími vztahy mezi subjekty řízení. Aby procesněprávní vztahy mohly vzniknout, měnit se, případně zanikat, musí k obecné procesní normě přistoupit procesní skutečnost. Nejčastějšími a nevýznamnějšími skutečnostmi jsou přitom procesní úkony, mezi něž řadíme i procesní smlouvu. Je proto nanejvýš vhodné pojednat i o procesních úkonech, což napomůže další analýze. V neposlední řadě je vhodné pojednat o smlouvě jako obecném právním institutu, který se vyskytuje nejen v oblasti soukromého práva a práva mezinárodního, ale i v oblasti práva veřejného, například v právu správním a v právu trestním.

3.1. Procesněprávní vztah

Civilní proces, jakožto právem regulované řízení, není jen posloupností na sebe navzájem činěných faktických úkonů procesních subjektů, jak si myslel například Goldschmidt,¹ nýbrž je tvořen právními vztahy, které vznikají interakcí mezi subjekty civilního procesu. Vzhledem k tomu, že tyto vztahy jsou zároveň regulovány procesním právem, označují se jako procesněprávní vztahy.² Občanský soudní řád výslovně a přímo pojem „procesněprávní vztah“ neobsahuje, nicméně jej lze dovodit z jednotlivých zákonných ustanovení, například z ustanovení týkajících se účastenství.³

Podobně jako se v minulosti vyvíjel teoretický pohled na vzájemný vztah mezi právem hmotným a procesním, který přesvědčivě vyřešil například Josef Macur svým pojetím dvou různých právních odvětví, které jsou ve vzájemné funkční vazbě,⁴ se postupně vyvíjela také

¹ Podrobněji například MACUR, Josef a Jaruška STAVINHOVÁ. *Úvod do teorie občanského práva procesního*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1990, 110 s. ISBN 80-210-0099-6. s. 26.

² WINTEROVÁ, Alena. *Civilní právo procesní*. 6. vyd. Praha: Linde, 2011. ISBN 978-807-2018-420. s. 87. STAVINHOVÁ, Jaruška a Petr HLAVSA. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2003, 660 s. ISBN 80-210-3271-5. s. 150.

³ STEINER, Vilém. *Základní otázky občanského práva procesního*. 1. vyd. Praha: Academia, 1981, 365 s. Nemá ISBN. S. 236.

⁴ LAVICKÝ, Petr. Vzájemné vztahy práva procesního a práva hmotného v díle pana profesora Macura. In: *Dny práva – 2008 – Days of law*. 1. vydání. Brno: Tribun EU s. r. o., 2008, s. 959-968.

Podrobně k tématu například: MACUR, Josef. *Právo procesní a právo hmotné*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993, 158 s. nebo MACUR, Josef. *Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1993, 183 s.

koncepte procesněprávního vztahu. Původně byl procesněprávní vztah pojmán jen jako určitá forma pokračování hmotněprávního vztahu, a to v řízení před soudem, případně byl pojmán jen jako posloupnost faktických situací.⁵ Později však došlo k uznání samostatné existence procesněprávního vztahu, který se od vztahu hmotněprávního zásadně odlišuje. Opět bylo teoretiky přesvědčivě dovozeno, že jak hmotněprávní, tak procesněprávní vztah se navzájem nijak nepodmiňují, ba naopak jsou svou existencí na sobě navzájem nezávislé.⁶ Pro tento závěr lze nalézt celou řadu argumentů. Například Steiner uvádí, že procesněprávní vztahy jsou vztahy nadstavbovémi, jejichž cílem je zajištění existence hmotněprávních vztahů tam, kde se to jeví potřebným, a to jak v zájmu jednotlivců, tak v zájmu obecném. Dosažení uvedeného cíle nemůže být dle Steinera dosaženo jinak než rozhodnutím veřejného orgánu, které by odstranilo vzniklou poruchu v oblasti hmotněprávních vztahů silou autority a veřejné moci těchto orgánů, jíž jsou státem obdařeny.⁷ Oba vztahy mají také odlišný obsah práv a povinností, hmotněprávní vztahy upravují práva a povinnosti v oblasti hmotného práva, kdežto procesněprávní vztahy upravují práva a povinnosti vztahující se k civilnímu řízení.⁸ Alena Winterová argumentuje potom tím, že by bylo absurdní, aby hmotněprávní vztah jakkoliv podmiňoval existenci vztahu procesního, když je jeho zjišťování předmětem (a jeho zjištění cílem) tohoto procesního vztahu. Pokud by podmiňující hmotněprávní vztah fakticky nikdy neexistoval, bylo by potom zcela absurdní hovořit o tom, že procesní vztah taky neexistuje či nikdy neexistoval.⁹

Procesněprávní vztahy v civilním sporném řízení vznikají na základě procesních úkonů nejprve mezi žalobcem a soudem, a to okamžikem doručení žaloby. V tomto okamžiku přitom nehraje vliv, zdali je žaloba bezvadná či přípustná. Vztah mezi soudem a žalovaným vzniká potom okamžikem doručení žaloby žalovanému. Otázkou však zůstává, zdali vznikají také přímé vztahy mezi účastníky řízení navzájem či nikoliv. Hellwig vzájemné vztahy mezi účastníky řízení popíral, neboť se domníval, že strany na sebe působí jen nepřímo prostřednictvím soudu. Vzájemný vztah mezi účastníky řízení může přitom vzniknout jen zcela výjimečně, a to za situace, že je schválen soudní smír.¹⁰ Tato koncepce však nebyla většinově přijata a nakonec převládl názor, že i mezi účastníky řízení může existovat přímý procesní

⁵ FASCHING, Hans Walter. *Lehrbuch des österreichischen Zivilprozessrechts: Lehr- und Handbuch für Studium und Praxis*. 2., überarbeitete und erg. Aufl. Wien: Manz, 1990, 1232 s. ISBN 3-214-04697-7. s. 77.

⁶ MACUR; STAVINHOVÁ, 1990, op. cit., s. 26.

⁷ STEINER, 1981, op. cit., s. 238.

⁸ LAVICKÝ, 2008, op. cit.

⁹ Srov. WINTEROVÁ, 2011, op. cit., s. 88.

¹⁰ MACUR, Josef. *Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného*. S. 27.

vztah, který v zásadě vzniká opět doručením žaloby žalované straně.¹¹ Doručením žaloby jsou pak vytvořeny základní procesní vztahy, na něž mohou navazovat vztahy další (například vztah ke svědkovi či soudnímu znalci).

V právní teorii se na základní procesní vztahy, tj. vztahy mezi žalobcem, žalovaným a soudem nahlíží jako na jeden komplexní vztah, který se souhrnně označuje jako (trojstranný) procesněprávní vztah.¹² Procesněprávní vztah je především teoretický konstrukt, který má napomoci lépe poznat instituty procesního práva,¹³ přičemž se typicky znázorňuje v podobě trojúhelníku, v němž se na horizontální úrovni odehrává vztah mezi účastníky řízení a na vertikální úrovni se odehrává vztah mezi účastníky řízení a soudem.¹⁴

3.1.1. Členění procesněprávních vztahů

Vilém Steiner člení procesní vztahy podle jejich obsahu do dvou skupin. První skupinu tvoří procesní vztahy formální, v nichž se uplatňují práva a povinnosti ryze formální. Zde autor zařazuje například vztahy vznikající v souvislosti s podmínkami řízení, se žalovatelností nároku či s vedením řízení. Pokud není některý z procesních předpokladů naplněn, procesní vztah formální končí procesním rozhodnutím v právní moci. Opětovně by mohl být obnoven jen na základě mimořádného opravného prostředku.

Druhou skupinu potom tvoří procesní vztahy materiální, k těm patří například vztahy vzniklé pravomocným rozhodnutím ve věci samé, rozhodnutím o nákladech řízení, rozhodnutí o udělení pořádkové pokuty apod. Pro tyto procesní vztahy je charakteristické, že právní moc zakládá jejich účinnost, čímž se stávají závaznými a nezměnitelnými. Tyto procesní vztahy, které jsou charakteristické svou mocenskou povahou, překrývají hmotněprávní vztahy, které se v jejich důsledku nemohou prosadit.¹⁵

3.1.2. Charakteristika procesněprávního vztahu

Správné pochopení charakteristiky vzájemných vztahů v procesním vztahu je jedním z nejdůležitějších předpokladů pro pochopení institutu procesních smluv. Vzhledem k tomu,

¹¹ Například Steiner k tomu uvádí, že si nelze procesněprávní vztahy představit bez vztahů mezi samotnými účastníky řízení, které vznikají autoritativním rozhodnutím a jímž je vázán kromě toho i justiční orgán, který takové rozhodnutí přijal (STEINER, 1981, op. cit., s. 238.).

¹² WINTEROVÁ, 2011, op. cit., s. 88. nebo STAVINHOVÁ; HLAVSA, 2003, op. cit., s. 151.

¹³ MUSIELAK, Hans-Joachim a Wolfgang BALL. *Kommentar zur Zivilprozessordnung: mit Gerichtsverfassungsgesetz*. 9. neubearbeitete Aufl. München: Verlag Franz Vahlen, 2012, xlii, 2958 p. ISBN 38-006-4236-0. VI. Grundbegriffe des Zivilprozessrechts, marg. č. 55.

¹⁴ WINTEROVÁ, 2011, op. cit., s. 87.

¹⁵ STEINER, 1981, op. cit., s. 251n.

že ve vertikálních vztazích vystupuje vůči účastníkům řízení v mocenském postavení soud, který je oprávněn autoritativně rozhodnout tvrzený spor účastníků řízení o právo, se podle zcela převažujícího názoru jedná o vztah veřejnoprávní.¹⁶

Oproti tomu není jednoznačně nahlíženo na vztahy na horizontální úrovni, kde se nacházejí účastníci řízení v rovném postavení, které dovozují autoři Hurdík a Lavický z toho, že pokud jsou svoboda s rovností základními východisky regulace soukromoprávních vztahů, musejí se tyto principy nutně projevit i tehdy, dojde-li v těchto vztazích k porušení nebo ohrožení práv některého subjektu. Z uvedeného lze potom logicky dovodit, že mají-li účastníci rovné postavení v soukromoprávním vztahu, potom takové postavení musí nutně mít i v řízení před civilním soudem.¹⁷ V procesualistice¹⁸ se nezdálo objevují názory, které právě s důrazem na rovné postavení a především na autonomii vůle zdůrazňují, že na horizontální vztahy je třeba nahlížet jako na vztahy soukromoprávní. Z toho se dovozuje, že platí zásada vyjádřená v článku 2 odst. 4 Ústavy České republiky a v článku 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, z čehož dovozují oprávnění uzavírat jakoukoliv procesní smlouvu, není-li to zákonem výslovně zakázáno.¹⁹ Druhým argumentem je uplatnění dispoziční zásady v civilním soudním řízení.

Uvedené však není v žádném případě přijímáno bezvýhradně. Například Vilém Steiner uvádí, že cílem a posláním procesních vztahů je zajištění života vztahů materiálních všude tam, kde se to jeví potřebným v zájmu jednotlivých občanů anebo v zájmu obecném. Takový cíl však může být dle Steinera splněn toliko rozhodnutím státních orgánů, které má odstranit poruchu v materiálních vztazích. Tento cíl určuje též povahu procesních vztahů, které jsou vztahy mocenskými, a to i mezi účastníky řízení. Nic na tom nemění skutečnost, že účastníci řízení stojí v rovném postavení.²⁰ S tímto pojetím se potom ztotožňují například Josef Macur,²¹ Petr Lavický²² a v Německu Wolfgang Brehm,²³ taktéž tato práce vychází právě z tohoto pojetí procesněprávního vztahu.

¹⁶ Například FASCHING, 1990, op. cit., s. 77.

¹⁷ HURDÍK, Jan a Petr LAVICKÝ. *Systém zásad soukromého práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, 197 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 367. ISBN 978-802-1050-631. s. 117.

¹⁸ V české procesualistice tyto závěry zastává například Alexander Bělohlávek (viz BĚLOHLÁVEK, Alexandr J. *Procesní smlouvy a kvalifikace rozhodčích a prorogačních smluv: aplikace hmotněprávní úpravy na smlouvy s procesním účinkem pro futuro*. *Právník*. 2012, roč. 151, č. 9, s. 971–1001. ISSN 0231-6625.).

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ STEINER, 1981, op. cit., s. 237.

²¹ MACUR. *Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného*. s. 29.

²² LAVICKÝ, Petr. § 41. In: DAVID, Ludvík et al. *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, 2056 s. ISBN 978-807-3574-604. s. 210nn.

²³ BREHM, Wolfgang. Vor § 1. In: STEIN, Friedrich et al. *Kommentar zur Zivilprozessordnung: Band 1, §§ 1-40*. 22. Aufl. Tübingen: Mohr-Siebeck, 2003, xxii, 705 s. ISBN 31-614-7815-0. s. 76.

3.2. Procesní úkony

Všechny právní vztahy, tedy i vztahy procesněprávní, vznikají z nějakého právního důvodu. Tímto důvodem může být buď zákon, nebo některá z právních skutečností. Nejčastějšími a bezesporu nejvýznamnějšími procesněprávními skutečnostmi²⁴ jsou procesní úkony subjektů řízení,²⁵ které prof. Winterová definuje jako projevy nebo jednání subjektů řízení, které procesní právo předvídá a upravuje a kterým přiznává účinky na vznik, další rozvíjení, změnu nebo zánik procesněprávního vztahu.²⁶ Fasching potom procesní úkony definuje jako projevy vůle soudu a účastníků řízení, které jsou zaměřeny na vznik, změnu nebo zánik procesněprávních vztahů a na znovuoobnovení procesu.²⁷

Soud, jakožto subjekt v nadřízeném postavení a povoláný k tomu, aby bylo rozhodnuto o předmětu sporu, vede řízení, nařizuje jednání, stanoví průběh jednání, vede dokazování, činí nejrůznější výzvy a v neposlední řadě také vydává rozhodnutí. Účastníci řízení působí na proces prostřednictvím návrhů, jejich změn, svých vyjádření apod. Veškeré procesní úkony soudu a účastníků řízení potom na sebe navzájem navazují, doplňují se a vytvářejí tak proces jakožto dynamický děj.²⁸

Procesní úkony v procesním právu zabírají centrální postavení obdobně jako soukromoprávní úkony v soukromém právu. Nicméně mezi hmotněprávními a procesními úkony je několik významných odlišností. Procesní úkony na rozdíl od hmotněprávních nepůsobí přímo či samostatně, nýbrž pouze ve spojení s jednotlivým běžícím procesem, a proto se hovoří o jejich tzv. nesamostatné povaze.²⁹

3.2.1. Procesní úkony účastníků řízení

Dále se zaměříme toliko na procesní úkony účastníků řízení, které lze definovat jako projevy vůle účastníků, které utvářejí proces. Procesní úkony účastníků jsou zásadně určeny

²⁴ V procesním právu nejsou vyloučeny objektivní procesněprávní skutečnosti (například běh času, smrt apod.), nicméně ty vyvolávají účinky obvykle společně se subjektivními procesněprávními skutečnostmi (srov. STEINER, 1981, op. cit., s. 243. Taktéž ZAHRADNÍKOVÁ, Radka et al. *Civilní právo procesní*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2013, 568 s. ISBN 978-80-7380-437-4. s. 157.).

²⁵ Někdy se lze setkat s názorem, že se procesní úkony vztahují jen k účastníkům řízení, takové pojetí je však nutno odmítnout, neboť i soud právně jedná.

²⁶ WINTEROVÁ, 2011, op. cit., s. 174. Obdobně procesní smlouvy definují BERNÁŠEK; ZAHRADNÍKOVÁ. *Procesní úkony – pojem*. In: ZAHRADNÍKOVÁ, 2013, op. cit., s. 115.

²⁷ FASCHING, 1990, op. cit., s. 392.

²⁸ WINTEROVÁ, 2011, op. cit., s. 174.

²⁹ FASCHING, 1990, op. cit., s. 392.

k vyvolání účinků v rámci procesu, a proto až na ojedinělé výjimky působí skrze rozhodnutí, které se snaží vyvolat.³⁰

V procesualistice se v minulosti vedl spor o to, zdali je možno toliko činit jednostranné procesní úkony, jak zastával například Hellwig³¹ nebo Büllow,³² nebo zdali je možno uzavírat také dvoustranné procesní úkony, tedy procesní smlouvy. Odpůrci procesních smluv poukazovali především na to, že mezi účastníky řízení přímé vztahy neexistují a účastníci vůči sobě vyvolávají vzájemné účinky jen prostřednictvím soudu. Na druhou stranu se zdůrazňuje, že smlouva je obecným právním institutem, který se vyskytuje v soukromém právu, ve veřejném právu, či v právu mezinárodním.³³ Podle převažujícího mínění procesualistiky³⁴ je však pojetí, v němž je odmítán přímý vztah mezi účastníky řízení, překonáno a procesní smlouvy jsou dnes akceptovány. Nicméně doposud nebyla vytvořena jednotná a přesvědčivá doktrína procesních smluv, která by byla všeobecně přijímána. O procesních smlouvách bude podrobněji pojednáno dále v samostatné kapitole.

3.2.2. Teorie projevu vůle³⁵

Netřeba příliš připomínat, že moderní civilistika při zkoumání právních jednání dovoďila jejich pojmové (podstatné) znaky, kterými jsou projev vůle, zaměření projevu vůle, uznání projevu vůle právním řádem a nastoupení následků, které jednající svým projevem vůle hodlal zamýšlet.³⁶ Z těchto pojmových znaků byly následně dovozeny obecné náležitosti, které musí být naplněny, aby se jednalo o bezvadné právní jednání. Vzhledem k tomu, že právní jednání je postaveno na existenci vůle samotné, dospěla civilistika k tomu, že je nutno zkoumat nejen to, zdali je vůle náležitě projevna (náležitosti projevu vůle), ale i to, zdali vůle vůbec existuje, neobsahuje právně významné vady a jaký je vztah této vůle k jejímu projevu. V této souvislosti se potom obecně hovoří o tzv. teorii vůle.³⁷

³⁰ FASCHING, 1990, op. cit., s. 394.

³¹ MACUR; STAVINHOVÁ, 1990, op. cit., s. 28.

³² WAGNER, 1998, op. cit., s. 4.

³³ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, xvi, 247 s. Právnícké učebnice (C. H. Beck). ISBN 34-064-0177-5. s. 143.

³⁴ V zahraniční procesualistické literatuře například WAGNER, 1998, op. cit.; SCHILKEN, 1992, op. cit.; FASCHING, 1990, op. cit., s. 78, marg. č. 134. V české procesualistické literatuře například WINTEROVÁ, 2011, op. cit. nebo BERNÁŠEK; ZÁHRADNÍKOVÁ. *Procesní úkony účastníků*. In: ZÁHRADNÍKOVÁ, 2013, op. cit., s. 117. HORA, 2010, op. cit.

³⁵ Celé následující pojednání, nebude-li uvedeno jinak, se týká toliko jednostranných procesních úkonů. Procesní smlouvy vykazují nezanedbatelné odchylky, na něž bude podrobněji poukázáno v další kapitole.

³⁶ FIALA, Josef et al. *Občanské právo hmotné*. 3. vydání. Brno: Doplněk, 2002, 433 s. ISBN 80-723-9111-9. s. 26.

³⁷ WINTEROVÁ, 2011, op. cit., s. 175.

Také základním prvkem procesního úkonu je vůle subjektů řízení a její projev.³⁸ V této souvislosti byla procesualistika postavena před otázkou, zdali při posuzování procesních úkonů účastníků řízení převezme koncepci soukromého práva a bude zohledňovat vůli, její projev a jejich vzájemný vztah, nebo zdali se vydá jinou cestou. Převážná většina procesualistů v této souvislosti dospěla k závěru, že u procesních úkonů je rozhodující toliko projev vůle a nikoliv zkoumání vůle samotné.³⁹ Pro tuto koncepci se vžilo označení „teorie projevu vůle“.⁴⁰ Důvody lze rozdělit na formální a materiální. Formálně lze teorii odůvodnit tím, že procesní normy neobsahují žádná ustanovení o náležitostech vůle, jejichž nedostatek by způsoboval neplatnost procesního úkonu, přičemž pro samostatnost úpravy nelze analogicky použít ustanovení hmotněprávních předpisů.⁴¹ Materiálně lze teorii podpořit tím, že veřejnoprávní povaha procesněprávních vztahů vyžaduje podstatně vyšší míru právní jistoty účastníků i třetích osob. Pokud by přitom bylo dodatečně možno zpochybňovat již učiněné procesní úkony odkazem na vady vůle, byla by právní jistota významně oslabena. Vzhledem k tomu se skutečná vůle nezkoumá.⁴² Winterová vysvětluje teorie projevu vůle potom tím, že jednotlivé procesní úkony účastníků nemají zpravidla přímý vliv na subjektivní právo, nýbrž mají vliv pouze na proces. Jsou proto méně samostatné než úkony hmotněprávní. Procesní úkony se navzájem doplňují, navazují na sebe a teprve jejich celek vede k právní ochraně, která je účelem procesního práva.⁴³ V této souvislosti Steiner navíc upozorňuje na negativní důsledky, které by uplatnění teorie vůle přineslo. Kdyby totiž bylo možno u jednotlivých procesních úkonů vytýkat právní vady spočívající ve vůli samotné či v jejím projevu, vyvolalo by to v rámci řízení nezbytnost celé řady zvláštních a přitom zcela zbytečných incidenčních procesů.⁴⁴ Důsledkem toho by se proces tříštil a komplikoval a jen obtížně by se dosahovalo vlastního účelu řízení, kterým je odstranění existujícího sporu, ale také ochrana soukromých subjektivních práv.⁴⁵

³⁸ STEINER, 1981, op. cit., s. 244.

³⁹ Například ČEŠKA, Zdeněk et al. *Občanské právo procesní*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1989, 447 s. ISBN 80-703-8033-0. s. 27.

Ke stejnému závěru dospěla i soudní judikatura, například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 8. 1995, sp. zn. Odon 19/95/Fa-Sp.

⁴⁰ WINTEROVÁ, 2011, op. cit., s. 175.

⁴¹ ČEŠKA, 1989, op. cit., s. 27.

⁴² Nález Ústavního soudu ze dne 11. 12. 1997, sp. zn. IV. ÚS 295/97 (N 162/9 SbNU 395). In: *NALUS* [právní informační systém]. Ústavní soud [cit. 30. 8. 2013]. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>.

⁴³ WINTEROVÁ, 2011, op. cit., s. 175. Obdobně STEINER, 1981, op. cit., s. 244. či ČEŠKA, 1989, op. cit., s. 27.

⁴⁴ STEINER, 1981, op. cit., s. 244.

⁴⁵ ČEŠKA, 1989, op. cit., s. 27. Obdobně BERNÁŠEK; ZAHRADNÍKOVÁ. Procesní úkony – pojem. In: ZAHRADNÍKOVÁ, 2013, op. cit., s. 115.

Uvedené neznamena, že by vůle účastníka byla zcela právně irelevantní, nýbrž procesní právo si stanovilo jiné prostředky, jak nedostatky vůle odstranit. Jedná se například o možnost změny dispozičních procesních úkonů či možnosti jejich zpětvzetí, čímž se omezují negativní důsledky případného omylu jednajícího.⁴⁶

3.2.3. Vady procesních úkonů

Teorie projevu vyvolává významné důsledky do oblasti zkoumání vad procesních úkonů. U vadných procesních úkonů se totiž neuplatňují jako sankce nicotnost, neplatnost a relativní bezúčinnost, protože ty jsou významně spjaty právě se zkoumáním vůle, nýbrž se uplatňují následky jiné.⁴⁷

Každý procesní úkon musí naplňovat jak obecné, tak i obsahové náležitosti.⁴⁸ Není-li tomu tak, jedná se o procesní úkon vadný. Vady se přitom rozlišují na odstranitelné a neodstranitelné. U neodstranitelných vad nemá soud jinou možnost než procesní úkon, kterým se zahajuje řízení, odmítnout, jinak k učiněnému podání nepřihlédnout. U odstranitelných vad soud nejdříve účastníka vyzve, aby odstranil vady svého podání. Teprve poté, kdy účastník vytýkané vady neodstraní a kdy pro tyto vady nelze v řízení pokračovat, soud vadné podání, kterým se zahajuje řízení, odmítne, k jinému podání soud nepřihlíží.⁴⁹

Někdy je možno uplatnit procesní úkony jen za splnění zákonem stanovených objektivních či subjektivních předpokladů, například nedodržení lhůty nebo nedodržení obligatorního zastoupení. Jsou-li tyto předpoklady naplněny, jedná se o procesní úkon přípustný, ale nejsou-li naopak naplněny, jedná se o procesní úkon nepřípustný.⁵⁰ Winterová zdůrazňuje, že sice nepřípustný procesní úkon vyvolává účinky a tedy i povinnost soudu o něm rozhodnout, ale zpravidla jinak než účastník zamýšlel. V takovém případě k němu soud buď vůbec nepřihlíží, nebo je nucen procesní úkon odmítnout.⁵¹

Procesní právo dále rozlišuje procesní úkony na účinné a neúčinné. Je-li procesní úkon účastníka podle zákona neúčinný, znamená to, že nemá ty následky, které s ním jinak procesní právo spojuje (nemá tedy žádné procesní následky). Steiner jako příklady neúčinných procesních úkonů uvádí případy, kdy vůle nebyla vůbec projevna (*vis absoluta*), nebo kdy byla

⁴⁶ WINTEROVÁ, 2011, op. cit., s. 175.

⁴⁷ Podle Česky všechny procesní úkony, které byly učiněny způsobilým subjektem, lze považovat za platné. ČESKA, 1989, op. cit., s. 28.

⁴⁸ Mezi obecné náležitosti lze zařadit například formu procesního úkonu, naopak mezi obsahové náležitosti lze zařadit například § 42 odst. 4 o. s. ř., který upravuje obecné náležitosti, které musí mít každé podání (Pozn. aut.).

⁴⁹ Srov. § 43 občanského soudního řádu.

⁵⁰ ČESKA, 1989, op. cit., s. 28.

⁵¹ WINTEROVÁ, 2011, op. cit., s. 176. Obdobně ČESKA, 1989, op. cit., s. 28.

projevena osobou procesně nezpůsobilou.⁵² Winterová potom jako příklad uvádí žalobu podanou telefaxem, jestliže ji žalobce do tří dnů nedoplní předložením originálu, nebo neúčinnost nesouhlasu odpůrce se zpětvzetím žaloby, jestliže ke zpětvzetí žaloby došlo před prvním jednáním ve věci.⁵³

3.3. Institut smlouvy

Smlouva je svou podstatou *konsens* dvou či více právních jednání, jimž smluvní strany mezi sebou zakládají, mění, utvrzují nebo ruší práva a povinnosti a působí tím na právní vztah. Smlouva zaujímá zvláštní místo mezi právními důvody, přičemž základní význam hraje v soukromém právu, nicméně vyskytuje se také v právu veřejném.⁵⁴

Centrem naší pozornosti bude to, jak právní úprava jednotlivé druhy smluv koncipuje. Zejména je třeba pohovořit o přípustnosti uzavírání smluv, o náležitostech, které je nutno splnit, aby smlouva vznikla, případně jaké jsou v tomto směru odchylky od soukromoprávních smluv. Dále nelze opomenout problematiku vad těchto smluv, či problematiku změny právního vztahu založeného smlouvou.

3.3.1. Soukromoprávní smlouvy

Hurdík a Lavický uvádějí, že soukromé právo stojí na třech základních hodnotách – svobodě, rovnosti a spravedlnosti, které pronikají všemi soukromoprávními instituty a tu více a tu méně se projevují.⁵⁵ Nejinak je tomu i u soukromoprávních smluv. Každý subjekt soukromého práva disponuje na počátku svobodou, jinak řečeno autonomií vůle, a mohou se sami rozhodnout, zdali, s kým, v jakém obsahu a v jaké formě učiní právní úkon. Vzhledem k tomu, že stejnou svobodou disponují i další subjekty soukromého práva, projevuje se v soukromém právu zásada rovnosti, a to tak, že obecně není možno jednostranně vnucovat svou vůli ostatním subjektům. Spravedlnost se potom projevuje tím, že je v konkrétním závazkovém vztahu nutno hledat vyváženou pozici.⁵⁶

⁵² STEINER, 1981, op. cit., s. 245.

⁵³ WINTEROVÁ, 2011, op. cit., s. 176.

⁵⁴ KNAPP, 1995, op. cit., s. 143.

Smlouva se také vyskytuje v právu mezinárodním, kde je pramenem objektivního práva, nicméně vzhledem k tomu, že se tato oblast práva úzce nedotýká procesních smluv, nebude o mezinárodní smlouvě blíže pojednáno.

⁵⁵ HURDÍK; LAVICKÝ, 2010, op. cit., s. 51–75.

⁵⁶ Ibid.

Vzhledem k tomu, že soukromé právo je postaveno primárně na svobodě, je přípustěno uzavírat jakékoliv soukromoprávní smlouvy, ledaže to zákon zakazuje.⁵⁷ To se projevuje i v možnosti uzavírat smlouvy, které nejsou v zákoně výslovně upravené jako smluvní typ (tzv. inominátní smlouvy).⁵⁸

Také u smluv, jakožto dvoustranných právních úkonů, se zkoumají obecné a obsahové náležitosti, které musí smlouvy splňovat, aby byly bezvadné a mohly potencionálně vyvolat právní následky. Obecné náležitosti jsou dovozeny z pojmových znaků právního úkonu a řadí se sem náležitosti subjektu, vůle, projevu vůle, náležitosti vztahu vůle a jejího projevu a náležitosti předmětu. Vzhledem k tomu, že hraje roli i vůle samotná, hovoří se v odborných kruzích o tzv. teorii vůle.⁵⁹ Obsahové náležitosti jsou potom významné zejména u pojmenovaných smluv a stanovují, co musí smlouva obsahovat, aby byla určitým smluvním typem.

Pokud soukromoprávní smlouvy nesplňují některou ze zákonem požadovaných náležitostí, je právní úkon vadný. Právní teorie rozlišuje čtyři základní způsoby následků vad. Vady mohou způsobovat nicotnost, neplatnost, relativní bezúčinnost nebo mohou být právně irelevantní.⁶⁰

Změna právních vztahů založených soukromoprávní smlouvou probíhá primárně dohodou účastníků, nicméně účastníci si v samotné smlouvě mohou stanovit jiný měnící se mechanismus. Takový mechanismus však musí být přiměřený, aby se ještě jednalo o smlouvu a nikoliv o diktát jedné ze smluvních stran.

⁵⁷ Článek 2 odst. 3 Listiny a článek 2 odst. 4 Ústavy České republiky.

⁵⁸ Srov. § 1746 nového občanského zákoníku, případně § 51 občanského zákoníku, § 269 odst. 2 obchodního zákoníku.

⁵⁹ WINTEROVÁ, 2011, op. cit., s. 175.

⁶⁰ V podrobnostech k soukromoprávním smlouvám například FIALA, 2002, op. cit., s. 25nn. Taktéž Luby, Štefan. Právní skutečnosti. In: KNAPP, Viktor et al. *Československé občanské právo: Svazek I. 2.* přepr. a dopl. vyd. Praha: Orbis, 1974, 588 s. Nemá ISBN. S. 107nn.

3.3.2. Veřejnoprávní smlouvy

Ve správním právu⁶¹ je obecný institut smlouvy vtělen do podoby veřejnoprávních smluv, které lze zařadit mezi hmotněprávní smlouvy či smlouvy smíšené.⁶² Veřejnoprávní smlouva je legálně definována v § 159 odst. 1 správního řádu,⁶³ kde je uvedeno, že se jedná o dvoustranný nebo vícestranný právní úkon, který zakládá, mění nebo ruší práva a povinnosti v oblasti veřejného práva.⁶⁴ Z této definice vyplývá, že povahu této smlouvy neurčuje ani tak postavení subjektů, které ji uzavírají, jako spíše to, zdali smlouva vyvolává účinky ve veřejném (resp. správním) právu. Důvodem je, že například účastníci řízení mezi sebou mohou uzavírat jak soukromoprávní, tak i za souhlasu správního orgánu veřejnoprávní smlouvy.⁶⁵ Zvláštní senát zřízený podle zákona č. 131/2002 Sb.⁶⁶ dokonce dovodil, že jedna smlouva může obsahovat jak prvky soukromoprávní, tak prvky veřejnoprávní.⁶⁷ Pro veřejnoprávní smlouvu je také charakteristické, že působí zásadně konstitutivně.⁶⁸

Vzhledem k tomu, že veřejnoprávní smlouvy spadají do oblasti správního práva, vztahují se na ně i základní zásady tohoto právního odvětví. Vůdčí zásadou je přitom zásada legality, z níž vyplývá, že veřejnoprávní smlouvy lze uzavírat toliko tehdy, připouští-li to normy správního práva.⁶⁹ Toto pojetí nevylučuje uplatnění autonomie vůle, respektive svobody subjektů, která se stále projevuje minimálně tím, že subjekty se samy svobodně rozhodují o tom, zdali veřejnoprávní smlouvu uzavřou, nicméně smluvní svobodou nelze dospět k tomu, že tyto smlouvy by měly mít soukromoprávní povahu a či mohly být bez dalšího uzavírány, po-

⁶¹ Obdobně lze veřejnoprávní smlouvy uzavírat i v rámci pozemkového práva a práva životního prostředí. Například podle § 39 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, může na základě smlouvy mezi vlastníkem pozemku a orgánem ochrany přírody být určité území prohlášeno za zvláště chráněné. Veřejnoprávní smlouvy se také vyskytují ve finančním právu, zejména v subodvětví daňového práva. Zde je však otázkou, čím se tyto smlouvy budou řídit, neboť daňovým řádem je totiž vyloučeno subsidiární použití správního řádu při správě daní. Příkladem veřejnoprávní smlouvy v daňovém procesu je postup podle § 98 odst. 4 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „daňový řád“), tedy možnost sjednání daně, nelze-li daň stanovit jinak. Dalším příkladem je ustanovení § 1 odst. 1 písm. a) zákonného opatření č. 340/2013 Sb., o dani z nabytí nemovitých věcí, které umožňuje přenést daňovou povinnost k dani z nabytí nemovitých věcí z převodce na nabyvatele. Je možno upozornit i na § 241 daňového řádu, který výslovně stanovuje, že dohoda, podle níž daňovou povinnost ponese místo daňového subjektu zcela nebo částečně jiná osoba, není vůči správci daně účinná (Pozn. aut.).

⁶² HAVLAN, Petr. Veřejnoprávní smlouvy. In: SKULOVÁ, Soňa et al. *Správní právo procesní*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, 386 s. ISBN 978-80-7380-381-0. s. 329n.

⁶³ Zákon č. 500/2004 Sb. správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁴ § 159 odst. 1 správního řádu.

⁶⁵ JEMELKA, Luboš; SLOVÁČEK, Jiří. Veřejnoprávní smlouvy. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 15, č. 11, s. 394–402. ISSN 1210-6410.

⁶⁶ Zákon č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů.

⁶⁷ Usnesení zvláštního senátu zřízeného podle zákona č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů, ze dne 19. 10. 2010, čj. Konf 13/2010-7.

⁶⁸ JEMELKA, SLOVÁČEK, 2007, op. cit.

⁶⁹ Srov. § 160 odst. 5 a 6, § 161 odst. 1 správního řádu.

kud to zákon nevylučuje. Takové pojetí by totiž bylo v rozporu s posláním správního práva, kterým je řádný výkon veřejné správy. Výjimku ze striktního pojetí přípustnosti potom představují veřejnoprávní smlouvy o převodu práv a povinností, u nichž je smlouvy možno uzavírat bez dalšího s tím, že to nesmí vylučovat povaha věci nebo nestanoví-li zvláštní zákon jinak. U těchto smluv je nicméně třeba vždy souhlasu správního orgánu, který posoudí, zdali je veřejnoprávní smlouva a její obsah v souladu s právními předpisy a s veřejným zájmem. Proto ani u tohoto typu veřejnoprávních smluv nelze hovořit o tom, že by se jakkoliv mělo svou povahou jednat o smlouvy soukromoprávní.⁷⁰

Ze zásady legality i z dalších zásad potom vyplývá, že uzavřené smlouvy nesmějí být v rozporu s právními předpisy, nesmějí je obcházet a musejí být také v souladu s veřejným zájmem. Kromě toho nesmí být veřejnoprávními smlouvami snížena důvěryhodnost veřejné správy, jejich uzavření musí být účelné a musí být motivováno plněním úkolů veřejné správy.⁷¹

Správněprávní teorie člení veřejnoprávní smlouvy do tří základních kategorií.⁷² První kategorií jsou smlouvy koordinační, které jsou uzavírány mezi správními orgány za účelem plnění svých veřejných úkolů, tedy především výkonu státní správy a samosprávy.⁷³ Druhou kategorií tvoří subordinační smlouvy, které jsou uzavírány mezi správním orgánem a účastníkem či účastníky řízení. Tyto veřejnoprávní smlouvy jsou vydávány namísto správního rozhodnutí, přičemž podmínkou účinnosti je souhlas ostatních účastníků, kteří by byli účastníky správního řízení. Podstata této smlouvy nespočívá ani v tom, že by správní orgán byl jako smluvní strana nadřazen smluvní straně, která by jinak byla účastníkem řízení, nýbrž v jakési formě moderace závazku, který by jinak vznikl autoritativním rozhodnutím správního orgánu.⁷⁴ Tato smlouva je svou podstatou jak smlouvou procesní, neboť se úzce dotýká správního procesu, tak smlouvou hmotněprávní, neboť s hmotnými právy disponuje. Lze tedy v této souvislosti hovořit o její smíšené povaze. Poslední kategorií jsou smlouvy o převodu práv a povinností, které jsou uzavírány mezi těmi, kdož jsou či by byli účastníky správního řízení. Jejich uzavření, jak již bylo řečeno výše, je podmíněno souhlasem správního orgánu.⁷⁵ Také tento poslední typ smluv se na první pohled jeví velmi podobný procesním smlouvám, nicméně-

⁷⁰ Srov. § 162 odst. 1 správního řádu.

⁷¹ JEMELKA, Luboš et al. *Správní řád: komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, xxvi, 818 s. ISBN 978-80-7400-484-1. s. 671.

⁷² Autoři Jemelka a Slováček nicméně připouštějí, že existují i další kategorie veřejnoprávních smluv, které jsou upraveny ve zvláštních právních předpisech. Srov. JEMELKA, SLOVÁČEK, 2007, op. cit.

⁷³ HAVLAN, Petr. Veřejnoprávní smlouvy. In: SKULOVÁ, 2012, op. cit., s. 332–334.

⁷⁴ *Ibid.*, s. 334n.

⁷⁵ *Ibid.*, s. 335n.

ně je zde základní rozdíl v tom, že veřejnoprávní smlouvy jsou svou povahou spíše smíšenými smlouvami, když se přitom významně dotýkají především hmotného práva.

Správní řád má svou vlastní úpravu uzavírání veřejnoprávních smluv, způsobu jejich změn a odstraňování případných vad, která se na tyto smlouvy primárně použije. Postup uzavírání veřejnoprávních smluv je svou podstatou podobný soukromoprávní kontraktaci, nicméně je v řadě ohledů zpřísněn. Například oferta i akceptace musejí být učiněny obligatorně v písemné formě a vzájemné projevy vůle musejí být na téže listině.⁷⁶ Veřejnoprávní smlouvy se výrazně odchyľují od soukromoprávní úpravy v pojetí vad a jejich důsledků, v jejich změně či případném zániku. V těchto případech totiž není možno využívat instituty soukromého práva, například neplatnost,⁷⁷ nýbrž je nutno využít možností upravených předpisy správního práva. Správní řád primárně zakotvuje možnost přezkoumání souladu veřejnoprávních smluv s právními předpisy, a to i z moci úřední. V případě, že bude zjištěn rozpor s veřejným právem, bude veřejnoprávní smlouva bez dalšího zrušena,⁷⁸ a to s účinky *ex tunc*.⁷⁹ Změnu veřejnoprávních smluv lze potom učinit dohodou smluvních stran, případně ještě se souhlasem správního orgánu, nebyl-li smluvní stranou. Není-li taková změna možná, lze smlouvu jednostranně vypovědět, ale jen za předpokladu, že to veřejnoprávní smlouva výslovně umožňuje.⁸⁰ Poslední možností je podání písemného návrhu na zrušení veřejnoprávní smlouvy. Tuto možnost lze například také využít tehdy, bylo-li to dohodnuto, změní-li se poměry či dostala-li se veřejnoprávní smlouva do rozporu s veřejným právem. Dle § 169 odst. 1 správního řádu určení správní orgán veřejnoprávní smlouvu přezkoumá a případně ji zruší.⁸¹

Je vhodné poznamenat, že si tvůrci správního řádu byli vědomi toho, že úprava není úplná. Proto je v ustanovení § 170 správního řádu zakotveno přiměřené použití některých ustanovení občanského zákoníku. Ani tímto pravidlem se nemění povaha institutu veřejnoprávních smluv.

⁷⁶ Srov. § 163 odst. 1 a § 164 odst. 1 správního řádu.

⁷⁷ Petr Havlan to odůvodňuje pojmovými důvody a důvody právní jistoty. HAVLAN, Petr. Veřejnoprávní smlouvy. In: SKULOVÁ, 2012, op. cit., s. 339.

⁷⁸ § 165 správního řádu.

⁷⁹ JEMELKA, SLOVÁČEK, 2007, op. cit.

⁸⁰ § 166 správního řádu.

⁸¹ § 167 správního řádu.

3.3.3. Trestněprávní smlouvy

Institut smlouvy se objevuje také v oblasti trestního práva. Jako příklad se uvádí dva instituty upravené v trestním řádu, a to dohoda o uznání viny a přijetí trestu (dále jen „dohoda o vině a trestu“) a narovnání.

Dohoda o vině a trestu je upravena v trestním řádu od 1. 9. 2012. Podstatou této dohody je, že obviněný může se státním zástupcem, případně i s poškozeným, uzavřít dohodu, jejímž obsahem je uznání viny, která je obviněnému kladena a přijetí trestu. Posláním této dohody je urychlit trestní řízení, odlehčit soudům či omezit sekundární viktimizaci oběti. Na druhou stranu je tento institut kritizován z toho důvodu, že jde proti zásadě materiální pravdy, neboť staví na prohlášení obviněného o tom, že skutek spáchal, a tak vede k privatizaci trestního řízení.⁸²

V trestněprávní teorii se obvykle nesetkáváme s hlubší analýzou teoretické stránky tohoto institutu, proto je nutno závěry dovozovat přímo z právní úpravy. Dohodu o vině a trestu lze uzavřít v přípravném řízení, a to na návrh obviněného, státního zástupce a za určitých předpokladů může impuls dát i trestní soudce. V této věci se vede tzv. dohodovací řízení, jehož vyvrcholením má být dohoda schválená soudem. Co se týče náležitostí dohody, trestní řád stanovuje toliko obsahové náležitosti v § 175a odst. 6 TrŘ. Nikde však v zákoně nenalezneme obecné náležitosti tohoto právního jednání, neboť to zákonodárce nepovažoval za důležité či na to pozapomněl. Nejspíše se proto v praxi bude muset postupovat analogicky k teorii občanskoprávních smluv, popřípadě veřejnoprávních smluv.

Dohodu o vině a trestu lze charakterizovat jako smlouvu smíšenou. Dohoda o vině a trestu disponuje hmotnými právy, neboť stanovuje totiž uznání viny, výši trestu, případně další ujednání z oblasti hmotného práva, zároveň je však podkladem pro další postup v trestním řízení, který vede k pravomocnému rozsudku. Svou povahou se proto nápadně podobá soudnímu smíru.

Dohodu o vině a trestu je možno uzavřít zásadně jen tehdy, pokud to trestní řád připouští. Podle § 175a odst. 8 trestního řádu a podle § 63 zákona o soudnictví ve věcech mládeže nelze dohodu o vině a trestu uzavřít v řízení o zvlášť závažném zločinu, v řízení proti uprchlému a v řízení ve věci mladistvého, který nedovršil osmnáct let věku.

Uzavřou-li státní zástupce a obviněný dohodu o vině a trestu, je nutno předložit tuto dohodu ještě k přezkoumání trestnímu soudu. Soud má dvě možnosti, jak může postupovat.

⁸² Srov. JELÍNEK, Jiří. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky souvisící. *Bulletin advokacie*. 2012, č. 10, s. 19–25. ISSN 1210-6348. Dostupné z: http://www.cak.cz/assets/komora/buletin-advokacie/ba_10_2012_web.pdf.

Buď dohodu o vině a trestu neschválí, a to zejména pro zjištěné vady dohody, pro její nesprávnost či nepřiměřenost,⁸³ nebo dohodu o vině a trestu schválí, a to tak, že obsah dohody převezme do odsuzujícího rozsudku.⁸⁴

Vzhledem k tomu, že dohoda o vině a trestu je podkladem pro soudní rozhodnutí, není možné rušit toliko dohodu, nýbrž je nutno brojít proti rozhodnutí, kterým buď dohoda byla schválena, či naopak schválena nebyla. Lze tak v zásadě podat stížnost proti odmítavému usnesení,⁸⁵ odvolání proti odsuzujícímu rozsudku,⁸⁶ případně podat i dovolání.⁸⁷ U odvolání je však nutno zdůraznit, že trestní řád umožňuje podat odvolání jen pro určité případy, například lze podat odvolání proti schválenému rozsudku, který je v rozporu s navrženou dohodou o vině a trestu.⁸⁸ V případě zjištění nových okolností je možno postupovat formou obnovy řízení.⁸⁹

Narovnání je jednou ze starších forem odklonů v trestním právu. Do českého právního řádu bylo začleněno zákonem č. 152/1995 Sb. Podstatou narovnaní je dohoda *sui generis*⁹⁰ mezi poškozeným na straně jedné a obviněným na straně druhé, kterou schvaluje soud a v přípravném řízení státní zástupce. Obsahem této dohody je ukončení trestního stíhání v případě, že obviněný splní zákonem stanovené podmínky. Účelem narovnaní je urovnání a vypořádání vzájemných vztahů obviněného a poškozeného, kdy poškozený může rychleji a podstatně méně konfliktním způsobem na patřičné odškodnění dosáhnout. Důsledkem narovnaní potom je i urychlení trestního řízení a snížení nákladů státu potřebných k potrestání pachatele trestného činu.⁹¹

Narovnání tedy uzavírají obviněný a poškozený, mohou tak činit jak v přípravném řízení, tak i v řízení před soudcem, přičemž uzavření narovnaní je přípustné pouze v řízení o přečinu (§ 309 odst. 1 TrŘ). Narovnaní následně podléhá schválení soudu, případně státního zástupce, přičemž musí být splněny další podmínky. Konkrétně obviněný musí prohlásit, že spáchal skutek, za který je stíhán, musí uhradit poškozenému škodu způsobenou přečinem, musí vydat bezdůvodné obohacení a musí složit na účet soudu, případně státního zastupitelství peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti. I za předpo-

⁸³ § 314o odst. 1 písm. b) a § 314r odst. 2 trestního řádu.

⁸⁴ § 314r odst. 4 trestního řádu.

⁸⁵ § 314o odst. 2 trestního řádu.

⁸⁶ § 245 odst. 1 trestního řádu.

⁸⁷ § 265a trestního řádu. Srov. ŠÁMAL, Pavel et al. *Trestní řád: komentář*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 4700 s. ISBN 978-80-7400-465-0. s. 3143.

⁸⁸ § 245 odst. 1 trestního řádu.

⁸⁹ Přípuštění obnovy řízení je možno dovodit ze znění § 288 odst. 1 trestního řádu.

⁹⁰ Opět je zde možno spatřovat charakteristické rysy pro občanskoprávní soudní smír.

⁹¹ ŠÁMAL, 2013, op. cit., s. 351 ln.

kladu naplnění uvedených podmínek však má soud, popřípadě státní zástupce možnost narovnání odmítnout, pokud nepovažuje takový způsob vyřízení věci za dostačující.⁹²

Narovnání může být podle § 69 písm. b) ZSM uzavřeno i v řízení proti mladistvému s tím, že v tomto ustanovení jsou uvedeny další podmínky. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob sice o narovnání nehovoří, nicméně na základě subsidiárního použití trestního řádu (§ 1 odst. 2 TOPOZ) je v zásadě uplatnění teoreticky uplatnitelné i v řízení proti právnickým osobám.⁹³

Soud, případně státní zástupce rozhodují usnesením, proti němuž je přípustná stížnost.⁹⁴ V případě, že narovnání schválí, vydávají usnesení o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání, proti kterému je přípustná stížnost, která má odkladný účinek.⁹⁵ Samotné narovnání po schválení soudem není možno v budoucnu měnit jinak než formou obnovy řízení.⁹⁶ To je zdůvodněno tím, že schválené narovnání získalo usnesením účinky věci pravomocně rozhodnuté.

⁹² § 309 odst. 1 trestního řádu.

⁹³ ŠÁMAL, 2013, op. cit., s. 3514.

⁹⁴ Ibid., s. 3526.

⁹⁵ § 309 odst. 2 trestního řádu.

⁹⁶ § 288 odst. 1 trestního řádu.

4. Obecně o procesních smlouvách

Následující kapitola tvoří jádro předkládané studie. Zde bude rozebráno několik stěžejních otázek dotýkajících se procesních smluv. Konkrétně je třeba zabývat se fundamentální otázkou, co je to „procesní smlouva“, za jakých okolností je přípustná, poté bude následovat výklad k náležitostem procesních smluv, bude pojednáno o možných účincích, o následcích porušení a v neposlední řadě dojde ke kategorizaci procesních smluv.

4.1. Právní úkony prostupující soudním řízením

Podstatou civilního soudního řízení, kterou je eskalace sporu, jenž se původně vyskytl v oblasti hmotného práva. Eskalací se myslí stav, kdy účastníci sporu nejsou schopni či ochotni smírně vyřešit vzniklý spor, a proto se jeden z nich obrátí na třetí nezávislý subjekt za účelem autoritativního rozhodnutí sporu. V rámci soudního řízení se potom typicky uplatňují jednostranné úkony účastníků řízení vůči soudu, tak soudu vůči účastníkům. A právě vzhledem ke klasickému pojetí sporného řízení ještě v první polovině minulého století dominoval názor o neexistenci procesních smluv.⁹⁷

To však bez dalšího neznamenovalo, že by v rámci soudního řízení nemohly být uzavírány jakékoliv smlouvy. Jsou-li účastníci řízení zároveň účastníky hmotněprávního vztahu, mohou přirozeně disponovat i v průběhu řízení hmotnými právy ze svého hmotněprávního vztahu. Na tuto skutečnost pamatuje i současná právní úprava, a to v § 41 odst. 3 občanského soudního řádu, podle které hmotněprávní jednání směřující proti soudu vyvolává vůči dalším účastníkům účinky od okamžiku, kdy se o něm dozvěděli. Takové jednání může být obsaženo i v rámci procesního úkonu, například žaloby, nicméně obě jednání není možno v žádném případě ztotožňovat či automaticky z procesního úkonu hmotněprávní účinky dovozovat.⁹⁸

Pokud bylo účastníkům řízení umožněno disponovat hmotnými právy, měli účastníci zároveň tendenci disponovat i některými procesními právy. Tomu napomáhala i právní úprava, která několik takových ujednání postupně zakotvila. Právní vědě tak nezbylo nic jiného než tyto smlouvy akceptovat. Nabízí se přitom přirozeně otázka charakteru těchto ujednání. V zásadě se objevovaly názory, že se jedná o hmotněprávní smlouvy disponující procesními

⁹⁷ HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní*. Editor Jiří Spáčil. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, xxxii, 211, 442, 286 s. Klasická právnická díla. ISBN 978-807-3575-403. Díl II. s. 105nn.

⁹⁸ LAVICKÝ, Petr. § 41. In: DAVID, 2009, op. cit., s. 212.

právy, nebo že se jedná o procesní smlouvy. První variantě nasvědčovalo tradiční přesvědčení, že smlouva je soukromoprávním institutem. Nicméně tento argument byl zpochybněn tím, že smlouva je obecným právním institutem vyskytující se jak v soukromém, tak i ve veřejném právu.⁹⁹ Ve prospěch druhé varianty bylo dále argumentováno tím, že v rámci procesně-právního vztahu existují vztahy nejen mezi účastníky řízení a soudem, nýbrž i mezi nimi samotnými. Významným argumentem potom byla povaha práv a povinností, které byly touto smlouvou založeny, neboť sjednaná práva a povinnosti totiž vyvolávaly účinky nikoliv v soukromém právu, nýbrž v právu procesním. Další vývoj následně jednoznačně vedl k uznání procesní smlouvy jako svébytného právního institutu.

Je-li umožněno během soudního řízení činit jak hmotněprávní, tak procesní úkony, je nutno nalézt dělicí kritérium, které tyto úkony od sebe navzájem odliší. Zde se nabízí relativně jednoduché a přitom účinné řešení. Učiněný právní úkon se posoudí podle jeho obsahu a podle účinků, které vyvolá. Směřuje-li společná vůle stran k modifikaci procesních pravidel nebo k dispozici s procesní pravomocí, pak se jedná o smlouvu procesní. Má-li naopak smlouva obsah hmotněprávní, jako například výpověď či odstoupení od smlouvy, je nutno smlouvu posuzovat podle norem soukromého hmotného práva. Z uvedeného lze dovodit, že vliv nehrají takové kategorie jako naplnění procesních pojmů, účel, celková povaha či charakter ujednání.¹⁰⁰

Jenže v praxi nastává další problém s tím, že řada právních jednání v sobě obsahuje jak hmotněprávní, tak procesní prvky. Jedná se například o reorganizační plán¹⁰¹ nebo o soudní smír.¹⁰² V německém právním prostředí se rozhořela široká debata zejména ohledně kvalifikace soudního smíru, přičemž se vyskytují čtyři různé teorie. První teorie přisuzuje takovým ujednáním výlučně procesní účinky. Tato teorie trpí značným deficitem v tom, že nikterak nezohledňuje hmotněprávní obsah smíru, který mu přitom vtiskuje jeho charakter. Druhou možností je kvalifikovat soudní smír hmotněprávně, čímž naopak jsou popřeny procesní následky soudního smíru. Soudní smír musí totiž být schválen soudem, aby mohl být přímo vykonatelný. Uvedené teorie je proto nutno bez dalšího odmítnout.

⁹⁹ WAGNER, 1998, op. cit., s. 47.

¹⁰⁰ Ibid., s. 46n.

Petr Lavický jako určující považuje kritérium, zda předpoklady a účinky určitého úkonu upravuje hmotné nebo procesní právo. Jsou-li předpoklady a účinky upraveny procesním právem, jde o procesní, a nikoliv o hmotněprávní úkon účastníka (srov. LAVICKÝ, Petr. § 41. In: DAVID, 2009, op. cit., s. 210.).

¹⁰¹ KIRCHHOF, Hans-Peter et al. *Münchener Kommentar zur Insolvenzordnung*. 2. Aufl. München: C. H. Beck, 2007-2008, 6600 s. ISBN 34065509323. Zur Verfügung auf: *Beck-online.de* [právní informační systém]. Verlag C. H. Beck [cit. 27. 10. 2013].

¹⁰² IMMENGA, Ulrich et al. *EU-Wettbewerbsrecht*. 5. Auflage. München: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-340-6627-606.

V německé literatuře se dodnes vede spor především mezi teorií dvojí povahy (*die Lehre von der Doppelnatur*) a teorií dvojí skutkové podstaty (*die Lehre vom Doppeltatbestand*). První zmiňovaná teorie ve zkratce říká, že soudní smír je smíšenou smlouvou v tom smyslu, že jsou v ní procesní a hmotněprávní účinky vzájemně protknuty.¹⁰³ Zastánci této teorie jsou například Musielak¹⁰⁴ nebo Plačková, která uvedenou teorii o dvojí povaze částečně modifikuje.¹⁰⁵ Naproti tomu teorie dvojí skutkové podstaty od sebe odděluje hmotněprávní a procesní obsah soudního smíru a kvalifikuje procesně dohodu o ukončení běžícího procesu a naopak hmotněprávně smír ohledně předmětu sporu.¹⁰⁶ Výrazným zastáncem druhé teorie je Gerhard Wagner, který odmítá procesní ujednání v soudním smíru podrobovat podmínkám hmotněprávním. Wagner následně aplikuje učení o dvojí skutkové podstatě pro všechny typy smluv. Podle Wagnera je nutno každé ustanovení ve smlouvě kvalifikovat samostatně a určit, zdali je svým obsahem hmotněprávním či procesním a podle toho s ním následně zacházet. Spadají-li však povinnosti do různých právních odvětví a tvoří-li přitom synallagmatický vztah, je nutno dle Wagnera výjimečně obě povinnosti jednotně přiřadit. Rozhodující kritérium pro přiřazení spatřuje Wagner v charakteristickém plnění.¹⁰⁷

Obě dvě uvedené teorie mají přirozeně své klady, ale i zápory, proto se autor kloní ke vhodné kombinaci obou uvedených teorií. Primárně lze souhlasit s Wagnerem v tom, že smlouva může obsahovat ujednání hmotněprávního i procesního charakteru, pro takový případ se jeví jako nutné taková ujednání pokud možno co nejvíce od sebe navzájem oddělovat. Toto také odpovídá vztahu hmotného a procesního práva, která jsou samotnými právními odvětvími, nicméně mezi nimi existují vzájemné funkční vazby. Složitější otázka nastává v situaci, kdy případně dvě nebo více ujednání tvoří synallagmatický vztah. Je-li jedna z povinností ekonomického charakteru, například ve formě finančního protiplnění, lze obě ustanovení kvalifikovat jednotně přiřazením k odvětví regulujícímu charakteristické plnění, v ostatních případech lze výjimečně připustit smíšenou povahu celého synallagmatického vztahu. Zároveň je možné akceptovat smíšenou teorii v těch situacích, kdy nelze smluvní ujednání zařadit jednotně do hmotného či procesního práva. Samozřejmě je otázkou, nakolik

¹⁰³ WAGNER, 1998, op. cit., s. 40.

¹⁰⁴ Například MUSIELAK, Hans-Joachim a Wolfgang BALL. *Kommentar zur Zivilprozessordnung: mit Gerichtsverfassungsgesetz*. 9. nebearbeitete Aufl. München: Verlag Franz Vahlen, 2012, xlii, 2958 p. ISBN 38-006-4236-0.

¹⁰⁵ „Na základě německých a rakouských koncepcí o povaze soudního smíru a jejich srovnání s názory, které zastává česká právní teorie, se přikláním nejvíce k učení o dvojí povaze soudního smíru, ovšem s výraznou modifikací směřující k teorii procesní.“ PLAČKOVÁ, Kateřina. *Soudní smír* [online]. Brno, 2013. [cit. 25. 1. 2014]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. S. 33.

¹⁰⁶ WAGNER, 1998, op. cit., s. 40nn.

¹⁰⁷ Ibid., s. 47.

je daná teorie dvojí skutkové podstaty v praxi realizovatelná, nicméně jeví se po teoretické stránce jako přijatelnější.

4.2. Definice

V teorii vědy se definicí rozumí buď proces vymezení významu pojmu, nebo výsledek tohoto procesu. Snahou definování celého procesu je vysvětlit pojem, který se definuje (tzv. *definiendum*), prostřednictvím tzv. *definiens*, tedy toho, čím se *definiendum* vymezuje.¹⁰⁸ Viktor Knapp užitečnost definic spatřuje ve snaze co nejpřesnějším vymezením významu výrazů, nicméně na druhou stranu přiznává, že sama užitečnost definování je omezená a má v právní vědě jen pomocný charakter, neboť definice sama o sobě nemůže vymezit podstatu zkoumaných jevů.¹⁰⁹ Samo definování v sobě skýtá řadu rizik. Je třeba se vyvarovat zejména tautologii, (*definitio per idem*) či definicí kruhem, dále je si nutno dát pozor na to, aby definice nebyla příliš úzká ani příliš široká.¹¹⁰

Také pojem „procesní smlouva“ není zrovna snadné správně definovat, a proto se někteří procesualisté definici raději vyhýbají.¹¹¹ Jiní autoři procesní smlouvu vymezují spíše negativně. Například Fasching při pojednání o procesních smlouvách nejdříve vyjmenovává jednotlivé druhy procesních smluv, o nichž potom souhrnně uvádí, že se nejedná o smlouvy ve smyslu soukromého práva, neboť smlouva je víceméně všeobecný právní institut, který se vyskytuje také v oblasti veřejného a mezinárodního práva.¹¹²

Objevují se však i pokusy o pozitivní definici. Například Lavický definuje procesní smlouvy jako dvoustranné procesní úkony.¹¹³ Macur potom procesní smlouvu charakterizuje jako paralelní souhlasné projevy vůle dvou stran, které naplňují předpoklady stanovené výslovným ustanovením zákona, připouštějícím a upravujícím daný typ procesní smlouvy.¹¹⁴ Pro procesní smlouvy je dle Macura dále charakteristické, že smluvní strany svými souhlasnými projevy vůle vyvolávají právní následky spojené s činností soudu, nicméně oproti

¹⁰⁸ KNAPP, Viktor. *Vědecká propedeutika pro právníky*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, 233 s. ISBN 8086432548. s. 175.

¹⁰⁹ *Ibid.*, s. 176.

¹¹⁰ *Ibid.*, s. 177–178.

¹¹¹ Například SCHILKEN, 1992, op. cit., s. 97. či GONSORČÍKOVÁ, M. Právně teoretické aspekty procesní smlouvy jako nástroje upravujícího rozhodčí řízení. *iPravnik.cz* [online]. 12. 6. 2003 [cit. 5. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/civilni-proces/pd_1/art_3708/detail.aspx.

¹¹² FASCHING, 1990, op. cit., s. 395.

¹¹³ LAVICKÝ, Petr. § 41. In: DAVID, 2009, op. cit., s. 210.

¹¹⁴ MACUR, Josef. Důvody neplatnosti rozhodčí smlouvy. *Právní rozhledy*. 2001, roč. 9, č. 12, s. 579–583. ISSN 1210-6410.

smlouvám hmotněprávním z takových smluv zpravidla nevzniká žádná povinnost jedné nebo druhé strany k určitému budoucímu jednání.¹¹⁵

Alexander Bělohávek vycházejí z koncepce Musielakovy¹¹⁶ potom definuje procesní smlouvu jako smlouvu, jejíž bezprostřední účinek se nachází v procesní oblasti, tedy v souvislosti s některým typem procesního řízení, přičemž obsahem těchto smluv je způsob prosazování hmotných práv a/nebo postup v řízení.¹¹⁷

Vydeme-li z výše uvedených názorů, jsou pro procesní smlouvy charakteristické následující znaky. Jedná se o dvoustranný vzájemně směřovaný právní úkon, tento právní úkon působí v oblasti procesního práva a vyvolává zde právní následky. V této fázi rozboru lze procesní smlouvu pracovním způsobem definovat jako vzájemné projevy vůle dvou či více smluvních stran, které směřují k vyvolání účinků, jinak řečeno právních následků, v oblasti procesního práva, resp. v oblasti občanského soudního řízení.

Nastíněná definice však stále není dostačující, neboť neodpovídá na otázku, zdali procesní smlouva musí vyvolat přímo právní následky, nebo zdali procesní smlouva může působit i nepřímým způsobem.¹¹⁸ Procesní smlouvy s přímými účinky (tzv. dispoziční procesní smlouvy) působí přímo na procesněprávní vztah, a není-li jich dbáno, umožňují dotčené smluvní straně, aby vznesla námitku jejich existence. Tím dojde k nepřípustnosti určitého právního jednání. Oproti tomu procesní smlouvy s nepřímými účinky (tzv. zavazující procesní smlouvy) zavazují toliko smluvní strany, aby jednaly ve shodě se smlouvou, a k tomuto jednání strany nepřímým způsobem motivují. Motivace může mít pozitivní podobu, například finanční protiplnění, nebo negativní podobu, typicky povinnost k náhradě škody nebo nemajetkové újmy, případně snížení nebo nepřiznání náhrady nákladů řízení.

Dle dosavadní procesualistiky se v zásadě nabízí dvě možná řešení. Buďto procesními smlouvami jsou i procesní smlouvy s nepřímými účinky (široká definice procesních smluv), nebo jsou procesními smlouvami toliko procesní smlouvy s přímými účinky (úzká definice procesních smluv). Procesní smlouvy s nepřímými účinky odmítají například Macur¹¹⁹ či Fasching,¹²⁰ naopak je uznávají například Leipold,¹²¹ Musielak¹²² nebo Wagner.¹²³

¹¹⁵ MACUR, Josef. Důvody neplatnosti rozhodčí smlouvy. *Právní rozhledy*. 2001, roč. 9, č. 12, s. 579–583.

¹¹⁶ „Als Prozessverträge werden solche Vereinbarungen gewertet, deren unmittelbare Hauptwirkung auf prozessualen Gebiet liegt; dies weist sie als Parteiprozesshandlungen aus.“

MUSIELAK; BALL, 2012, op. cit., VI. Grundbegriffe des Zivilprozessrechts, marg. č. 66.

¹¹⁷ BĚLOHLÁVEK, Alexandr J. Procesní smlouvy a kvalifikace rozhodčích a prorogačních smluv: aplikace hmotněprávní úpravy na smlouvy s procesním účinkem pro futuro. *Právník*. 2012, roč. 151, č. 9, s. 971–1001.

¹¹⁸ Již dopředu je přitom nutné avizovat, že vyřešení této otázky má významný dopad i do oblastí přípustnosti procesních smluv a jejich účinků (Pozn. aut.).

¹¹⁹ MACUR, Josef. Důvody neplatnosti rozhodčí smlouvy. *Právní rozhledy*. 2001, roč. 9, č. 12, s. 579–583.

¹²⁰ FASCHING, 1990, op. cit., s. 396, marg. č. 750.

Leipold uvádí, že zavazující charakter smluv s nepřímými účinky by mohl hovořit pro jejich hmotněprávní zařazení. Na druhou stranu takové smlouvy vyvolávají účinky v oblasti procesního práva. Právě s ohledem na vyvolání (nepřímých) účinků v oblasti procesního práva považuje Leipold za přiměřené tyto smlouvy kvalifikovat procesněprávně.¹²⁴ Gerhard Wagner potom zdůrazňuje, že obligace nejsou výhradním institutem soukromého práva, nýbrž jsou v zásadě k dispozici i v jiných právních odvětvích.¹²⁵

Lze převzít názor Leipolda a Wagnera a akceptovat existenci také procesních smluv s nepřímými procesními, tedy zavazujícími procesními smlouvami. Obligační smlouvy cílí do oblasti procesního práva, když zavazují k určitému procesnímu jednání. Je tedy zřejmé, že obligační procesní smlouvy procesním právem také disponují. Mezi procesními smlouvami s přímými a s nepřímými účinky je jen rozdíl v míře normativity. Procesní smlouvy s přímými účinky mají přirozeně schopnost normativity vyšší, neboť jsou schopny vyvolat přímo právní následek, kdežto procesní smlouvy s nepřímými účinky jsou do jisté míry závislé na ochotě povinného (dlužníka). Jestliže je institut smlouvy obecným právním institutem, který se vyskytuje nejen v soukromém a v hmotném právu, nýbrž i v právu veřejném a v právu procesním, je otázkou, proč vázat obligační účinky pouze na právo soukromé.

K uvedeným závěrům je vhodné poznamenat, že i kdyby byla přijata opačná teze, tedy že smlouvy s nepřímými procesními účinky nejsou procesními smlouvami, neznamená to bez dalšího, že by taková ujednání byla nepřijatelná. V takovém případě by totiž taková ujednání bylo nutno kvalifikovat soukromoprávně.¹²⁶

Ve shodě s řečeným je nutno původní definici částečně modifikovat. Procesní smlouvu lze tedy definovat jako vzájemné projevy vůle dvou či více smluvních stran, které směřují k vyvolání přímých či nepřímých účinků, souhrnně řečeno právních následků, v oblasti procesního práva, resp. v oblasti občanského soudního řízení.

¹²¹ LEIPOLD, Dieter. Vorbemerkungen vor § 128. In: STEIN, Friedrich et al. *Kommentar zur Zivilprozessordnung: Band 3, §§ 128-252*. 22. Aufl. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, 903 s. ISBN 3-16-147817-7. s. 111n.

¹²² . MUSIELAK; BALL, 2012, op. cit., VI. Grundbegriffe des Zivilprozessrechts, marg. č. 67.

¹²³ WAGNER, 1998, op. cit., s. 35nn.

¹²⁴ LEIPOLD, Dieter. Vorbemerkungen vor § 128. In: STEIN, 2005, op. cit., s. 112, marg. č. 304.

¹²⁵ WAGNER, 1998, op. cit., s. 47.

¹²⁶ Podrobněji k soukromoprávním smlouvám v oddíle 3.3.1.

4.3. Přípustnost procesní smlouvy

Přípustnost procesních smluv je jednou z nejdůležitějších teoretických otázek vztahujících se k procesním smlouvám. O významu otázky svědčí množství nejrůznějších studií jí věnovaných a také trvalá rozpolcenost odborné veřejnosti. Tato otázka má přitom nemalý praktický dopad, neboť bezprostředně ovlivňuje okruh procesních smluv, které mohou vyvolat zamýšlené právní následky.

Pojmem přípustnost (procesní) smlouvy rozumíme problematiku, za jakých podmínek je možno smlouvu uzavírat, aby vyvolala právní následek. V praxi samozřejmě není třeba řešit otázku přípustnosti u smluv, které jsou výslovně v zákoně upraveny, či s nimiž zákon konkludentně počítá. Jedná se například o rozhodčí smlouvu (§ 2 zákona o rozhodčím řízení), prorogační smlouvu (§ 89a o. s. ř.), dohodu o přerušení řízení (§ 110 o. s. ř.) či dohodu o nižších srážkách ze mzdy (§ 287 o. s. ř.). Problém však nastává za situace, kdy určitý typ procesní smlouvy není přímo procesním právem upraven. Nastává otázka, zdali i taková procesní smlouva vyvolává právní následky či nikoliv.

Přípustnost procesních smluv je možno řešit zejména dvěma základními způsoby. První možností je zabývat se jednotlivými potencionálními procesními smlouvami a případně induktivně dovodit obecný závěr ohledně přípustnosti. Druhou možností je přistupovat k věci z obecných procesních principů a z nich dovodit závěry a následně je deduktivně aplikovat na jednotlivé dílčí procesní smlouvy. Jelikož první z obou uvedených způsobů je spekulativní a tím pro naše účely nepoužitelný, je nutno postupovat druhým způsobem.

V zásadě je možno dospět ke dvěma řešením. Buď je možno uzavírat procesní smlouvy jen tehdy, je-li to zákonem dovoleno (úzká koncepce přípustnosti), nebo je možno uzavírat procesní smlouvy kdykoliv, není-li to zákonem či z jiného důvodu¹²⁷ naopak zakázáno (široká koncepce přípustnosti).

¹²⁷ Například z důvodu rozporu se základními zásadami procesního práva. Lavický tak například odmítá přípustnost *pacti de non petendo*, neboť dle autora není možno se vzdát žalobního práva, které je zakotveno na ústavní úrovni (LAVICKÝ, Petr. Procesněprávní pravidla v novém občanském zákoníku. In: *Reforma súkromného práva a Slovensku a v Čechách*. Brno - Pezinok: Masarykova univerzita - Justičná akadémia Slovenskej Republiky, 2013. s. 82-99, 18 s. ISBN 978-80-210-6626-7.), Macur pro změnu odmítá smlouvy o důkazním břemenu, neboť zasahují do rozhodovací činnosti soudu (MACUR. *Právo procesní a právo hmotné*. S. 55.).

4.3.1. Široká koncepce přípustnosti

První názorový proud, jehož představitelem je u nás například Bělohlávek¹²⁸ a v Německu například Rauscher¹²⁹, Musielak,¹³⁰ Schilken¹³¹ či Hartmann¹³², zastávají názor, že lze uzavírat procesní smlouvu vždy, pokud to není vyloučeno zákonem, popřípadě dobrými mravy.

Alexander Bělohlávek coby právník, jehož předmětem zájmu je zejména mezinárodní právo soukromé a rozhodčí řízení, se domnívá, že horizontální vztahy v rámci procesněprávního vztahu je nutno posuzovat jako vztahy soukromoprávní, které jsou ovládány principem autonomie vůle zakotveným v článku 2 odst. 3 Listiny a článku 2 odst. 4 Ústavy. A právě princip autonomie vůle umožňuje uzavírat procesní smlouvy, není-li to veřejným pořádkem vyloučeno.¹³³

Eberhard Schilken se domnívá, že zásada autonomie vůle a zásada smluvní volnosti není na procesní právo přenositelná, a proto odvozuje přípustnost procesní smlouvy od dispoziční zásady, která umožňuje procesním stranám, aby se odchýlily od těch procesních ustanovení, která mají dispoziční povahu.¹³⁴

Lze se setkat i s pragmatičtějšími přístupy. Například Rauscher dovozuje širokou přípustnost odkazem na judikaturu, která takovou možnost stranám přiznala.¹³⁵

4.3.2. Úzká koncepce přípustnosti

S výše uvedenými závěry se neztotožňují procesualisté Steiner,¹³⁶ Macur,¹³⁷ Lavický,¹³⁸ Bernášek a Zahradníková,¹³⁹ v zahraniční literatuře potom Fasching,¹⁴⁰ kteří zastávají

¹²⁸ BĚLOHLÁVEK, Alexandr J. Procesní smlouvy a kvalifikace rozhodčích a prorogačních smluv: aplikace hmotněprávní úpravy na smlouvy s procesním účinkem pro futuro. *Právník*. 2012, roč. 151, č. 9, s. 971–1001.

¹²⁹ RAUSCHER. Einleitung, 4. Prozessverträge. In: LÜKE, Gerhard et al. *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung: mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen*. 4. Aufl. München: Beck, 2012, 6700 s. ISBN 978-340-6610-301. Zur Verfügung auf: *Beck-online.de* [právní informační systém]. Verlag C. H. Beck [cit. 27. 10. 2013]. Marg. č. 414.

¹³⁰ MUSIELAK; BALL, 2012, op. cit.

¹³¹ SCHILKEN 1992 op. cit., s. 98, marg. č. 169.

¹³² HARTMANN, Peter. Buch 1. Abschnitt 3. Verfahren. In: BAUMBACH, Adolf et al. *Zivilprozessordnung: mit FamFG, GVG und anderen Nebengesetzen*. 69., völlig neubearbeitete Aufl. München: C. H. Beck, 2011. ISBN 978-340-6609-008. s. 611.

¹³³ BĚLOHLÁVEK, Alexandr J. Procesní smlouvy a kvalifikace rozhodčích a prorogačních smluv: aplikace hmotněprávní úpravy na smlouvy s procesním účinkem pro futuro. *Právník*. 2012, roč. 151, č. 9, s. 971–1001.

K uvedenému je vhodné poznamenat, že v koncepci Alexandra Bělohlávky se projevuje i jiná obecná koncepce vztahu hmotného a procesního práva. Bělohlávek sice akceptuje, že procesní právo je právem veřejným, ale zároveň prosazuje koncepci, že hranice mezi těmito dvěma právními odvětvími je daleko volnější než prosazuje například Macur (například MACUR, Josef. *Právo procesní a právo hmotné*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993, 158 s. nebo MACUR, Josef. *Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993, 183 s.).

¹³⁴ SCHILKEN 1992 op. cit., s. 98, marg. č. 169.

¹³⁵ RAUSCHER. Einleitung, 4. Prozessverträge. In: LÜKE, 2012, op. cit., marg. č. 414.

tezi, že procesní smlouvy jsou přípustné pouze tehdy, jsou-li procesními předpisy výslovně připuštěny. Uvedení autoři vycházejí zejména z povahy procesního práva, které je právem veřejným a z povahy procesněprávního vztahu, který považují ve svém celku jako veřejnoprávní včetně vztahu mezi účastníky řízení navzájem.

Fasching se domnívá, že omezená přípustnost vyplývá z veřejnoprávní povahy procesního práva, z úkolu právní ochrany, který má civilní soudnictví plnit, ze základních zásad civilního práva a také ze snahy zabránit smluveným procesům.¹⁴¹

Steiner uvádí, že na jednu stranu existují normy dispozitivní, které dávají účastníkům nutný prostor k projevu autonomie vůle. Tuto autonomii vyvozuje Steiner ze skutečnosti, že v procese vystupují účastníci z původních hmotněprávních vztahů, a proto jim nemůže být odepřeno, aby volně disponovali hmotněprávními vztahy i v průběhu řízení, případně aby volně disponovali i s příslušnými procesními prostředky. Na druhou stranu však je pozice účastníků řízení jiná než v hmotném právu, neboť procesní právo je svou povahou veřejným právem, a proto lze činit dispozitivní úkony jen tehdy, když to procesní právo výslovně samo připouští.¹⁴² Steiner sice připouští, že účastníci procesní smlouvy stojí v rovném postavení, avšak jde vždy o vztahy ke státnímu orgánu, který je nositelem veřejné moci, a to i tehdy, když k procesně smluvnímu vztahu dochází bez jeho ingerence.¹⁴³

Macur na jednu stranu akceptuje názor, že je smlouva obecným právním institutem, který se může nacházet jak v soukromém, tak i ve veřejném právu, na druhou stranu však zdůrazňuje, že civilní procesní právo má ryze veřejnoprávní charakter, a proto mohou procesní smlouvy vznikat pouze za toho předpokladu, že je procesní právo výslovně za přípustné prohlašuje.¹⁴⁴ Široká koncepce přípustnosti je potom v rozporu se systémovým pojetím soukromého a veřejného práva, resp. práva občanského a civilního práva procesního, vnáší do civilního procesu neurčitost a mnohé nejasnosti, které odporují požadavku právní jistoty, zvláště významné v oblasti civilního soudního řízení.¹⁴⁵

¹³⁶ STEINER, 1981, op. cit., s. 133n.

¹³⁷ MACUR, Josef. Důvody neplatnosti rozhodčí smlouvy. *Právní rozhledy*. 2001, roč. 9, č. 12, s. 579–583.

¹³⁸ LAVICKÝ, Petr. § 41. In: DAVID, 2009, op. cit., s. 211.

¹³⁹ BERNÁŠEK; ZAHRADNÍKOVÁ. Procesní úkony účastníků. In: ZAHRADNÍKOVÁ, 2013, op. cit., s. 117.

¹⁴⁰ Fasching si sám uvědomuje, že tento závěr není přijímán obecně. Konkrétně upozorňuje, že opačné stanovisko zastávají Holzhammer, Dolinar či Rosenberg a Schwab (FASCHING, 1990, op. cit., s. 395n.).

¹⁴¹ FASCHING, 1990, op. cit., s. 395.

¹⁴² STEINER, 1981, op. cit., s. 134.

¹⁴³ Ibid., s. 138.

¹⁴⁴ MACUR, Josef. Důvody neplatnosti rozhodčí smlouvy. *Právní rozhledy*. 2001, roč. 9, č. 12, s. 579–583.

¹⁴⁵ Ibid.

4.3.3. Střední cesta

V procesualistice se nicméně posléze objevily studie, které se snaží nalézt střední cestu mezi oběma uvedenými koncepcemi. Dieter Leipold vycházejí z německého členění procesních smluv na dispoziční (*prozessuale Verfügungsverträge*) a na zavazující (*prozessuale Verpflichtungsverträge*)¹⁴⁶ stanovuje rozdílné podmínky přípustnosti pro každou skupinu.

Dispoziční procesní smlouvy, které vyvolávají přímé právní účinky, jsou přípustné pouze tehdy, jsou-li zákonem výslovně upraveny či ze zákonných ustanovení vyplývají. Podle Leipolda v procesním právu se neuplatňuje zásada smluvní svobody, a to pro veřejnoprávní charakter procesního práva a tím spojeného konceptu trojstranného procesního vztahu, a také z důvodu obecného zájmu na efektivní právní ochraně. Opačné stanovisko by přitom vedlo ke smluvenému procesu, což nelze akceptovat. Úzké pojetí přípustnosti je přitom nezávislé na tom, zdali dispoziční procesní smlouvou dojde k omezení nebo rozšíření pravomoci soudu. Přípustné jsou tak podle Leipolda prorogační a rozhodčí smlouva či smlouva o zkrácení procesních lhůt, naopak nepřipustná je smlouva o funkční příslušnosti či smlouva o přidělení věci určitému soudci.¹⁴⁷ Dispoziční procesní smlouvy však mají o něco širší dopad, než by se mohlo na první pohled zdát. Koncepce sporného civilního řízení je postavena mimo jiné na zásadě dispoziční, která umožňuje procesním stranám disponovat s předmětem řízení, a na zásadě projednávací, která na strany přenáší odpovědnost za to, že se soud dozví o relevantních skutečnostech a že navrhnu důkazy, které tyto skutečnosti prokáží. Vzhledem k tomu mohou smluvní strany volně disponovat předmětem řízení a obsahem dokazování.¹⁴⁸

V případě zavazujících procesních smluv potom Dieter Leipold zastává opačné stanovisko, kdy mohou smluvní strany uzavírat zavazující procesní smlouvy tehdy, pokud se tím neprohřeší proti zákonnému zákazu, proti dobrým mravům nebo proti zájmu na řádném výkonu soudní pravomoci. Smluvní volnost přitom vychází z dispoziční a projednávací zásady.¹⁴⁹

Gerhard Wagner dovozuje přípustnost procesních smluv z funkčních souvislostí (z normativního nexu) mezi hmotným a procesním právem. Podle Wagnera sice procesní normy obsažené v německém ZPO patří do veřejného práva, nicméně slouží k ochraně soukromých subjektivních práv, což se musí adekvátně projevit. Naopak podle Wagnera není možné odvíjet dispozici procesním oprávněním od dispozitivního práva, neboť tato dispozice

¹⁴⁶ Podrobněji se budeme tímto německým tříděním zabývat v oddíle **Chyba! Nenalezen zdroj odkazů.**

¹⁴⁷ LEIPOLD, Dieter. Vorbemerkungen vor § 128. In: STEIN, 2005, op. cit., s. 111n. marg. č. 301.

¹⁴⁸ Ibid.

¹⁴⁹ Ibid., s. 112, marg. č. 303.

nemá s dispozitivním právem co dočinění. Na jednu stranu Wagner tak dovozuje široce uplatnitelnou autonomii vůle i v procesním právu, na druhou stranu však uvádí, že pokud se strany chtějí odchýlit od ustanovení pozitivního civilního práva procesního, aby si přizpůsobily procesní právo svým individuálním potřebám, potřebují k tomu zákonné zmocnění. Zmocnění může vyplývat přímo z výslovné zákonné úpravy, nebo z interpretace konkrétně dotčené právní normy.¹⁵⁰

4.3.4. Shrnutí

Nalezení jediného správného řešení je obtížné až přímo nemožné. Dost přitom záleží na pojetí procesního práva a na pojetí procesněprávního vztahu. Předně je třeba kvitovat, že procesní právo je právem veřejným a procesněprávní vztah je tak vztahem veřejnoprávním. Účastníci řízení stojí v rovném postavení a existují mezi nimi přímé vztahy. Účastníci řízení disponují autonomií vůle, která vyvěrá z ochranné funkce procesního práva vůči právu soukromému a která je vyjádřena v dispoziční a projednacím zásadě. Na druhou stranu je autonomie vůle do značné míry omezena kogentním právem, zákazem smluveného procesu a postavením soudu jako třetího účastníka procesněprávního vztahu. V žádném případě tak nelze stavět šíři autonomii vůle v procesněprávních vztazích na roveň s autonomií vůle v soukromoprávních vztazích.

V případě dispozičních procesních smluv, tedy smluv s přímými účinky na procesní právo, vstupuje bezprostředně do vztahu mezi smluvními stranami stát, který stanovuje základní pravidla civilního procesu a který prostřednictvím soudu následně spor rozhoduje. Z uvedeného důvodu je možné přijat závěr Leipolda, že dispoziční procesní smlouvy jsou v zásadě přípustné pouze tehdy, když to připouští zákon či to zřetelně vyplývá z povahy věci, jinak řečeno vychází-li to z teoretického pojetí civilního procesu. Výslovně je připuštěna například rozhodčí a prorogační smlouva. Z povahy věci potom je možno uzavřít dohodu o zpětvzetí žaloby, neboť ta je v souladu s možností stran disponovat předmětem řízení.¹⁵¹

Složitější situace je v případě zavazujících procesních smluv, u nichž je zvýrazněna autonomie vůle a naopak je oslaben veřejnoprávní prvek. Obsahem takovéto smlouvy je závazek jedné ze smluvních stran, aby se chovala určitým způsobem. V zásadě stát do těchto vztahů není oprávněn přespříliš zasahovat, ledaže by těmito smlouvami mělo dojít k porušení zákona nebo k porušení zásad civilního procesu. Vzhledem k tomu je možno u zavazujících procesních smluv uplatnit širokou koncepci přípustnosti, jak stanoví Leipold. Zároveň nasti-

¹⁵⁰ WAGNER, 1998, op. cit., s. 209nn.

¹⁵¹ V podrobnostech lze odkázat na zvláštní část předkládané práce.

něné řešení v zásadě neodporuje ani pojetí Wagnerovu, který k modifikaci jednotlivých procesních ustanovení vyžaduje výslovné zákonné zmocnění. Jako přípustnou tak lze shledat namátkou dohodu o zpětvzetí žaloby, naopak jako nepřípustnou dohodu o vzdání se žalobního práva (*pactum de non petendo*).¹⁵²

Autorem dovozené závěry zcela jistě nebudou všeobecně přijímány. Zejména lze předpokládat diskuzi ohledně přípustnosti zavazujících procesních smluv. Lze však zopakovat, co již bylo řečeno výše, tedy že charakteristické plnění zavazujících procesních smluv leží v procesním právu, a proto se jako přiměřené jeví, aby i ony byly mezi procesní smlouvy zařazeny.

4.4. Náležitosti procesních smluv

Pro soukromoprávní smlouvy platí, že ne každý projev vůle je bez dalšího právním jednáním, které by mělo za následek vznik, změnu nebo zánik právního vztahu. K tomu, aby právní jednání mohlo vyvolat zamýšlené účinky, musí naplňovat jak obecné, tak obsahové náležitosti na takové jednání kladené.¹⁵³ S ohledem na to, že smlouva je obecným právním institutem, lze uvažovat o tom, že se i v případě procesních smluv uplatní koncepce náležitostí právního jednání, jak o ní hovoří Štefan Luby.¹⁵⁴ Problém však tkví v tom, že český občanský soudní řád, podobně jako jiné soudní řády,¹⁵⁵ v době svého vzniku ani dnes nikterak nepočítá s možností uzavírání procesních smluv. Přes uvedené komplikace se lze přiklonit k závěru, že takové zkoumání je jak možné, tak především užitečné, neboť koncepce náležitosti dokáže přehledně popsat nezbytné podmínky pro existenci procesních smluv. V následujícím výkladu proto bude postupováno dle Lubyho koncepce.

4.4.1. Náležitosti subjektu

Každé právní jednání je subjektivní právní skutečností. Z toho důvodu je nutno se v první řadě zabývat otázkou, kdo může takové právní jednání činit. Základními předpoklady pro právní každé právní jednání je, že jednajícímu je přiznána právní subjektivita, slovy NOZ jednající má právní osobnost, a že zároveň jednající svým jednáním může na sebe brát práva a

¹⁵² V podrobnostech lze opět odkázat na zvláštní část předkládané práce.

¹⁵³ LUBY, Š. Občanskoprávní skutečnosti. In: KNAPP, 1974, op. cit., s. 132.

¹⁵⁴ Ibid.

¹⁵⁵ BĚLOHLÁVEK, Alexandr J. Procesní smlouvy a kvalifikace rozhodčích a prorogačních smluv: aplikace hmotněprávní úpravy na smlouvy s procesním účinkem pro futuro. *Právník*. 2012, roč. 151, č. 9, s. 971–1001., s. 971.

povinnosti, slovy NOZ jednající je osobou svéprávnou.¹⁵⁶ Nejinak je tomu i v právu procesním. Zde procesualistika hovoří o způsobilosti být účastníkem řízení (*Parteifähigkeit*) a o způsobilosti k procesním úkonům (*Prozessfähigkeit*). Pojmy osobnosti a procesní subjektivity nebo pojmy svéprávnosti a procesní způsobilosti jsou sice svým obsahem podobné, ale jejich předpoklady se od sebe navzájem liší, a proto je není možno zaměňovat. Může se totiž stát, že subjekt, který má procesní subjektivitu, nemusí nutně mít osobnost a naopak.¹⁵⁷

Procesní subjektivita a procesní způsobilost se uplatní u jednostranných úkonů účastníků řízení, je však otázkou, zdali se uplatní i v případě procesních smluv. Ačkoliv se na první pohled může položená otázka jevit jako triviální, odpovědi se na ni v praxi liší. Namátkou je možno si přestavit teorii Bělohávka, která je postavena na členění procesních smluv v užším a v širším slova smyslu. U procesních smluv v širším slova smyslu podle Bělohávka dostačuje, je-li naplněna subjektivita a způsobilost podle hmotného práva.¹⁵⁸

Ke správnému zodpovězení otázky je nutno využít obecné pravidlo platící pro výklad institutu procesních smluv, tedy tam, kde je to možné, se posuzují procesní smlouvy podle procesního práva a naopak pouze tehdy, když vhodné pravidlo, které by se dalo aplikovat, absentuje, lze uvažovat o dotvoření práva některou z právních metod. Vzhledem k tomu, že procesní právo upravuje subjektivitu i způsobilost samostatně a nezávisle na hmotném právu, je nutno dospět k závěru, že se i v případě procesních smluv zásadně uplatní toliko procesní subjektivita a procesní způsobilost.¹⁵⁹

Vzhledem k tomu se Bělohávka koncepte nejeví jakkoliv teoreticky opodstatněnou, ba naopak je zjevně nekonceptní, neboť maže rozdíly mezi hmotným a procesním právem tím, že zcela nadbytečně vtahuje do procesního práva hmotněprávní kategorie. Bělohávky závěry jsou navíc absurdní, neboť pokud by uzavřel procesní smlouvu subjekt, který by

¹⁵⁶ V podrobnostech například FIALA, 2002, op. cit., s. 34n. Taktéž HURDÍK, Jan et al. *Občanské právo hmotné: Obecná část. Absolutní majetková práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, 308 s. ISBN 978-80-7380-377-3. s. 105-158.

¹⁵⁷ O tom svědčí i znění § 19 o. s. ř.: „*Způsobilost být účastníkem řízení má ten, kdo má právní osobnost; jinak jen ten, komu ji zákon přiznává.*“ Jako příklad lze uvést státní zastupitelství, Úřad pro ochranu hospodářské soutěže, správce daně etc. Srov. BUREŠ, J., DRÁPAL, L., a kol. *Občanský soudní řád I, II Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 1600 s. ISBN 978-80-7400-107-9. s. 107. Obdobně LAVICKÝ, Petr. § 41. In: DAVID, 2009, op. cit., s. 210.

¹⁵⁸ Přesně uvádí Bělohávek následující: „*Zatímco procesní smlouvu v užším smyslu (viz níže) uzavírají výlučně účastníci konkrétního řízení, vzniká procesní smlouva v širším smyslu zásadně mezi účastníky hmotněprávního vztahu jako ujednání pro futuro. Nelze proto konstatovat, že by procesní smlouva v širším pojetí podléhala výlučně předpisům procesního práva. Pro smluvní (hmotněprávní) základ tohoto typu procesní smlouvy (v širším smyslu svědčí i to, že má-li někdo způsobilost k uzavření smlouvy hlavní, je také nadán způsobilostí k uzavření smlouvy rozhodčí (příp. prorogační).*“ BĚLOHLÁVEK, Alexandr J. Procesní smlouvy a kvalifikace rozhodčích a prorogačních smluv: aplikace hmotněprávní úpravy na smlouvy s procesním účinkem pro futuro. *Právník*. 2012, roč. 151, č. 9, s. 971–1001. s. 974. Obdobně LEIPOLD, Dieter. Vorbemerkungen vor § 128. In: STEIN, 2005, op. cit., s. 114.

¹⁵⁹ Ke stejnému závěru dospěl i Eberhard Schilken. Srov. SCHILKEN, 1990, op. cit., s. 99, marg. č. 170.

měl hmotněprávní, avšak nikoliv procesní subjektivitu, nemohla by taková procesní smlouva vyvolat patřičné procesní účinky.

Je však nutno uznat, že závěry zde přijímané koncepce nebudou v praxi hrát takový vliv, jak by se na první pohled mohlo zdát, neboť obvykle subjekt s hmotněprávní subjektivitou a způsobilostí disponuje zároveň procesní subjektivitou a způsobilostí. Spory mohou nastat především ve třech souvisejících oblastech. První spornou otázkou je, zdali z hmotněprávního hlediska non-subjekty mohou uzavírat procesní smlouvy a zdali tak mohou činit i před zahájením soudního řízení. Na základě výše uvedených závěrů lze na obě otázky odpovědět pozitivně.¹⁶⁰

Druhou spornou oblastí je zastupování právnické osoby jejími zaměstnanci. Je totiž otázkou, zdali například zaměstnanci, kteří pro prodejnu činí objednávku zboží od velkodávatele, mohou za právnickou osobu uzavírat rozhodčí, prorogační či jinou smlouvu. Zde je vhodné zaujmout opatrnější stanovisko a v praxi vždy zkoumat, zdali je běžné, aby pracovník na určité pozici v daném oboru obvykle takto právnickou osobu zastupoval.

Třetí spornou oblastí je zastupování na základě plné moci. Plná moc jakožto jednostranné právní jednání osvědčuje, že zmocněnec je oprávněn jednat za zmocnitele. Plná moc může mít buď formu generální plné moci, což nezpůsobuje zas takové potíže, nebo formu speciální plné moci. V druhém případě je potom nutno zkoumat, zdali se zmocnění k uzavření smlouvy hlavní vztahuje i na uzavření procesní smlouvy, neboť procesní smlouva není součástí smlouvy hlavní, nýbrž je smlouvou samostatnou, která je od smlouvy hlavní oddělitelná. Podle Bandúrové se však v praxi na zmocnění k uzavření procesních smluv obvykle zapomíná, což často vede k tomu, že procesní smlouva nebude zavazovat zmocnitele.¹⁶¹ Bandúrová tyto závěry částečně eliminuje pro obchodněprávní vztahy tím, že připouští platné sjednání procesní smlouvy zmocněncem i bez výslovného zmocnění tam, kde je uzavírání procesních smluv běžnou obchodní praxí. Své závěry autorka opírá o nepublikovaný rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 6. 11. 2008, čj. 27 Co 222/2007-79.¹⁶² Oproti tomu například Bělohávek

¹⁶⁰ K obdobnému závěru přitom dospěl i Leipold. Viz. LEIPOLD, Dieter. Vorbemerkungen vor § 128. In: STEIN, 2005, op. cit., s. 113.

¹⁶¹ Bandúrová k tomu uvádí následující: „Smlouva obsahující rozhodčí doložku, byť platně sjednaná o svém hmotněprávním obsahu, není sjednána v části rozhodčí doložky, jedná-li jedna ze stran na základě plné moci bez výslovného zmocnění k uzavření rozhodčí doložky. Pro případ vzniku sporu je pak nutno považovat rozhodčí doložku za nenapsanou a žalobu podat k obecnému soudu. Případně rozhodčí řízení je nutno procesně zastavit z důvodu nedostatku pravomoci rozhodce.“ BANDÚROVÁ, Monika. Rozhodčí doložka a plná moc. *Právní rozhledy*. 2009, č. 17, s. 293. ISSN 1210-6410.

¹⁶² BANDÚROVÁ, Monika. Rozhodčí doložka a plná moc. *Právní rozhledy*. 2009, č. 17, s. 293.

zastává tezi, že je možno uzavřít procesní smlouvu bez dalšího i na základě hmotněprávního zmocnění.¹⁶³

Osobně se přikláníme ke koncepci Bandúrové. Udělí-li tedy zmocnitel zmocněnci speciální plnou moc, která se podle svého obsahu nevztahuje i na uzavírání procesních smluv, je nutno uzavřít, že případná procesní smlouva zmocnitele nezavazuje. Výjimky lze akceptovat především u podnikatelů a to za předpokladu, že v dané obchodní oblasti je uzavírání určitých procesních smluv běžné nebo to vyplývá ze zavedené praxe smluvních stran.

4.4.2. Náležitosti vůle a projevu vůle

Každé právní jednání, které je projevem vůle, v sobě nese přirozené riziko, že bude obsahovat vady, které mohou vyvolat pochybnosti o platnosti těchto jednání. V podkapitole 3.2. bylo uvedeno, jaké následky vyvolávají vady u jednostranných procesních úkonů. Bylo zdůrazněno, že se u jednostranných procesních úkonů oproti úkonům hmotněprávním uplatňuje teorie projevu, a proto se v zásadě nezkoumá vůle jakožto vnitřní psychický stav, nýbrž vliv hraje pouze její vnější vyjádření (projev). V následujícím výkladu bude zaměřena pozornost na to, zdali je teorie projevu přenositelná i na dvoustranná právní jednání či nikoliv a jak lze na vady ve vůli případně reagovat.

Teorie projevu bývá u jednostranných procesních úkonů odůvodňována především tím, že procesní právo s vnitřní vůlí nepracuje, že se pro procesní právo vyžaduje vyšší míra právní jistoty a že by zkoumání vůle přineslo zpětné zpochybňování učiněných úkonů a tříštění a protahování procesu. Teorie projevu se promítá i do následků vad, které procesní smlouvy vyvolávají. U jednostranných procesních úkonů se totiž nehovoří o nicotnosti, neplatnosti či neúčinnosti procesních úkonů, nicméně se hovoří toliko o úkonech vadných, neúčinných a nepřipustných.¹⁶⁴ V procesualistice se objevilo více koncepcí, které se snaží nedostatečnou pozitivní úpravu procesních smluv uspokojivě vyřešit.

První koncepce vychází z výlučného uplatnění procesních předpisů. Do této skupiny lze zařadit Gonsorčíkovou a Zoulíka. Gonsorčíková vycházejíc z teorie projevu zastává tezi, že není možné u procesních smluv zkoumat skutečnou vůli, a proto nelze hovořit o platnosti v soukromoprávním smyslu. V úvahu tak přichází toliko vadnost či přípustnost.¹⁶⁵

¹⁶³ BĚLOHLÁVEK, Alexandr J. Procesní smlouvy a kvalifikace rozhodčích a prorogačních smluv: aplikace hmotněprávní úpravy na smlouvy s procesním účinkem pro futuro. *Právník*. 2012, roč. 151, č. 9, s. 971–1001. s. 974. Též LEIPOLD, Dieter. Vorbemerkungen vor § 128. In: STEIN, 2005, op. cit., s. 114.

¹⁶⁴ V podrobnostech 3.2.2.

¹⁶⁵ GONSORČÍKOVÁ, M. Právně teoretické aspekty procesní smlouvy jako nástroje upravujícího rozhodčí řízení. *iPravnik.cz* [online]. 12. 6. 2003 [cit. 5. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/civilni-proces/pd_1/art_3708/detail.aspx.

K obdobnému závěru potom dochází Zoulík u rozhodčí smlouvy. Zoulík uvádí, že i když zákon o rozhodčím řízení hovoří o neplatnosti procesních smluv, ve skutečnosti není možno náležitosti vůle přezkoumávat.¹⁶⁶

Uvedená koncepce se však nesečkala s větším pochopením. Důvodem je právě skutečnost, že se přímo u některých procesních smluv hovoří o neplatnosti. Například zákon o rozhodčím řízení na několika místech výslovně hovoří o platnosti či neplatnosti rozhodčí smlouvy. Namátkou v § 2 odst. 2 ZRŘ je uvedeno, že „rozhodčí smlouvu lze platně uzavřít, jestliže strany by mohly o předmětu sporu uzavřít smír,“ a v § 3 odst. 1 věta první ZRŘ je uvedeno, že „rozhodčí smlouva musí být uzavřena písemně, jinak je neplatná.“ Podobně o následcích vad, které by například Gonsorčíková přisuzovala výhradně hmotněprávním smlouvám, pojednává newyorská úmluva. V článku II odst. 3 NÚ se uvádí: „Soud Smluvního státu, u něhož byla podána žaloba v záležitosti, o níž strany uzavřely dohodu ve smyslu tohoto článku, odkáže strany na rozhodčí řízení k žádosti jedné z nich, ledaže zjistí, že zmíněná dohoda je neplatná, neúčinná nebo nezpůsobilá k použití.“ V této souvislosti není podstatné, zdali jsou uvedené pojmy v mezinárodním měřítku dostatečně teoreticky uchopeny.¹⁶⁷ Argumentovat lze také tím, že se lze s neplatností setkat i u veřejnoprávních smluv.¹⁶⁸

Částečně pod vlivem výše uvedených zákonných odkazů a částečně pod vlivem nepochopení podstaty rozhodčí smlouvy jako smlouvy procesní se vytvořila druhá koncepce, která odmítla, že by nebylo možné uvažovat o neplatnosti procesních smluv. Někteří autoři tak došli k závěru, že jelikož procesní právo upravuje procesní smlouvy pouze kusým způsobem, je třeba subsidiárně uplatnit normy soukromého práva upravujícího náležitosti smluv a následky jejich vad.¹⁶⁹

Valná většina významných procesualistů¹⁷⁰ však druhou koncepci striktně odmítla, neboť potírá rozdíly mezi procesním a hmotným právem, zdůrazňované například Macurovou koncepcí existence dvou vzájemně nezávislých právních odvětví vzájemně provázaných

¹⁶⁶ ZOULÍK, František. Některé problémy rozhodčího řízení. *Bulletin advokacie*. 2007, roč. 18, č. 1, s. 13–15. ISSN 1210-6348. Dostupné z: http://www.cak.cz/assets/files/1585/BA_07_01.pdf.

¹⁶⁷ Na uvedený rozpor upozorňuje Bělohávek (viz BĚLOHLÁVEK, Alexandr J. Procesní smlouvy a kvalifikace rozhodčích a prorogačních smluv: aplikace hmotněprávní úpravy na smlouvy s procesním účinkem pro futuro. *Právník*. 2012, roč. 151, č. 9, s. 971–1001. s. 998.).

¹⁶⁸ V podrobnostech viz oddíl 3.3.2.

¹⁶⁹ Například SVOBODA, Karel et al. *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 1422 s. ISBN 978-80-7400-506-0. s. 163. Obdobně ROZEHNALOVÁ, 2008, op. cit., s. 98n.

¹⁷⁰ Například MACUR, Josef. Důvody neplatnosti rozhodčí smlouvy. *Právní rozhledy*. 2001, roč. 9, č. 12, s. 579–583.

funkčními vazbami, z níž vychází i tato práce.¹⁷¹ Tím se zdánlivě dostala procesualistika do slepé uličky, neboť nebylo možno popřít hlavní rysy procesního práva a zároveň nebylo akceptovatelné, aby u procesních smluv nebylo možno zkoumat náležitosti vůle.

Přestože se druhá koncepce ukázala nepřijatelnou, naznačila směr, kterým by bylo možno se uchýlit. Procesní smlouva je sice procesněprávním úkonem, ale zároveň obsahuje obdobné znaky, které jsou charakteristické pro smlouvy v jiných právních odvětvích. Za charakteristický rys lze potom v tomto smyslu považovat pojem neplatnosti procesní smlouvy, který je tedy použitelný i na smlouvy procesní.¹⁷² Na základě toho se začala prosazovat univerzalita institutu smlouvy, která odůvodňuje existenci smluv nejen v soukromém, ale i ve veřejném právu. Je-li typickým znakem smluv zkoumání jejich platnosti, potom je nutno dospět k závěru, že v rámci procesního práva existuje právní mezera, kterou je nutno zacelit.

Procesualistika následně dospěla k závěru, že vzhledem k povaze procesního práva nelze sice subsidiárně uplatnit úpravu soukromého práva, nýbrž je možno vyjít z obecných zásad institutu smluv a prostřednictvím *analogie iuris* uplatnit některá ujednání z jiných právních odvětví. Macur v této souvislosti uvádí, že nejbliže má úprava procesních smluv k úpravě smluv v soukromém právu.¹⁷³ Tento závěr však není možno převzít bez dalšího, neboť nejbliže by se na první pohled mohla vzhledem k povaze procesního práva jakožto veřejnoprávního odvětví jevit úprava veřejnoprávních smluv obsažených ve správním řádu. Taková aplikace se však při podrobnější úvaze jeví jako nevhodná, neboť samotná úprava veřejnoprávních smluv není komplexní, nýbrž odkazuje na přiměřené použití ustanovení občanského zákoníku (srov. § 170 věta za středníkem s. ř.). Jako druhá možnost se potom nabízí analogická aplikace norem soukromého práva, která se na první pohled zdá méně konformní, ale ve skutečnosti je tomu naopak. Účelem procesního práva je totiž ochrana soukromých subjektivních práv, která jsou ohrožena vzniklým sporem na úrovni soukromoprávní. Je tedy zřejmé, že se řada soukromých rysů alespoň vzdáleně promítne i do práva procesního.

S koncepcí uplatnění analogie se dnes ztotožňuje převážná většina jak domácích, tak zahraničních procesualistů a vychází z ní i předkládaná práce. U nás tuto koncepci namátkou zastává Bělohávek,¹⁷⁴ Hrnčířiková,¹⁷⁵ Lavický¹⁷⁶ či Bernášek se Zahradníkovou.¹⁷⁷

¹⁷¹ Macurova teorie funkčních vazeb samozřejmě není jedinou teorií, například existuje i teorie, která pojímá právo veřejné jako právo speciální vůči právu soukromému. S touto teorií významněji pracuje Gerhard Wagner (srov. WAGNER, 1998, op. cit.).

¹⁷² MACUR, Josef. Důvody neplatnosti rozhodčí smlouvy. *Právní rozhledy*. 2001, roč. 9, č. 12, s. 579–583.

¹⁷³ Ibid.

¹⁷⁴ BĚLOHLÁVEK, Alexandr J. Procesní smlouvy a kvalifikace rozhodčích a prorogačních smluv: aplikace hmotněprávní úpravy na smlouvy s procesním účinkem pro futuro. *Právník*. 2012, roč. 151, č. 9, s. 971–1001. s. 981n.

V rakouské procesualistice s ní pracuje například Fasching,¹⁷⁸ v německé procesualistice z ní potom vychází Leipold,¹⁷⁹ Schilken¹⁸⁰ či Wagner.¹⁸¹

Sama aplikace *analogiae iuris* však neznamená, že tam, kde se nacházejí významné právní mezery, se automaticky bez dalšího použijí normy soukromého práva, nýbrž je nutno dbát striktních pravidel. Základním předpokladem je, že procesní právo neupravuje otázku vůbec či nedostatečně a že naopak jiné právní odvětví tuto otázku upravuje. Druhým neméně důležitým předpokladem je, že odvětví, v němž má být právní mezera analogií zacelena, uplatnění analogie připouští.¹⁸² *Analogie iuris* je tak relativně složitou myšlenkovou úvahou, která vychází z obecných právních principů a až následně umožňuje uplatnit určité pravidlo z jiného právního odvětví. Takové uplatnění přitom nesmí být svévolné, nýbrž musí být adekvátně odůvodněno. Jinak by se snadno mohlo stát, že by *analogie iuris* mohla narušit povahu procesního práva.

Připustíme-li u procesních smluv teorii vůle, naskýtá se nám příležitost zkoumat obdobně jako v soukromém právu skutečnost vůle, její vážnost, svobodu při jejím vzniku a to, zdali je vůle prostá omylu.¹⁸³ Jelikož však občanský soudní řád s těmito pojmy neoperuje, bude nutno případně prostřednictvím analogie postupovat podle nového občanského zákoníku a tam, kde je to možné, jednotlivá pravidla chování převzít.

V případě projevu vůle je situace jiná. Právní teorie zde zkoumá tři skutečnosti, a to srozumitelnost, určitost a formu. V případě formy je situace relativně snadná. Ustanovení § 41 odst. 1 o. s. ř. zakotvuje princip neformálnosti, ledaže zákon stanoví jinak. Procesní smlouvy lze činit tedy i ústně, což je možné především při ústním jednání. Ústně lze například uzavřít dohodu o přerušení řízení podle § 110 o. s. ř., případně dohodu o srážkách ze mzdy (§ 287 odst. 1 o. s. ř.). Obligaturní písemnou formu předepisuje například zákon o rozhodčím řízení ve svém § 3 pro uzavření rozhodčí smlouvy. S náležitostmi srozumitelnosti a určitosti se občanský soudní řád vypořádává pouze v souvislosti s podáním (viz § 43 o. s. ř.). Domníváme

¹⁷⁵ HRNČIŘÍKOVÁ, Miluše. Platnost rozhodčí smlouvy aneb jaký vliv může mít určení povahy rozhodčí smlouvy na praxi. *Právní fórum*. 2011, č. 8, s. 373–378. ISSN 1214-7966.

¹⁷⁶ LAVICKÝ, Petr. § 41. In: DAVID, 2009, op. cit., s. 211.

¹⁷⁷ BERNÁŠEK; ZAHRADNÍKOVÁ. Procesní úkony účastníků. In: ZAHRADNÍKOVÁ, 2013, op. cit., s. 117.

¹⁷⁸ FASCHING, 1990, op. cit., s. 396.

¹⁷⁹ LEIPOLD, Dieter. Vorbemerkungen vor § 128. In: STEIN, 2005, op. cit., s. 113n.

¹⁸⁰ SCHILKEN, 1990, op. cit., s. 99, marg. č. 170.

¹⁸¹ Wagner odkazuje například na analogické uplatnění zákona o všeobecných obchodních podmínkách (AGBG). Srov. WAGNER, 1998, op. cit., s. 210n.

¹⁸² Podrobně k analogii například KNAPP, 1995, op. cit., s. 172n. nebo MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, xviii, 276 s. ISBN 978-80-7400-382-0. s. 243nn.

¹⁸³ Lavický a Macur tak připouští zkoumat například rozpor s dobrými mravy, omyl, donucení, lest (LAVICKÝ, Petr. § 41. In: DAVID, 2009, op. cit., s. 211. Též MACUR, Josef. Důvody neplatnosti rozhodčí smlouvy. *Právní rozhledy*. 2001, roč. 9, č. 12, s. 579–583.).

se, že uvedený mechanismus není vhodný, neboť řeší toliko situaci, jak má soudce s vadným podáním zacházet, neřeší však povahu zjištěných vad. Z tohoto důvodu bude nutno vycházet z podstaty smlouvy jako obecného právního institutu a dovodit, že pokud procesní smlouva nebude dostatečně srozumitelná a určitá, nikdy nevznikne, neboť není objektivně schopna vyvolat právní účinky. Důsledkem tedy bude nicotnost procesní smlouvy.

Je-li předmětem zkoumání vůle jednajících, musí být předmětem zkoumání také vztah vůle s jejím projevem. Vzhledem k absenci úpravy procesních smluv v procesním právu nepřekvapí, že občanský soudní řád na tuto náležitost nikterak nepamatuje. Bude proto nejspíše nutno analogicky uplatnit úpravu soukromoprávní s tím, že vyšší právní jistota, kterou procesní právo vyžaduje, způsobí, že právní následky vyvolá až kvalifikovaná neshoda. Příklady neshody může být společná simulace, případně podstatný omyl.

4.4.3. Náležitosti předmětu

V případě náležitosti předmětu civilistika zkoumá možnost, kterou se rozumí soulad s přírodními zákony, a dovolenost, kterou se rozumí soulad s právním řádem.¹⁸⁴ Možností předmětu právního jednání Fiala rozumí možnost chování subjektu, a to odpovídající právům a povinnostem, které z právního jednání vznikají. Možnost chování je přitom objektivní podmínkou platnosti právního jednání. Je-li totiž předmětem právního jednání chování, které nelze učinit, ztrácí takové jednání svůj smysl a nelze ho učinit právně závazným. Je-li chování, k němuž se jeden či více účastníků smlouvy zavázali, objektivně od počátku nemožné, je třeba posoudit právní jednání jako absolutně neplatné.¹⁸⁵ Přirozeně i v případě procesních smluv lze hovořit o nemožnosti chování, které vyvolá neplatnost. Příkladem může být povinnost žalovaného, aby vzal žalobu zpět, neboť takový závazek objektivně nemůže vyvolat právní následky.

Kromě možnosti, tedy souladu s přirozenými zákony, se dále zkoumá dovolenost. Zde je nutno si uvědomit, že pro procesní smlouvy platí jiné východisko než pro soukromoprávní smlouvy. Procesní smlouvy s přímými účinky (dispoziční procesní smlouvy) je možno uzavírat pouze tehdy, když to připouští zákon nebo když to lze dovodit z povahy věci. Procesní smlouvy s nepřímými účinky (zavazující procesní smlouvy) potom mohou být uzavřeny kdykoliv, pokud to zákon nezakazuje. V případě dovolenosti se zkoumá soulad s právním řádem, zejména soulad s kogentními normami civilního řízení, dále soulad se zásadami civilního ří-

¹⁸⁴ LUBY, Š. Občanskoprávní skutečnosti. In: KNAPP, 1974, op. cit., s. 160–164. Též FIALA, 2002, op. cit., s. 41–43.

¹⁸⁵ FIALA, 2002, op. cit., s. 41n. Srov. § 580 odst. 2 občanského zákoníku.

zení (například se zásadou kontradiktornosti, s ústností a veřejností jednání), případně soulad s obecnými právními korektivy (například dobrými mravy, zásadou poctivosti a zákazem zneužití práv). Následkem porušení bude podle § 41a odst. 3 o. s. ř. teoreticky nepřípustnost, judikatura se však kloní k neplatnosti.¹⁸⁶ Nepřípustná tak bude namátkou procesní smlouva, která umožňuje jedné straně se dopředu vzdát práva na přístup k soudu,¹⁸⁷ nebo procesní smlouva, která omezuje kompetence soudce při zjišťování skutkového stavu v rámci dokazování (smlouva v neprospěch třetího).¹⁸⁸

4.4.4. Náležitosti obsahu

Obsahem právního jednání rozumí Fiala určení právních následků, které z něho mají vzniknout.¹⁸⁹ Nejinak je tomu i u procesních smluv s tím rozdílem, že právní následky dopadají do oblasti procesního práva. Obsah procesní smlouvy je určován zásadně kontrahenty, avšak jejich smluvní svoboda je v procesním právu daleko více determinována, než je tomu v právu soukromém.¹⁹⁰

Teorie práva člení obsahové složky právních jednání podle frekvence, jak se v právních jednáních vyskytují. Obsahové složky se tak člení na podstatné (*essentialia negotii*), pravidelné (*naturalia negotii*) a nahodilé (*accidentalia negotii*).¹⁹¹ Takové členění je samozřejmě možné bez dalšího aplikovat i na procesní smlouvy.¹⁹² Podstatnými složkami jsou taková ujednání, která jsou ze zákona či z ujednání účastníků bezpodmínečně třeba ke vzniku procesní smlouvy. Mezi taková ujednání namátkou patří u rozhodčích smluv sjednání řešení sporů v rozhodčím řízení.¹⁹³ Kromě podstatných složek se ve smlouvě vyskytují dále pravidelné složky, které sice nejsou nezbytně třeba ke vzniku a platnosti procesní smlouvy, přesto se v procesní smlouvě z praktických důvodů pravidelně vyskytují. Příkladem pravidelných ujednání u rozhodčích smluv je dohoda na jméno rozhodce, případně způsob jeho urče-

¹⁸⁶ Například usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 28. 5. 2009. sp. zn. 12 Cmo 496/2008.

¹⁸⁷ Viz pozn. č. 127.

¹⁸⁸ FASCHING, 1990, op. cit., s. 437.

¹⁸⁹ FIALA, 2002, op. cit., s. 43.

¹⁹⁰ Viz podkapitola 4.3.

¹⁹¹ FIALA, 2002, op. cit., s. 43.

V pojednání o jednotlivých obsahových složkách tato práce vychází z právě uvedeného díla, přičemž závěry jsou upraveny speciálně pro potřeby institutu procesních smluv.

¹⁹² Obdobně například Gonsorčíková (srov. GONSORČÍKOVÁ, M. Právně teoretické aspekty procesní smlouvy jako nástroje upravujícího rozhodčí řízení. *iPravnik.cz* [online]. 12. 6. 2003 [cit. 5. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/civilni-proces/pd_1/art_3708/detail.aspx) nebo Bělohlávek (srov. BĚLOHLÁVEK, Alexandr J. Procesní smlouvy a kvalifikace rozhodčích a prorogačních smluv: aplikace hmotně-právní úpravy na smlouvy s procesním účinkem pro futuro. *Právník*. 2012, roč. 151, č. 9, s. 971–1001.).

¹⁹³ Může se například jednat o následující rozhodčí doložku: „*Všechny spory vzniklé z obchodněprávního vztahu budou s končenou platností rozhodnuty v rozhodčím řízení.*“

ní.¹⁹⁴ V neposlední řadě mohou být v procesních smlouvách obsaženy i takové složky, které se zde vyskytují toliko nahodile či nepravidelně. Fiala mezi takové nahodilé složky zařazuje zejména podmínky, stanovení doby a příkaz.¹⁹⁵

V této souvislosti se není nutno zabírat podstatou podmínek, doložení času a příkazu, jako spíše otázkou, zdali je možno taková ujednání v procesních smlouvách použít. Celá problematika je poněkud zamotána ne zcela jasným ustanovením § 41a odst. 2 o. s. ř., v němž se praví, že „*k úkonu účastníka, který je vázán na splnění podmínky nebo doložení času, se nepřihlíží.*“ V tomto případě se totiž nabízí dvojí interpretace. Buď se toto ustanovení vztahuje toliko na jednostranné procesní úkony, o čemž by například svědčilo znění „*k úkonu účastníka*“, nebo se vztahuje i na procesní smlouvy. Ačkoliv ani důvodová zpráva k zákonu č. 30/2000 Sb., kterou byl § 41a do občanského soudního řádu přijat, nedává jasnou odpověď na položenou otázku,¹⁹⁶ lze se domnívat, že dané ustanovení směřuje spíše jen na jednostranné úkony, a proto se u procesních smluv neuplatní. Tento závěr lze samozřejmě snadno zpochybnit například účelovostí výkladu, a proto lze nechat závěr otevřený.

Pominou-li se nejasnosti kolem uvedeného ustanovení, zahraniční teorie vedlejší ujednání v zásadě připouští, i když s určitými omezeními.¹⁹⁷ Konkrétně Leipold uvádí, že vedlejší ujednání nesmějí odporovat již nastalé procesní situaci. Nepřípustnou tak například bude rozvazovací podmínka v prorogační smlouvě, která by vedla ke změně místní příslušnosti. Taková rozvazovací podmínka by se totiž dostala do střetu se zásadou *perpetuatio fori*.¹⁹⁸

Přípustnost vedlejších ujednání může být v praxi prospěšné. Kupříkladu by si takhle smluvní strany mohly sjednat dočasné snížení srážek ze mzdy. Tím by se mohlo zamezit dočasným negativním důsledkům výkonu rozhodnutí do majetkové sféry dlužníka, pokud by se například dočasně ocitl v tíživé sociální situaci. Z toho vyplývá, že vedlejší ujednání mohou být prospěšná, nicméně je s nimi nutno zacházet obezřetně.

¹⁹⁴ srov. GONSORČÍKOVÁ, M. Právně teoretické aspekty procesní smlouvy jako nástroje upravujícího rozhodčí řízení. *iPravnik.cz* [online]. 12. 6. 2003 [cit. 5. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/civilni-proces/pd_1/art_3708/detail.aspx.

¹⁹⁵ FIALA, 2002, op. cit., s. 43.

¹⁹⁶ Srov. Sněmovní tisk 257/0. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. Poslanecká sněmovna, 3. volební období, 1998-2002. Vydáno dne 17. 6. 1999. [cit. 28. 1. 2014]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=3&ct=257&ct1=0>.

¹⁹⁷ srov. WAGNER, 1998, op. cit., s. 302n. SCHILKEN, 1990, op. cit., s. 99, marg. č. 170. MUSIELAK; BALL, 2012, op. cit., VI. Grundbegriffe des Zivilprozessrechts, marg. č. 66. RAUSCHER. Einleitung, 4. Prozessverträge. In: LÜKE, Gerhard et al., 2012, op. cit., Rn 415.

¹⁹⁸ LEIPOLD, Dieter. Vorbemerkungen vor § 128. In: STEIN, 2005, op. cit., s. 114.

4.5. Vady procesních smluv a jejich následky

4.5.1. Úvodní výklad

Výše popsané náležitosti musí každá procesní smlouva nutně mít, jinak je procesní smlouva vadnou. V této souvislosti se nabízí otázka, jaké následky mohou vady vyvolat, přičemž stejně jako u hmotněprávních smluv lze předpokládat, že ne každá vada však automaticky bez dalšího musí mít dopad na vznik, platnost a účinnost.

U jednostranných procesních úkonů, u nichž se uplatňuje teorie projevu, se hovoří o vadnosti, nepřipustnosti nebo neúčinnosti. Procesualisté¹⁹⁹ se obvykle shodují na tom, že i u procesních smluv lze aplikovat následky příznačné pro jednostranné procesní úkony, zejména přichází v úvahu připustnost. Ta se uplatňuje v souvislosti s dovoleností jakožto s jednou z náležitostí předmětu.²⁰⁰ Teorie projevu však nedokáže reagovat na všechny vady, především na vady vůle způsobené omylem, protiprávní výhrůžkou, tísni, lstivým jednáním druhé strany,²⁰¹ a proto se postupně rozvinulo několik různých koncepcí, které se snažily tento nedostatek odstranit. Těmto koncepcím se věnovala pozornost již dříve,²⁰² a proto jsou zde pouze stručně shrnuty.

První koncepce, kterou u nás zastává Gonsorčíková²⁰³ nebo Zoulík,²⁰⁴ vychází z teze, že procesní smlouva je procesním úkonem s předmětem procesní povahy, a proto její jednotlivé prvky musí být posuzovány podle procesních norem. Procesní právo přitom pracuje s teorií projevu, což má za důsledek, že u procesních smluv nelze zkoumat její platnost, nýbrž toliko vadnost, připustnost či účinnost.²⁰⁵

Druhá koncepce nepřijala závěry o tom, že není možno uvažovat o neplatnosti procesních smluv. Jelikož procesní právo upravuje procesní smlouvy pouze kusým způsobem, je

¹⁹⁹ O připustnosti hovoří takřka všichni domácí i zahraniční autoři. Namátkou LEIPOLD, Dieter. Vorbemerkungen vor § 128. In: STEIN, 2005, op. cit., s. 111nn.

²⁰⁰ O tom bylo pojednáno podrobněji již výše v samotné podkapitole 4.3.

²⁰¹ MACUR, Josef. Důvody neplatnosti rozhodčí smlouvy. *Právní rozhledy*. 2001, roč. 9, č. 12, s. 579–583.

²⁰² Viz oddíl 4.4.2.

²⁰³ GONSORČÍKOVÁ, M. Právně teoretické aspekty procesní smlouvy jako nástroje upravujícího rozhodčí řízení. *iPravnik.cz* [online]. 12. 6. 2003 [cit. 5. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/civilni-proces/pd_1/art_3708/detail.aspx.

²⁰⁴ ZOULÍK, František. Některé problémy rozhodčího řízení. *Bulletin advokacie*. 2007, roč. 18, č. 1, s. 13–15. ISSN 1210-6348. Dostupné z: http://www.cak.cz/assets/files/1585/BA_07_01.pdf.

²⁰⁵ Ibid.

třeba subsidiárně uplatnit normy soukromého práva upravujícího náležitosti smluv a následky jejich vad.²⁰⁶

Třetí koncepce, z níž vychází i tato práce, vychází ze skutečnosti, že procesní smlouva je na jednu stranu procesním úkonem, a proto se na ni primárně aplikují procesní normy včetně teorie projevu, na druhou stranu ale institut smlouvy je obecným právním institutem vyskytujícím se v různých právních odvětvích. Tento právní institut v sobě potom nese charakteristické rysy, mezi něž lze zařadit i koncepci neplatnosti procesní smlouvy. Z toho důvodu se neplatnost uplatní i u procesních smluv.²⁰⁷ Jelikož však procesní předpisy ve valné většině o neplatnosti nehovoří,²⁰⁸ je nutno existující mezeru v právu zacelit pomocí *analogiae iuris*.²⁰⁹

4.5.2. Vady procesních smluv

Uplatněním třetí koncepce přichází v úvahu nejen následky vad, které upravuje procesní právo, ale je možno převzít i některé následky typické pro soukromé právo. V úvahu tak teoreticky přichází uplatnění nicotnosti (zdánlivosti jednání), absolutní a relativní neplatnosti, relativní neúčinnosti. Dle názoru autora je možno akceptovat toliko analogické uplatnění nicotnosti a neplatnosti. O relativní neúčinnosti lze uvažovat jen za předpokladu, že procesní smlouva zkracuje postavení věřitele jednoho z účastníků procesní smlouvy. Vzhledem k pojetí procesních smluv si takovou situaci lze představit spíše jen obtížně a toliko u zavazujících procesních smluv. Namátkou by se mohlo jednat o případ, kdy se dlužník zbavuje majetku prostřednictvím procesního ujednání s jinou osobou. Takové jednání by šlo zároveň shledat jako zneužití práva, přičemž se zneužitím práva je nutno zacházet velmi obezřetně.

Nicotnost procesní smlouvy nastane tehdy, není-li vůle jednajícího vůbec projevena,²¹⁰ není-li vůle projevena zjevně vážně,²¹¹ či je neurčitá a nesrozumitelná.²¹² Následkem nicotnosti je, že se ke zdánlivé procesní smlouvě nepřihlíží. Takové jednání by případně šlo kvalifikovat i jako jednání neúčinné, neboť nemůže vyvolat zamýšlené procesní účinky.

Další právně významné vady způsobují neplatnost. Zde teorie rozlišuje absolutní neplatnost a relativní (ne)platnost. Základní rozdíl spočívá v tom, že k absolutní neplatnosti při-

²⁰⁶ V podrobnostech například HRNČIŘÍKOVÁ, Miluše. Platnost rozhodčí smlouvy aneb jaký vliv může mít určení povahy rozhodčí smlouvy na praxi. *Právní fórum*. 2011, č. 8, s. 373–378. Dále MACUR, Josef. Důvody neplatnosti rozhodčí smlouvy. *Právní rozhledy*. 2001, roč. 9, č. 12, s. 579–583.

²⁰⁷ MACUR, Josef. Důvody neplatnosti rozhodčí smlouvy. *Právní rozhledy*. 2001, roč. 9, č. 12, s. 579–583.

²⁰⁸ Výjimkou je například zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů, který v některých případech výslovně upravuje neplatnost rozhodčí smlouvy (Pozn. aut.).

²⁰⁹ MACUR, Josef. Důvody neplatnosti rozhodčí smlouvy. *Právní rozhledy*. 2001, roč. 9, č. 12, s. 579–583.

²¹⁰ Například z důvodu *vis absoluta*. Srov. § 551 NOZ.

²¹¹ Například situace divadelního představení. Srov. § 552 NOZ.

²¹² Srov. § 553 NOZ.

hlíží soud *ex officio*, kdežto relativní neplatnost je nucena dotčená smluvní strana namítnout, jinak se takové jednání považuje za platné.²¹³ Nový občanský zákoník oproti svému předchůdci upřednostňuje relativní neplatnost oproti neplatnosti absolutní, což však v zásadě nečiní v procesním právu potíže, neboť i u procesních smluv je možno uplatnit jak absolutní, tak relativní neplatnost.

Nový občanský zákoník v § 588 uvádí tři případy absolutní neplatnosti právního jednání. Právní jednání je absolutně neplatné, přičili-li se zjevně dobrým mravům, dále odporuje-li zákonu a zároveň narušuje-li veřejný pořádek a nakonec zavazuje-li k plnění od počátku nemožnému. U procesních smluv je nutná částečná modifikace. Co se týká rozporu s dobrými mravy, ten je v zásadě v procesualistice akceptován.²¹⁴ K tomu považujeme za vhodné připojit další obecné právní korektivy, především zákaz zneužití práva a nepoctivost jednání.²¹⁵ Významnější modifikaci potom vyžaduje druhý důvod neplatnosti. Procesní právo jako samostatné odvětví veřejného práva se vyznačuje vysokou mírou kogentnosti a zároveň vyžaduje větší míru právní jistoty, a proto zde není možno mluvit o zásadě autonomie vůle ve stejném rozsahu jako v soukromém právu.²¹⁶ Z toho důvodu absolutní neplatnost vyvolají nejen ta ujednání, která jsou v rozporu s veřejným pořádkem, ale veškerá ujednání, která se přičili zákonu, případně zákon obcházejí.²¹⁷ V případě rozporu se zákonem se procesualistika kloní spíše k nepřipustnosti takových ujednání,²¹⁸ národní judikatura potom spíše inklinuje k pojetí takového ujednání jako neplatného.²¹⁹ Počáteční nemožnost plnění je potom možno převzít bez dalšího.

Relativní neplatnost se uplatňuje v ostatních případech stanovených novým občanským zákoníkem. Pro potřeby procesních smluv je možno zcela jistě převzít *vis compulsiva*,²²⁰ úpravu podstatného omylu,²²¹ případně nedostatek sjednané formy.²²² Vyžaduje-li však

²¹³ V podrobnostech například FIALA, 2002, op. cit., s. 45nn.

²¹⁴ MACUR, Josef. Důvody neplatnosti rozhodčí smlouvy. *Právní rozhledy*. 2001, roč. 9, č. 12, s. 579–583. V Německu například LEIPOLD, Dieter. Vorbemerkungen vor § 128. In: STEIN, 2005, op. cit., s. 115.

²¹⁵ Zákaz zneužití práva je nově zanesen v § 6 o. s. ř. „*Ustanovení tohoto zákona musí být vykládána a používána tak, aby nedocházelo k jejich zneužívání.*“ Poctivost je potom jedním z principů, který prochází všemi právními odvětvími. V Německu je znám jako ústavní princip *Treu und Glauben*. V podrobnostech například náleží Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2013, sp. zn. I. ÚS 3512/11.

²¹⁶ Některá ujednání sice mohou být dispozitivního charakteru, jak naznačuje Steiner (STEINER, V., 1981 op. cit., s. 133n.), ale takových ujednání je relativně zanedbatelné množství.

²¹⁷ Výjimku by zde mohla tvořit dispozitivní zákonná ustanovení, která je možno smluvně nahradit (Pozn. aut.).

²¹⁸ Podrobněji viz samotná podkapitola 4.3 týkající se přípustnosti procesních smluv.

²¹⁹ Zárným příkladem je veřejnosti dobře známá judikatura týkající se neplatnosti některých rozhodčích smluv. Např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2011, sp. zn. 31 Cdo 1945/2010 (publikováno v časopise *Soudní rozhledy* č. 11/2011, s. 409). Taktéž Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 28. 5. 2009, sp. zn. 12 Cmo 496/2008.

²²⁰ Srov. § 587 NOZ.

²²¹ Srov. § 583 až 585 NOZ.

²²² Srov. § 582 NOZ.

určitou formu přímo zákon, bude nutno na rozdíl od úpravy v novém občanském zákoníku takové jednání považovat za absolutně neplatné. Důvodem je převážná kogentnost právní úpravy procesního práva. Nutno dodat, že nový občanský zákoník vychází ze zásady *in favorem negotii*,²²³ ta se však dle názoru autora v případě procesních smluv neuplatní, neboť v procesním právu je kladen větší důraz na právní jistotu než v soukromém právu.

Některé vady jsou potom právně irelevantní. Například existenci procesní smlouvy neovlivní mentální rezervace či jednostranné předstírání určité vůle, o kterých druhá smluvní strana nevěděla. V úvahu přichází také existence právně nevýznamného omylu.²²⁴

4.5.3. Dílčí otázky související s vadami procesních smluv

V praxi se nezdá, že mohou vyskytnout situace, kdy budou procesní a hmotněprávní ujednání v jedné smlouvě navzájem promíchány. V takovém případě se v zásadě uplatní pravidlo, že tam, kde je to přirozeně možné, je nutno taková jednání navzájem od sebe oddělovat.²²⁵ Vzhledem k tomu může být shledáno procesní ujednání mezi smluvními stranami jako neplatné a přitom hmotněprávní ujednání může být shledáno jako platné a naopak. Výjimku z tohoto pravidla tvoří situace zjevné závislosti procesního ujednání na existenci ujednání soukromoprávního. Takovou výjimku je však nutno vykládat restriktivně a v pochybnostech závislost spíše odmítnout. Příkladem takové závislosti může dle Macura být situace, kdy bude na návrh účastníka soudem pravomocně prohlášena za neplatnou základní smlouva, ohledně které byla následně uzavřena procesní smlouva, typicky smlouva rozhodčí. Podle Macura je nutno takovou rozhodčí smlouvu považovat bez dalšího za neplatnou.²²⁶

Oddělovací pravidlo se uplatní i v rámci procesní smlouvy samotné. Objeví-li se totiž v procesní smlouvě dílčí vada, neměla by tato vada bez dalšího způsobovat neplatnost celé procesní smlouvy, nýbrž nejdříve je nutné se pokusit takové ujednání od zbytku smlouvy oddělit. Až poté, kdy nebude tato snaha úspěšná, se jeví jako přiměřené shledat neplatnou celou procesní smlouvu. V praxi přirozeně nastává spor o to, kdy je vadu od zbytku smlouvy možné oddělit a kdy již nikoliv. Kupříkladu se vede spor o to, zdali neplatný způsob výběru rozhodce

²²³ Srov. § 574 NOZ.

²²⁴ Srov. LUBY, Š. Občanskoprávní skutečnosti. In: KNAPP, 1974, op. cit., s. 154–160.

²²⁵ WAGNER, 1998, op. cit., s. 46n. Hrnčířiková v této souvislosti hovoří o teorii separace (HRNČIŘIKOVÁ, Miluše. Závažnost procesních smluv s cizím prvkem pro právní nástupce. *Právní rozhledy*. 2013, roč. 21, č. 23–24, s. 834.). U rozhodčí smlouvy ke stejnému závěru potom dospívají i Stavinohová a Hlavsa (srov. STAVINOHOVÁ; HLAVSA, 2003, op. cit., s. 627.).

²²⁶ MACUR, Josef. Důvody neplatnosti rozhodčí smlouvy. *Právní rozhledy*. 2001, roč. 9, č. 12, s. 579–583.

způsobuje bez dalšího neplatnost celé smlouvy, jak se ujednotila judikatura,²²⁷ či je neplatné toliko ujednání o rozhodci, ale smluvní konsensus o rozhodčím řízení nadále zůstává v platnosti.²²⁸ V tomto případě jediné správné řešení neexistuje a je třeba citlivosti při soudním rozhodování, neboť v určitých případech strany lpí na určité osobě rozhodce nebo na způsobu jeho výběru, jindy stranám záleží na tom, aby byl jejich spor rozhodnut v rozhodčím řízení, a neplatné ujednání o osobě rozhodce jsou ochotni překlenout pomocí subsidiárních pravidel obsažených v zákoně o rozhodčím řízení.

4.5.4. Proces zjišťování vad a jejich odstraňování

Vady právních jednání způsobují různou intenzitu následků. Některých vad je nutno se dovolat, a to buď u protistrany, nebo u soudu, u nicotnosti pak postačuje toliko jejich zjištění.²²⁹ U procesních smluv je situace o něco komplikovanější. Steiner uvádí, že je třeba zkoumat, zdali byla procesní smlouva schválena soudem či nikoliv.²³⁰

V případě, že procesní smlouvy nejsou justičním orgánem jakkoliv schválené, mají povahu „pouhé smlouvy“ (*res transacta*). Jedná se například o dohodu o nevymahatelnosti nároku pravomocného rozhodnutí nebo dohodu o snížení výše srážek ze mzdy. Pro tuto skupinu procesních smluv v zásadě platí totéž co pro soukromoprávní smlouvy a lze je s úspěchem napadat žalobou na neplatnost.²³¹

V případě, že smlouva je soudním orgánem schválená, má povahu jak smlouvy (*res transacta*), tak i věci pravomocně rozsouzené (*res iudicata*). Sem spadá podle Steinera například soudní a prétorický smír, dále je možné sem zařadit i reorganizační plán.²³² Vzhledem k tomu, že u této skupiny smluv působí překážka věci pravomocně rozsouzené, nelze je napadnout „pouhou“ žalobou, neboť není přípustné, aby vedle sebe existovalo jedno rozhodnutí, které procesní smlouvu schválilo, a druhé rozhodnutí, které by procesní smlouvu shledalo jako neplatnou. Tímto druhým rozhodnutím by totiž formálně nedošlo ke zrušení rozhodnutí prvního. Steiner proto navrhuje zvláštní proces pro odstranění vad. Takový způsob spatřuje

²²⁷ Např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2011, sp. zn. 31 Cdo 1945/2010 (publikováno v časopise Soudní rozhledy č. 11/2011, s. 409).

²²⁸ HAVLÍČEK, J. ROZEHNALOVÁ, N. Rozhodčí smlouva a rozhodci ve světle některých rozhodnutí ... aneb quo vadis ...? *Právní fórum*. 2010, č. 3, s. 114 - 119. ISSN 1214-7966. Taktéž HRNČIŘÍKOVÁ, Miluše. Platnost rozhodčí smlouvy aneb jaký vliv může mít určení povahy rozhodčí smlouvy na praxi. *Právní fórum*. 2011, č. 8, s. 373–378.

²²⁹ FIALA, 2002, op. cit., s. 45–50.

²³⁰ STEINER, 1981, op. cit., s. 137.

²³¹ Ibid.

²³² Nutno připomenout, že jak prétorický a soudní smír, tak reorganizační plán jsou smlouvami s dvojitou skutkovou podstatou či s dvojitou povahou (Pozn. aut.), nicméně se mohou vyskytovat procesní smlouvy s podobným charakterem. K fenoménu smluv s dvojitou skutkovou podstatou či s dvojitou povahou blíže podkapitola 4.1.

formou řádných, případně mimořádných opravných prostředků, jako velmi významný způsob potom označuje návrh na zrušení soudního smíru dle § 99 odst. 3 občanského soudního řádu, který by se dle Steinerja mohl použít analogicky i u dalších soudem schválených smluv.²³³

4.6. Účinky procesních smluv

4.6.1. Úvodní výklad

Cílem procesní smlouvy jakožto procesního úkonu je vyvolání účinků v oblasti procesního práva. Z obecných zásad institutu smlouvy můžeme dovodit, že i procesní smlouvy obvykle působí od okamžiku nabytí své účinnosti a smluvní strany jsou jimi bez dalšího vázány, a to až do okamžiku naplnění svého účelu či překonání určité procesní situace, s níž jsou spjaty. Některé procesní smlouvy však k vyvolání svých účinků vyžadují, aby navíc byly oznámeny soudu jakožto třetí straně procesněprávního vztahu (například dohoda o nesporných tvrzeních). Dále je třeba si uvědomit, že procesní smlouvy mají obvykle působit na určitý konkrétní proces, a proto jsou přirozeně stranami vymezeným předmětem řízení účinky limitovány.²³⁴ Například dohoda o zpětvzetí odvolání bude nerealizovatelná v rámci dovolacího řízení.

Procesní smlouvy nevyvolávají účinky pouze tehdy, jsou-li dodržovány, to by se totiž jednalo toliko o *Gentleman's Agreement*, nýbrž sjednané závazky jsou soudně vymahatelné. Způsob vymáhání závazků se však liší podle toho, o jakou procesní smlouvu se jedná. Jak již bylo uvedeno dříve, procesní smlouvy se člení podle vyvolání účinků na procesní smlouvy s přímým a nepřímým účinkem. Toto členění vychází z německé procesualistiky, a proto přirozeně bude v následujícím výkladu z těchto myšlenek čerpáno.

4.6.2. Dispoziční procesní smlouvy (*Prozessverträge mit Verfügungscharakter oder prozessuale Verfügungsverträge*)²³⁵

První skupinu procesních smluv tvoří dispoziční procesní smlouvy, které přímo ovlivňují procesněprávní stav.²³⁶ Důsledkem uzavření takovéto procesní smlouvy je, že není-li ji

²³³ STEINER, 1981, op. cit., s. 137n.

²³⁴ BĚLOHLÁVEK, Alexandr J. Procesní smlouvy a kvalifikace rozhodčích a prorogačních smluv: aplikace hmotněprávní úpravy na smlouvy s procesním účinkem pro futuro. *Právník*. 2012, roč. 151, č. 9, s. 971–1001.

²³⁵ Nutno upozornit, že Wagner odmítá existenci kategorie dispozičních procesních smluv, neboť dle jeho názoru je tento termín zavádějící. Podle Wagnera tak dispoziční procesní smlouvy nejsou ničím jiným než zavazujícími procesními smlouvami s určitými specifiky, neboť směřují k modifikaci dispozitivního procesního práva (srov. WAGNER, 1998, op. cit., s. 276n.).

dbáno, je zpravidla určitý úkon nepřipustný. Podle většinového názoru se přitom dispoziční charakter těchto smluv nemění ani tím, že právně technicky jsou pojaty jako procesní překážka, a proto mohou působit pouze tehdy, když se žalovaný na ně odvolá.²³⁷

Typickým příkladem procesní smlouvy je rozhodčí nebo prorogační smlouva, kterou se mění pravomoc, respektive místní příslušnost soudu. Například rozhodčí smlouva vyvolává v první řadě závazek stran nepodávat žalobu u soudu, nýbrž u rozhodce. V případě, že toho nebude dbáno a dojde k podání žaloby u soudu, není podaná žaloba bez dalšího nepřipustná, nýbrž toliko vzniká žalované straně právo namítnout nedostatek pravomoci, což povede k tomu, že soud nejspíše řízení zastaví (srov. § 106 o. s. ř.). V případě prorogační smlouvy je situace potom jiná v tom, že následkem podání žaloby u nepřislušného soudu není nepřipustnost žaloby, nýbrž nepřislušnost soudu, což povede k postoupení věci věcně a místně příslušnému soudu (§ 105 odst. 2 o. s. ř.). Druhou odchylkou oproti rozhodčí smlouvě potom je, že soud není odkázán na námitku žalovaného, nýbrž na základě vlastního zjištění může sám sebe prohlásit za místně nepřislušného.

Co se týče právního nástupnictví, dospěla procesualistika k tomu, že dispoziční procesní smlouvy zavazují bez dalšího i případné právní nástupce účastníků řízení. Zde přitom nehraje žádnou roli skutečnost, zda se jedná o singulární či univerzální sukcesi.²³⁸

4.6.3. Zavazující procesní smlouvy (*Verpflichtende Prozessverträge oder prozessuale Verpflichtungsverträge*)

Druhou skupinu procesních smluv tvoří tzv. zavazující procesní smlouvy. Obsahem této smlouvy je závazek jedné či více smluvních stran, že budou sjednaným způsobem v civilním řízení jednat či naopak nejednat. Tímto ujednáním pak strany nepřímo působí na procesní stav.²³⁹ Mezi zavazující procesní smlouvy lze zařadit například slib zpětvzetí žaloby.

V německé procesualistice se rozvinula diskuze, zdali lze zavazující procesní smlouvy ve své podstatě kvalifikovat jako procesní ujednání nebo zdali se jedná ve skutečnosti o hmotněprávní smlouvy. Část odborné veřejnosti, například Schiedemair, Baumgärtel či Konzen, totiž zavazující charakter smluv přisuzuje toliko hmotněprávním závazkovým smlouvám, a to mimo jiné z obavy, aby nedošlo k setření rozdílu mezi hmotněprávními a procesními

²³⁶ LEIPOLD, Dieter. Vorbemerkungen vor § 128. In: STEIN, 2005, op. cit., s. 115. Taktéž WAGNER, 1998, op. cit., s. 35.

²³⁷ LEIPOLD, Dieter. Vorbemerkungen vor § 128. In: STEIN, 2005, op. cit., s. 115, marg. č. 314.

²³⁸ RAUSCHER. Einleitung, 4. Prozessverträge. In: LÜKE, Gerhard et al., 2012, op. cit., marg. č. 417. Taktéž LEIPOLD, Dieter. Vorbemerkungen vor § 128. In: STEIN, 2005, op. cit., s. 116n, marg. č. 317.

²³⁹ RAUSCHER. Einleitung, 4. Prozessverträge. In: LÜKE, Gerhard et al., 2012, op. cit., marg. č. 418.

ujednáními.²⁴⁰ Takové pojetí však důrazně odmítají například Eberhard Schilken²⁴¹ a Gerhard Wagner.²⁴² Podle Wagnera zavazující smlouvy nejsou doménou pouze soukromého práva, nýbrž se vyskytují i v oblasti práva veřejného, jak je patrné například u řady veřejnoprávních smluv. Není potom jasné, proč by zavazující smlouvy neměly platit i v procesním právu, když práva a povinnosti existují jak v právu hmotném, tak v právu procesním. Navíc se nejeví jako přiléhavé, aby procesní smlouvy s dispozičním charakterem se řídily procesním právem a naopak aby se zavazující procesní smlouvy řídily právem hmotným. Takové rozdílné nazírání není zcela zjevně na místě.²⁴³

Samotné následky porušení zavazujících procesních smluv jsou slabší než u dispozičních procesních smluv, neboť pokud jedna ze stran tuto smlouvu poruší, nevzniká bez dalšího procesní překážka, nýbrž právo porušení namítnout u soudu.²⁴⁴ Důsledky možných následků jsou pak u jednotlivých autorů pojímány rozdílně.²⁴⁵ Například Rauscher se domnívá, že nastalý procesní krok či nastalá procesní situace, které budou v rozporu s procesní smlouvou, je nutno považovat za nepřijatelné.²⁴⁶ K tomuto závěru dospívá také Dieter Leipold, který uvedené upřesňuje stanovením podmínky, že nastalý krok či nastalá situace musejí být zároveň v rozporu se zásadou dobré víry (*Treu und Glauben*). Zároveň dle Leipolda platí, že poškozená smluvní strana musí porušení vytknout u soudu, přičemž druhá strana na rozdíl od dispozičních procesních smluv má možnost prokázat, že k porušení zásady dobré víry nedošlo.²⁴⁷ Leipold jako další možný následek spatřuje možnost podat žalobu na plnění.²⁴⁸ U nás se Bělohávek obdobně domnívá, že při porušení zavazující procesní smlouvy²⁴⁹ vzniká smluvním stranám nárok na uskutečnění dohodnutého postupu (například nárok na zpětvzetí žaloby).²⁵⁰

Uvedené následky porušení však nejsou v žádném případě přijímány bezvýhradně. Například Schilken se domnívá, že zavazující procesní smlouvy v zásadě přímé následky ne-

²⁴⁰ WAGNER, 1998, op. cit., s. 36n.

²⁴¹ SCHILKEN, 1990, op. cit., s. 97n, marg. č. 168.

²⁴² WAGNER, 1998, op. cit., s. 37n.

²⁴³ Ibid.

²⁴⁴ LEIPOLD, Dieter. Vorbemerkungen vor § 128. In: STEIN, 2005, op. cit., s. 115, marg. č. 315. Obdobně WAGNER, 1998, op. cit., s. 35.

²⁴⁵ Někteří autoři dokonce zavazujícím procesním smlouvám přiznávají přímé účinky stejně jako u procesních smluv s dispozičním charakterem. To je však kritizováno pro stírání rozdílů mezi těmito dvěma skupinami procesních smluv (RAUSCHER. Einleitung, 4. Prozessverträge. In: LÜKE, Gerhard et al., 2012, op. cit., marg. č. 418.).

RAUSCHER. Einleitung, 4. Prozessverträge. In: LÜKE, 2012, op. cit., marg. č. 418.

²⁴⁷ LEIPOLD, Dieter. Vorbemerkungen vor § 128. In: STEIN, 2005, op. cit., s. 115n, marg. č. 315.

²⁴⁸ Ibid.

²⁴⁹ Bělohávek používá částečně jinou terminologii, když mluví o procesních smlouvách se zprostředkovanými účinky, nicméně význam těchto pojmů je obdobný (pozn. aut.).

²⁵⁰ BĚLOHLÁVEK, Alexandr J. Procesní smlouvy a kvalifikace rozhodčích a prorogačních smluv: aplikace hmotněprávní úpravy na smlouvy s procesním účinkem pro futuro. *Právník*. 2012, roč. 151, č. 9, s. 971–1001.

vyvolávají, nýbrž vznikne toliko nárok na náhradu škody.²⁵¹ Není od věci připomenout, že například Fasching,²⁵² Macur²⁵³ a někteří další autoři²⁵⁴ zavazující procesní smlouvy zcela odmítají.²⁵⁵

Co se týče právního nástupnictví, to je u zavazujících procesních smluv poněkud komplikovanější než u dispozičních procesních smluv. Zde je totiž nutno rozlišovat procesní singulární a univerzální nástupnictví. Při univerzálním nástupnictví přecházejí zavazující procesní smlouvy bez dalšího na právního nástupce. Při singulárním nástupnictví není situace zcela přehledná. Právní nauka například dovodila, že vztahuje-li se procesní smlouva na již zahájené řízení a přechází-li tato procesní smlouva i na právního nástupce, je právní nástupce situací vytvořenou procesní smlouvou vázán. Nicméně není jednotný pohled na to, zda právního nástupce zavazuje rovněž procesní smlouva disponující budoucím procesem. Někteří autoři i v těchto případech dovozují závaznost procesních smluv, nicméně podle převažujícího názoru jsou pro ně práva a povinnosti vyplývající ze smluv spíše nezávazná. Pokud si však smluvní strany věc upraví smluvně, zavazuje smlouva i právního nástupce, to platí i v případě, že právního nástupce smluvní povinnost třeba i konkludentně jednostranně převezme.²⁵⁶

4.6.4. Shrnutí

Uvedené německé třídění je inspirativní, nápadně se přitom blíží k rozdělení procesních smluv podle účinků na procesní smlouvy s přímými účinky a na procesní smlouvy s nepřímými účinky, z níž vychází tato práce. Vzhledem k tomu je toto třídění s jistými modifikacemi aplikovatelné také v českém procesním právu.

Jak již bylo nastíněno dříve, tato práce zastává tezi, že je možno uzavřít jak dispoziční, tak zavazující procesní smlouvy. Podstatou dispozičních procesních smluv je zpravidla konsensus stran na určitém procesním postupu nebo závazek stran, aby se strany určitým způsobem chovaly, k němuž následně přistupuje přímý účinek do procesní oblasti. Lze se tak přirozeně ztotožnit s názory zastávanými v německé procesualistice, že dispoziční procesní

²⁵¹ SCHILKEN, 1990, op. cit., s. 99n, marg. č. 171.

Dále nárok na náhradu škody přiznávají i Rosenberg – Schwab (srov. FASCHING, 1990, op. cit., s. 396.).

²⁵² Fasching účinky zavazujících procesních smluv odmítá svou tezí o nepřípustnosti procesních smluv, které zákon výslovně neupravuje. Jen v případě odmítnutí této teze by se podle Faschinga dalo hovořit o účincích takových smluv (FASCHING, 1990, op. cit., s. 396.).

²⁵³ MACUR, Josef. Důvody neplatnosti rozhodčí smlouvy. *Právní rozhledy*. 2001, roč. 9, č. 12, s. 579–583.

²⁵⁴ Dle Faschinga například Schiedemair či Baumgärtel (srov. FASCHING, 1990, op. cit., s. 396.).

²⁵⁵ Možno uvést, že zcela odlišné pojetí zastává Wagner. Ten uznává jen jednu kategorii procesních smluv, jejichž porušení nevyžaduje uplatnění jakékoliv námítky. Wagner se dále domnívá, že porušené smluvní závazky je možno vymáhat prostřednictvím žaloby na plnění. V neposlední řadě Wagner připouští i nárok na náhradu škody (WAGNER, 1998, op. cit., s. 276n.).

²⁵⁶ RAUSCHER. Einleitung, 4. Prozessverträge. In: LÜKE, Gerhard et al., 2012, op. cit., Rn 419n.

smlouvy přímo tvořivě působí na proces a v případě jejich nedbání obvykle poskytují proti-straně námitku, kterou může uplatnit v řízení. Příkladem je výše zmiňovaná rozhodčí smlouva, která zavazuje strany, aby podaly žalobu u rozhodce, a pro případ nedodržení uvedeného závazku může dotčená strana namítnout porušení závazku u soudu, což povede k zastavení řízení.

V případě procesní smlouvy je situace komplikovanější. Podstatou zavazujících procesních smluv je závazek jedné či obou smluvních stran na určitém chování. K tomuto závazku však nepřistupuje přímý právní účinek, a proto jsou následky porušení silně diskutabilní. Bez výrazných námitek lze akceptovat toliko nepřímé způsoby donucení (například nárok na náhradu škody a nemajetkové újmy, smluvní pokuta, případně odepření nároku na náhradu nákladů řízení při aplikaci § 150 o. s. ř.). V této souvislosti nutno dodat, že i v zahraniční literatuře zůstává doposud nepřesvědčivě zodpovězenou otázkou, jak se případný nárok na náhradu škody určí.²⁵⁷ Je otázkou, zda připustit při porušení i jiné nároky, zejména žalobu na plnění. Taková žaloba by měla za úkol nahradit projev vůle jedné ze stran, je však otázkou, jak vyřešit případný střet například s jiným veřejným subjektivním právem. Například v případě *pactum de non petendo* Lavický správně upozorňuje, že ústavně zaručené veřejné subjektivní právo na přístup k soudu nelze smluvně modifikovat.²⁵⁸ Zde je nutno zastávat opatrné stanovisko a nepřipustit žalobu na plnění vůbec, či ji připustit pouze tehdy, nebude-li při vzájemném vážení na druhé misce vah stát veřejné subjektivní právo či jiná právem chráněná hodnota (například ochrana slabší strany).

K uvedeným závěrům je nutno učinit tři podstatné poznámky. Za první – řada procesních smluv nezavazuje k určitému chování pouze procesní strany, nýbrž vyvolává účinky také vůči soudu jakožto třetí straně procesněprávního vztahu. V této souvislosti je nutno si uvědomit, že soudce je při svém rozhodnutí vázán pouze zákonem a mezinárodní smlouvou (článek 95 odst. 1 Ústavy), a proto pokud by měly procesní smlouvy vyvolat účinky vůči soudu, především pokud by smlouvou mělo dojít k omezení soudních kompetencí (smlouva v neprospěch třetí strany), je nezbytně nutné, aby procesní právo takovou procesní smlouvou umožňovalo a příslušné účinky předpovídalo. Tak je tomu například u rozhodčí smlouvy, jejímž uzavřením a případným namítnutím ztrácí soud pravomoc spor rozhodnout. Naopak soud neupravuje modifikaci důkazního břemene, a proto jakékoliv dohody o důkazním břemenu nemohou soud zavázat k tomu, aby rozhodl ve shodě s takovou smlouvou.

²⁵⁷ Na to správně upozornil již dříve Macur (viz MACUR, Josef. Důvody neplatnosti rozhodčí smlouvy. *Právní rozhledy*. 2001, roč. 9, č. 12, s. 579–583.).

²⁵⁸ LAVICKÝ, 2013, op. cit.

Za druhé je nutno si uvědomit, že kategorie zavazující a dispoziční procesní smlouvy nejsou nepropustné kategorie, nýbrž určitá procesní smlouva v zásadě může v určitých případech vyvolávat účinky zavazující, jindy účinky dispoziční. Záleží především na tom, jak jsou koncipována příslušná práva a povinnosti a jak se k dané procesní smlouvě staví právní řád. Typickým případem je dohoda o zpětvzetí žaloby.²⁵⁹

Třetí poznámka potom směřuje k zákonné úpravě procesních smluv. Podle doposud vedeného výkladu by čtenář mohl nabýt dojmu, že procesní smlouva, která je výslovně upravena v zákoně, je automaticky procesní smlouvou dispoziční a že zavazující procesní smlouvy zákonem naopak upraveny nejsou. Přisuzování vlastností podle vnějšího znaku (zákonného zakotvení) je však zcela nesprávné a je nutno vždy podrobně zkoumat charakter té či oné procesní smlouvy. Zákonem výslovně upravenou zavazující procesní smlouvou je například dohoda o nižších srážkách ze mzdy (§ 287 o. s. ř.).

4.7. Třídění procesních smluv

Pojem procesní smlouva je množinou jednotlivých procesních smluv, které se od sebe přirozeně více či méně odlišují. K jejich lepšímu poznání může napomoci třídění do určitých kategorií. Vzhledem k tomu, že lze přirozeně procesní smlouvy zkoumat z více ohledů, bude třídících kritérií více. Je však nutno dbát na to, aby takové třídění nebylo samoúčelné, nýbrž aby napomohlo pochopit jednotlivé procesní smlouvy.

4.7.1. Třídění dle Viléma Steinera

Vilém Steiner třídí procesní smlouvy primárně podle toho, zdali disponují s nárokem hmotněprávním nebo procesním.²⁶⁰ Do první kategorie zařazuje soudní a tzv. prétorský smír,²⁶¹ který je dle Steinera v podstatě občanskoprávním narovnáním či formou novace. Do druhé kategorie potom zařazuje například smlouvu o prorogaci a smlouvu rozhodčí, k nimž dochází obvykle před zahájením řízení. Dále sem spadá například dohoda o nevymahatelnosti nároku z pravomocného rozhodnutí, anebo dohoda o provádění výkonu rozhodnutí srážkami ze mzdy s nižší výškou srážek.²⁶² Uvedené třídění vychází ze Steinerovy teze, že procesní smlouvy mohou svým obsahem disponovat i hmotněprávním nárokem. Uvedené potom od-

²⁵⁹ V podrobnostech viz podkapitola 5.3.

²⁶⁰ Steiner mezi procesní smlouvy řadí i smlouvy, které jiní autoři pojímají jako smíšené smlouvy (Pozn. aut.).

²⁶¹ Pojmem prétorský smír se myslí smír, který je uzavřen před zahájením soudního řízení (srov. § 67 a násl. občanského soudního řádu).

²⁶² STEINER, 1981, op. cit., s. 136.

povídá třídění procesních smluv na smlouvy (čistě) procesní a na smlouvy s dvojitou podstatou či smlouvy smíšené.

Obě kategorie procesních smluv Vilém Steiner dále člení podle toho, kdy jsou uzavřeny. Procesní smlouvy mohou být uzavřeny *ante litem natam* (před zahájením řízení), *durante litem* (v průběhu vlastního řízení) a *post litem* (po skončení řízení). Steiner přitom trvá na tom, že v každé fázi se skutečně může jednat o procesní smlouvy, neboť na ně dopadá úprava procesních předpisů.²⁶³

Tím však Steinerovo členění nekončí, neboť dále člení procesní smlouvy podle toho, zdali jsou procesní smlouvy procesním orgánem schválené či nikoliv.²⁶⁴ První skupinu tvoří procesní smlouvy, které nejsou justičním orgánem jakkoliv schválené a mají proto povahu „pouhé smlouvy“ (*res transacta*). Jedná se například o dohodu o nevymahatelnosti nároku pravomocného rozhodnutí nebo dohodu o snížení výše srážek ze mzdy. Tuto skupinu smluv lze napadat žalobou na neplatnost.²⁶⁵ Druhou skupinu tvoří smlouvy, které jsou soudním orgánem schválené, v důsledku čehož mají povahu jak smlouvy (*res transacta*), tak i věci pravomocně rozsouzené (*res iudicata*). Jedná se například o soudní a přetorský smír. Vzhledem k tomu, že u této skupiny smluv působí překážka věci pravomocně rozsouzené, nelze procesní smlouvu napadnout „pouhou“ žalobou, nýbrž je nutné postupovat formou řádných, případně mimořádných opravných prostředků.²⁶⁶

4.7.2. Třídění dle Alexandra Bělohlávky

Alexandr Bělohlávek třídí procesní smlouvy na procesní smlouvy v užším smyslu a na procesní smlouvy v širším smyslu. Pro procesní smlouvy v užším smyslu platí, že jsou uzavírány výlučně účastníky konkrétního soudního či rozhodčího řízení v průběhu tohoto řízení a že jejich účinky působí rovněž v rámci takového řízení, případně zčásti nebo zcela ve vztahu k jeho předmětu. Bělohlávek však zároveň upozorňuje, že taková procesní smlouva však nemůže jít nad rámec předmětu konkrétního řízení. Jedná se například o dohodu o zpětvzetí žaloby, dohodu o zpětvzetí již podaného opravného prostředku, dohody o způsobu dokazování.²⁶⁷

²⁶³ STEINER, 1981, op. cit., s. 136.

²⁶⁴ Toto členění bylo podrobněji rozebráno v oddíle 4.5.4.

²⁶⁵ STEINER, 1981, op. cit., s. 137.

²⁶⁶ Ibid., s. 137n.

Steiner zejména upozorňuje na návrh na zrušení soudního smíru dle § 99 odst. 3 občanského soudního řádu, který by se mohl použít analogicky i u dalších soudem schválených smluv.

²⁶⁷ BĚLOHLÁVEK, Alexandr J. Procesní smlouvy a kvalifikace rozhodčích a prorogačních smluv: aplikace hmotněprávní úpravy na smlouvy s procesním účinkem pro futuro. *Právník*. 2012, roč. 151, č. 9, s. 971–1001.

Druhou skupinou jsou procesní smlouvy v širším smyslu, které se uzavírají zásadně mezi účastníky hmotněprávního vztahu jako ujednání *pro futuro*. Jejich účelem je ujednání o možném budoucím postupu při řešení sporů potencionálních či již vzniklých. Charakteristickým rysem je způsobilost přivodit účinek aprobovaný procesním právem, včetně založení pravomoci státního nebo mimostátního fóra pro případný budoucí spor. Jedná se například o rozhodčí a prorogační smlouvu. Alexandr Bělohávek u tohoto typu smluv zdůrazňuje právě tu skutečnost, že ji uzavírají účastníci hmotněprávního vztahu, proto na ně nedopadají pouze procesní předpisy, nýbrž i předpisy hmotněprávní.²⁶⁸

S Bělohávkem lze souhlasit v tom, že řada procesních smluv se vztahuje ke konkrétnímu procesu, a proto předpokladem pro jejich uzavření je existence takového procesu, a že se procesní smlouvy *ante litem natam* vyznačují jistými specifiky. Přesto naznačené Bělohávkovo třídění není zrovna nejšťastnější, neboť navozuje dojem, že se pro vybranou část procesních smluv, tj. pro procesní smlouvy *ante litem natam*, subsidiárně použije soukromoprávní úprava, což je však v příkrém rozporu s funkčním pojetím vztahu hmotného a procesního práva.

4.7.3. Další možné způsoby třídění

Procesní smlouvy lze třídit i podle dalších kritérií,²⁶⁹ která nemusejí nutně mít dichotomickou povahu, přesto o charakteru procesních smluv mohou nemálo vypovědět. Nabízí se například třídění smluv podle jednotlivých druhů řízení. Můžeme tak hovořit například o procesních smlouvách v rámci sporného řízení, v rámci řízení nesporného, o procesních smlouvách v rámci insolvenčního řízení a podobně.

Dalším kritériem může být členění podle jednotlivé fáze soudního řízení, například lze rozeznat procesní smlouvy dopadající na zahájení soudního řízení (smlouvy modifikující pravomoc a příslušnost soudu), procesní smlouvy upravující postup řízení (dohody o přerušení řízení, dohody o prodloužení a zkrácení procesních lhůt), procesní smlouvy upravující dokazování (smlouva o nesporných tvrzeních) nebo také procesní smlouvy upravující výkon rozhodnutí (dohoda o vyloučení věci z výkonu rozhodnutí či dohoda o srážkách ze mzdy).

V neposlední řadě lze procesní smlouvy členit také podle konkrétních procesních institutů. Kupříkladu se nabízí existence procesních smluv upravujících důkazní břemeno či pro-

²⁶⁸ BĚLOHLÁVEK, Alexandr J. Procesní smlouvy a kvalifikace rozhodčích a prorogačních smluv: aplikace hmotněprávní úpravy na smlouvy s procesním účinkem pro futuro. *Právník*. 2012, roč. 151, č. 9, s. 971–1001.

²⁶⁹ Je vhodné připomenout, že německá procesualistika člení procesní smlouvy obvykle na dispoziční procesní smlouvy a na zavazující procesní smlouvy. Toto členění vychází z účinků s takovými smlouvami spojenými. V podrobnostech je možno odkázat na podkapitulu 4.6.

cesních smluv disponujících právní mocí a vykonatelností, tedy souhrnně disponujících vlastnostmi soudního rozhodnutí.²⁷⁰

4.8. Zásady a pravidla procesních smluv

Při studiu institutu procesních smluv se postupně projevují vůdčí zásady a pravidla, která bezprostředně ovlivňují tvorbu, výklad, účinky a následky procesních smluv. V následujícím výkladu bude zaměřena pozornost na několik z nich.

4.8.1. Zásady tvorby procesních smluv

Základní zásadou je zásada omezené (popř. modifikované) autonomie vůle. Autonomii vůle, která se v závazkovém právu promítá ve smluvní svobodě, Wagner vyvozuje z funkčních vztahů mezi právem hmotným a procesním, kdy procesní právo slouží k ochraně soukromých subjektivních práv.²⁷¹ I v případě procesních smluv tak platí, že se účastník může sám svobodně rozhodnout, zdali uzavře procesní smlouvu, nicméně v dalších aspektech je již obvykle omezen. V případě výběru smluvní strany bude účastník obvykle omezen obsahem existujícího sporu, případně probíhajícího soudního řízení. Pro formu sice platí obecné pravidlo neformálnosti, ale obvykle je toto pravidlo u jednotlivých dispozičních procesních smluv nahrazeno obligatorní písemnou formou. I kdyby tomu tak nebylo, velká řada procesních smluv vyžaduje, aby se o jejich existenci dozvěděl soud, což je možno učinit buď písemně, nebo v rámci soudního jednání. Výrazně je potom omezen obsah procesních smluv. Dispoziční procesní smlouvy jsou přípustné pouze tehdy, je-li to zákonem výslovně připuštěno či to koresponduje s povahou soudního řízení, zavazující procesní smlouvy je sice naopak možno uzavřít tehdy, kdy to zákon nevyklučuje, ale často se taková omezení vyskytují. Zejména se lze dostat do střetu s kogentními procesními normami, s podstatou právních institutů, popřípadě s nepřipustným omezením třetí strany, kterou je soud (tzv. smlouvy v neprospěch třetího).

Druhou podstatnou zásadou je zásada legality či ochrany veřejného pořádku, která se projevuje nejen v zákaze rozporu procesních smluv s právními předpisy, ale i v dalších zásadách a pravidlech, například v zákaze smluveného procesu. Zákaz smluveného procesu se vztahuje na soudnictví zajišťované státem a vychází z teze, že jestliže stát za účelem omezení

²⁷⁰ K dohodám o důkazním břemenu podrobněji v oddíle 5.4.4. Oproti tomu procesní smlouvy disponující vlastnostmi soudního rozhodnutí v práci zpracovány nejsou. K nim je možno uvést, že v zásadě přípustné nebudou, neboť jsou v rozporu se základním pojetím civilního procesu. Je to totiž stát, který rozhoduje o tom, jaké vlastnosti přisoudí soudnímu rozhodnutí, a nikoliv účastníci řízení.

²⁷¹ WAGNER, 1998, op. cit., s. 209.

svépomoci na sebe disponuje monopol soudní pravomoci, a tak vlastně převzal povinnost zajistit ochranu soukromých subjektivních práv, má také oprávnění stanovit přesná pravidla, které účastníci řízení musí dodržovat.²⁷² Zásada legality se obvykle spojuje s ochranou veřejného zájmu, nicméně ve středu ochrany může stát i jednotlivec a jeho vlastní zájmy. Například v zájmu jednotlivce evidentně je zajištění práva na spravedlivý proces.²⁷³

Tvorbu procesních smluv mohou ovlivňovat i další zásady. Například z obecného principu rovnosti právní nauka dovozuje ochranu slabší strany, především spotřebitele.²⁷⁴ Podle Ústavního soudu je východiskem ochrany spotřebitele postulát, že se spotřebitel ocitá ve fakticky nerovném postavení s profesionálním dodavatelem, a to vzhledem k okolnostem, za nichž dochází ke kontraktaci, s ohledem na větší profesionální zkušenost prodávajícího, lepší znalost práva a snazší dostupnost právních služeb a konečně se zřetelem na možnost stanovovat smluvní podmínky jednostranně cestou formulářových smluv.²⁷⁵ Vzhledem k tomu legislativa i judikatura se v poslední době touto otázkou nemalou měrou zabývají.

Na zákonné úrovni jsou důležité zejména §§ 1813²⁷⁶ a 1814 NOZ, které jsou implementací směrnice Rady č. 93/83/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách. Podle § 1814 písm. j) a k) NOZ se zvláště zakazují ujednání, která „zbavují spotřebitele práva podat žalobu nebo použít jiný procesní prostředek či mu v uplatnění takového práva brání, nebo ukládají spotřebiteli povinnost uplatnit právo výlučně u rozhodčího soudu nebo rozhodce, který není vázán právními předpisy stanovenými na ochranu spotřebitele,“ nebo která „přenášejí na spotřebitele povinnost prokázat splnění povinnosti podnikatele, kterou mu ukládají ustanovení o smlouvě o finanční službě.“ K tomu je nutno podotknout, že i když jsou uvedené zákazy obsaženy v obecném soukromoprávním kodexu, jedná se o procesní normy, které bezprostředně dopadají na procesní smlouvy.²⁷⁷ V případě rozhodčího řízení potom prostupuje ochrana spotřebitele celým předpisem. Namátkou zákon o rozhodčím řízení zpříšňuje sjednání rozhodčí smlouvy ve spotřebitelských vzta-

²⁷² Srov. ZAHRADNÍKOVÁ, 2013, op. cit., s. 28n.

²⁷³ WAGNER, 1998, op. cit., s. 209.

²⁷⁴ HURDÍK; LAVICKÝ, 2010, op. cit., s. 120n.

Nutno podotknout, že ochrana spotřebitele není jedinou formou ochrany slabší strany. Na to pamatuje i nový občanský zákoník v případě tzv. adhezních smluv (srov. §§ 1798 až 1801 NOZ).

²⁷⁵ Například nález Ústavního soudu ze dne 15. 6. 2009, sp. zn. I. ÚS 342/09 (N 144/53 SbNU 765) nebo nález Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2013, sp. zn. I. ÚS 3512/11 (publikováno v časopise Soudní rozhledy č. 1/2014, s. 8). In: NALUS [právní informační systém]. Ústavní soud [cit. 25. 2. 2014]. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>.

²⁷⁶ „Má se za to, že zakázaná jsou ujednání, která zakládají v rozporu s požadavkem přiměřenosti významnou nerovnováhu práv nebo povinností stran v neprospěch spotřebitele. To neplatí pro ujednání o předmětu plnění nebo ceně, pokud jsou spotřebiteli poskytnuty jasným a srozumitelným způsobem.“ § 1813 NOZ

²⁷⁷ Ke kritice například LAVICKÝ, 2013, op. cit.

zích²⁷⁸, umožňuje věcný přezkum rozhodčího nálezu z hlediska ochrany spotřebitele²⁷⁹ nebo zpříšňuje základní předpoklady pro osobu rozhodce, která má rozhodovat spotřebitelské spory.²⁸⁰

Pozadu nezůstala ani judikatura, která se v nedávné době vyjadřovala k ochraně spotřebitele jak v oblasti hmotněprávní,²⁸¹ tak v oblasti procesní. V procesním právu řešila ochranu spotřebitele v rámci rozhodčího řízení a možnost spotřebitele uzavírat rozhodčí smlouvy, přičemž bylo dovozeno, že rozhodčí doložka musí být ve spotřebitelských věcech ujednána jednoznačně a transparentně²⁸² a nemůže být obsažena ve všeobecných obchodních podmínkách,²⁸³ jak ostatně vyplývá i z § 3 odst. 3 ZRŘ.

Z uvedeného výkladu vyplývají značná omezení při uzavírání procesních smluv ve spotřebitelských vztazích až do té míry, že v těchto vztazích jsou procesní smlouvy fakticky neaplikovatelné. Na jednu stranu je to v neprospěch smluvní svobody, na druhou stranu stát má za úkol chránit slabší subjekty. Pokud přitom dlouhodobě a vyloženě systematicky někteří podnikatelé zneužívali svého postavení a poškozovali práva a oprávněné zájmy spotřebitelů, byl stát nucen normativně zakročit, aby těmto nešvarům zabránil.

4.8.2. Pravidla výkladu procesních smluv

Za základní pravidlo výkladu lze považovat ustanovení § 41 odst. 2 občanského soudního řádu, které uvádí, že „každý úkon posuzuje soud podle jeho obsahu, i když je úkon nesprávně označen.“ Toto pravidlo tedy zohledňuje skutečnou vůli jednajících na úkor jeho formálního označení. Důvody rozporu mezi formálním označením a obsahem přitom může být více. V úvahu přichází například omyl, ale i záměrné jednání. V takovém případě lze potom hovořit o disimulovaném čili zastřeném jednání.

Nedostatečnost úpravy procesních smluv se projevuje i v tom, že procesní právo neobsahuje další výkladová pravidla. Vzhledem k univerzalitě institutu smlouvy však lze uvažovat o analogickém uplatnění výkladových pravidel nového občanského zákoníku. Lze tak uvažovat o přiměřeném uplatnění pravidel obsažených především v ustanoveních §§ 555 až 558

²⁷⁸ Srov. § 3 odst. 3 až 6 ZRŘ.

²⁷⁹ Srov. § 31 písm. g) a h) ZRŘ.

²⁸⁰ Srov. § 40a a násl. ZRŘ.

²⁸¹ Významně Ústavní soud zasáhl v případě předváděcích akcí [srov. náleží Ústavního soudu ze dne 6. 11. 2007, sp. zn. II. ÚS 3/06 (N 185/47 SbNU 429), publikováno v časopise Soudní rozhledy č. 2/2008, s. 46] nebo v případě smluvních pokut ve všeobecných obchodních podmínkách [srov. náleží Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2013, sp. zn. I. ÚS 3512/11, publikováno v časopise Soudní rozhledy č. 1/2014, s. 8.].

²⁸² Náleží Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2011, sp. zn. II. ÚS 2164/10 (N 187/63 SbNU 171), publikováno v časopise Soudní rozhledy č. 2/2012, s. 46.

²⁸³ Náleží Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2013, sp. zn. I. ÚS 3512/11, bod 30.

NOZ.²⁸⁴ Otázkou zůstává, zdali lze uplatnit i zásadu *in favorem negotii*. Toto uplatnění by totiž mohlo být v rozporu s požadavkem vyšší právní jistoty, který je přirozeně na procesní smlouvy kladen. Tato práce se proto kloní spíše ke stanovisku, že se tato zásada neuplatní.

Základem samotného výkladu přirozeně bude gramatická a logická metoda, které pak mohou být vhodně doplněny především systematickou a teleologickou metodou.²⁸⁵ V případě, že provádí výklad soud, platí pro něj podobná omezení jako při výkladu jednostranných procesních úkonů. Soud si tak při výkladu procesních smluv nesmí počínat svévolně, nýbrž musí dbát zřetelně projevené vůle účastníků. Jinými slovy, soud nemůže procesním smlouvám přisuzovat jiný význam, než jaký sledovali účastníci samotní.²⁸⁶

4.8.3. Zásady ovlivňující realizaci procesních smluv

Řada zásad dopadá především na realizaci právních vztahů. Důležitou roli hrají především dobré mravy, zásada poctivosti a zákaz zneužití práv, které plní korekční funkci tam, kde se výkon práva zdá být nespravedlivý. Tyto zásady jsou často spojovány se soukromým právem, nicméně jedná se o obecné právní instituty uplatnitelné i v rámci práva veřejného.²⁸⁷

Dobré mravy se vyznačují obtížnou definovatelností, a proto se jí jak teorie, tak praxe většinou vyhýbá.²⁸⁸ Přesto lze nalézt definici v judikatuře Nejvyššího soudu, který dobré mravy pojímá jako „*souhrn určitých etických a kulturních obecně zastávaných a uznávaných zásad, jež musí být vždy posuzovány z hlediska konkrétního individualizovaného případu v daném čase, na daném místě a ve vzájemném jednání účastníků právního vztahu, kdy nezáleží na subjektivním názoru jednotlivce, nýbrž na hodnocení společenském, objektivizovaném.*“²⁸⁹ Knapp na dobré mravy nahlíží jako na měřítko etického hodnocení konkrétních situací odpovídajících obecně uznávaným pravidlům slušnosti, poctivého styku apod.²⁹⁰ Dobré mravy odpovídají v zahraničním právu odkazu na dobrou víru jakožto mravního principu (*Good Faith, bonne foi, Treu und Glauben*).²⁹¹

²⁸⁴ V úvahu přicházejí i další výkladová pravidla, například v procesních smlouvách uzavřených se spotřebitelem se analogicky uplatní navíc výklad, který je pro spotřebitele nejpříznivější (srov. § 1812 odst. 1 NOZ).

²⁸⁵ Obecně k metodám interpretace např. KNAPP, 1995, op. cit., s. 170nn. K výkladu právního jednání např. FIALA, 2002, op. cit., s. 50n.

²⁸⁶ LAVICKÝ, Petr. § 41. In: DAVID, 2009, op. cit., s. 212.

²⁸⁷ Uplatnění dobrých mravů ve veřejném právu připouští Viktor Knapp (srov. KNAPP, 1995, op. cit., s. 85, marg. č. 210.). Obdobně lze spatřovat přípustnost zásady poctivosti. Zákaz zneužití je potom výslovně zakotven v § 6 *in fine* o. s. ř.

²⁸⁸ HURDÍK; LAVICKÝ, 2010, op. cit., s. 123.

²⁸⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2006, sp. zn. 33 Odo 5/2006.

²⁹⁰ KNAPP, 1995, op. cit., s. 85, marg. č. 210.

²⁹¹ HURDÍK; LAVICKÝ, 2010, op. cit., s. 124.

Dobré mravy plní funkci normativní a funkci interpretační, zejména při interpretaci smluv.²⁹² Jelikož se dobré mravy neomezují jen na soukromé právo, nýbrž působí v celém právním systému, uplatní se i v případě procesních smluv. K tomuto závěru u nás dospěl Macur, který se zabýval problematikou neplatnosti rozhodčí smlouvy.²⁹³ Taktéž německá literatura akceptuje, že procesní smlouva může být v rozporu se zásadou *Treu und Glauben*.²⁹⁴ S ohledem na uvedené, ukážou-li se interpretace procesní smlouvy a výkon z ní vzniklých práv a povinností jako nespravedlivé, má soud možnost posoudit určitou procesní smlouvu za neplatnou z důvodu jejího rozporu s dobrými mravy.

Podobně jako dobré mravy také zásada poctivosti odkazuje k určitým morálním hodnotám a umožňuje soudu poměřovat nejen objektivní právo, ale i výkon oprávnění a plnění povinností z hlediska spravedlnosti.²⁹⁵ Zásada poctivosti však na rozdíl od dobrých mravů není pro české právo tradiční zásadou. Do konce minulého roku byla na národní úrovni zakotvena jen dílčím způsobem v § 265 obchodního zákoníku jakožto zásada poctivého obchodního styku a dále s ní částečně pracovala judikatura.²⁹⁶ Dnes se tato zásada dostala do popředí díky zakotvení do § 6 nového občanského zákoníku.

Se zakotvením zásady poctivosti, která se také odvozuje od zahraničních principů dobré víry, do českého právního řádu nastává problém s jejím odlišením od dobrých mravů. Zdeněk Nový spatřuje dva základní rozdíly. Dobré mravy ztělesňují minimum kladené na chování osob v soukromoprávním styku, kdežto zásada poctivosti tento minimální standard překračuje v okamžiku, kdy mezi subjekty soukromého práva vznikne užší vztah, např. prostřednictvím uzavření smlouvy či zahájením jednání o ní. Druhý rozdíl spočívá v tom, že jednání, které je v rozporu s dobrými mravy, nemusí nutně spočívat v nepoctivosti.²⁹⁷ Nový pod poctivost zahrnuje povinnost stran kooperovat, aby byl naplněn účel smlouvy, povinnost dodržování standardu poctivého chování a povinnost dodržování standardu chování, které lze považovat za rozumné s ohledem na zájmy druhé strany.²⁹⁸

Obdobně jako dobré mravy také zásada poctivosti je bez dalšího uplatnitelná v rámci procesních smluv. Německá procesualistika obvykle aplikuje zásadu poctivosti v situacích, kdy dochází k porušení zavazujících procesních smluv. Podle německé procesualistiky poru-

²⁹² KNAPP, 1995, op. cit., s. 139, marg. č. 344.

²⁹³ MACUR, Josef. Důvody neplatnosti rozhodčí smlouvy. *Právní rozhledy*. 2001, roč. 9, č. 12, s. 579–583.

²⁹⁴ Srov. LEIPOLD, Dieter. Vorbemerkungen vor § 128. In: STEIN, 2005, op. cit., s. 114nn, marg. č. 311nn. Taktéž WAGNER, 1998, op. cit., s. 342.

²⁹⁵ NOVÝ, Zdeněk. Princip „poctivosti“ dle Draft Common Frame of Reference jako inspirace pro výklad § 6 odst. 1 návrhu občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 2012, roč. 20, č. 2, s. 46. ISSN 1210-6410.

²⁹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2013, sp. zn. I. ÚS 3512/11.

²⁹⁷ NOVÝ, 2012, op. cit.

²⁹⁸ Ibid.

šení závazku vede k nepoctivému jednání, které pak odůvodňuje přímou vymahatelnost zavazujících procesních smluv.²⁹⁹ Autor přímou vymahatelnost procesních smluv nepřipustil, nicméně právě porušení právní povinnosti zakotvené v zavazující procesní smlouvě ve spojení se zásadou poctivosti může být základem pro nepřímé nároky, typicky pro přiznání náhrady škody.

Kromě uvedených korekčních mechanismů může být na procesní smlouvy aplikován i zákaz zneužití práva, který patří mezi nejvýznamnější právní zásady. Zákazem zneužití práva se rozumí protiprávní jednání, které sice formálně nepřekračuje hranice subjektivního práva, překračuje však hranice společenské únosnosti výkonu subjektivních práv. Za zneužití práva se považuje šikanózní jednání, úmysl škodit jinému bez vlastního přímého užítku, poškození oprávněného zájmu či subjektivního práva jiné osoby, rozpor se společenským určením subjektivního práva.³⁰⁰

4.9. Dílčí závěr

V této kapitole věnované obecným otázkám procesních smluv byla nejdříve akceptována existence procesních smluv, a to na základě argumentů existence přímých vztahů mezi žalobcem a žalovaným a univerzálnosti institutu smlouvy. Procesní smlouva byla následně vymezena jako vzájemné projevy vůle dvou či více smluvních stran směřujících k vyvolání přímých či nepřímých účinků, souhrnně řečeno právních následků, v oblasti procesního práva, resp. v oblasti občanského soudního řízení. Tato definice bezprostředně ovlivnila další otázky, o nichž bylo pojednáno, zejména bylo přijato německé členění procesních smluv na dispoziční procesní smlouvy, které vyvolávají bezprostřední účinky v procesním právu, a na zavazující procesní smlouvy, které přímé účinky nevyvolávají, působí tak nepřímo prostřednictvím různých motivačních faktorů. V případě zavazujících procesních smluv bylo shledáno, že jsou sice jejich účinky slabší než u dispozičních procesních smluv, ale i ony působí na procesní stav, a proto se nejeví jako správné jim přisuzovat soukromoprávní charakter.

Z hlediska přípustnosti bylo u dispozičních procesních smluv dovozeno, že jsou přípustné pouze tehdy, stanoví-li tak zákon, případně vyplývá-li to z povahy civilního řízení. Oproti tomu u zavazujících procesních smluv byla přijata opačná koncepce, tedy taková ujednání je možno uzavírat tehdy, není-li to procesním právem zakázáno. Přípustnost byla dovo-

²⁹⁹ Například LEIPOLD, Dieter. Vorbemerkungen vor § 128. In: STEIN, 2005, op. cit., s. 116, marg. č. 315.

³⁰⁰ HENDRYCH, Dušan. *Právní slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. 1459 s. ISBN 978-80-7400-059-1. In: *BECK-ONLINE* [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 11. 3. 2014].

zena ze zásady modifikované autonomie vůle, která do procesního práva proniká ze soukromého práva prostřednictvím funkčních vazeb mezi těmito právními odvětvími. Modifikovaná autonomie vůle se následně projevuje v zásadě projednací a v zásadě dispoziční.

Z hlediska účinků bylo u dispozičních smluv dovozeno, že v zásadě vyvolávají účinky přímé, tedy že mohou přímo na procesní právo působit a modifikovat je tak. Navíc toto působení je přímo vynutitelné i proti vůli druhé procesní strany. Na podstatě těchto smluv ničeho nemění, že působí jako procesní překážky a že je nutno se jich zpravidla dovolat. O účincích zavazujících procesních smluv se vedou v zahraniční literatuře významné spory. Tato práce se přiklání k opatrnému stanovisku, které zavazujícím procesním smlouvám přisuzuje toliko nepřímé účinky, tedy procesních smluv se nelze přímo před soudem dovolávat, je však možné požadovat náhradu škody či smluvní pokutu.

V podkapitole věnované náležitostem byly procesní smlouvy podrobeny zkoumání podle Lubyho koncepce zkoumání právních jednání. V této části bylo dovozeno, že je nutno vycházet z procesního práva a až tehdy objeví-li se právní mezery, které je nutno zacelit, lze použít soukromé právo, a to nikoliv subsidiárně, nýbrž na základě uplatnění *analogie iuris*. Při zkoumání náležitostí subjektu bylo odmítnuto, že u procesních smluv uzavíraných před zahájením řízení postačuje, jsou-li naplněny náležitosti podle hmotného práva. Podle autora procesní právo obsahuje vlastní úpravu náležitostí, tudíž není třeba využívat institutu soukromoprávních náležitostí. V případě zkoumání náležitosti vůle a jejího vztahu k projevu bylo na jednu stranu konstatováno, že s nimi procesní právo u jednostranných procesních úkonů nepočítá, na druhou stranu byla přijata teze, že u dvoustranných procesních úkonů se uplatní nikoliv tzv. teorie projevu, nýbrž tzv. teorie vůle, která umožňuje uvedené náležitosti zkoumat. U náležitostí projevu je možno vycházet ze základní úpravy obsažené v občanském soudním řádu s určitými odchylkami. Ty se týkají otázky srozumitelnosti a určitosti. V případě náležitosti předmětu byly i zde akceptovány možnost a dovolenost. U dovolenosti bylo dovozeno, že se neuplatní zásada *in favorem negotii*, neboť procesní právo vyžaduje vyšší míru právní jistoty. Z hlediska náležitostí obsahu bylo přijato, že i u procesních smluv lze obsah členit na podstatné, pravidelné a nahodilé složky. U nahodilých složek byla akceptována možnost využívat příkaz, podmínky a doložky času tam, kde to procesní právo přirozeně umožňuje.

Zkoumání jednotlivých náležitostí je nezbytným krokem k tomu, aby se zdůraznily podstatné prvky, které musejí procesní smlouvy obsahovat, aby platně vznikly. V opačném případě se jedná o úkony učiněny vadně. V pasáži věnované problematice vad sice bylo konstatováno, že je možné využít následky vad, které se uplatňují i u jednostranných procesních

úkonů, nicméně tyto následky nedokáží přesvědčivě reagovat na veškeré vady. Bylo tak dovozeno, že u procesních smluv mohou vady způsobovat také nicotnost a neplatnost procesních smluv. Zde byla využita analogie soukromého práva. Co se týče postupu odstraňování vad, záleží především na tom, zdali procesní smlouva má toliko účinky *rei transacta* nebo i účinky *rei iudicata*. V prvním případě postačuje, dojde-li k dohodě stran nebo může být smlouva napadena žalobou na neplatnost, v druhém případě je nezbytné využít postupu analogického k § 99 odst. 3 o. s. ř.

V podkapitole věnované třídění procesních smluv bylo představeno několik způsobů, jak procesualistika procesní smlouvy třídí. Každé dělicí kritérium má vypovídat o povaze procesních smluv a nemá být toliko samoúčelné. Akceptováno bylo německé třídění procesních smluv na zavazující a dispoziční procesní smlouvy, dále bylo přijato Steinerovo třídění procesních smluv na procesní smlouvy uzavřené *ante litem natam*, *durante litem* a *post litem* a na členění podle účinků procesních smluv. Na druhou stranu nebylo zcela kvitováno dělení Bělohávka na procesní smlouvy v užším a v širším slova smyslu. Kromě uvedených způsobů členění byla naznačena i jiná dělicí kritéria.

V podkapitole věnované zásadám procesních smluv byly představeny nejvýznamnější zásady dopadající na procesní smlouvy. Tvorbu všech procesních smluv ovlivňují především zásada modifikované autonomie vůle a zásada zákonnosti. Vedle těchto zásad však působí i například zásada ochrany slabší smluvní strany, zejména ochrana spotřebitele. Ochrana slabší smluvní strany se projevuje tím, že ve vztazích se slabší smluvní stranou je smluvní svoboda více či méně omezena. Typicky u spotřebitelů není například možné ujednat vnitrostátní progační smlouvu, není možno uzavírat rozhodčí smlouvu v podobě doložky ve smlouvě hlavní nebo není možné se jakkoliv zříci žalobního práva, práva na opravný prostředek a přenášet na spotřebitele důkazní břemeno.

V případě výkladu procesních smluv se uplatní zásada zkoumání procesního ujednání podle jeho skutečného obsahu a nikoliv podle jeho označení. Dále je možné uplatnit zásady výkladu analogicky podle nového občanského zákoníku s tou výjimkou, že s ohledem na vyšší míru právní jistoty se neuplatní zásada *in favorem negotii*. Při provádění samotného výkladu je možno využívat všech metod, které právní teorie rozeznává, významné bude především využití gramatické a logické metody. Při výkladu procesních smluv si však soud nesmí počínat svévolně a nesmí jednání přisuzovat jiné účinky, než by mu přisoudily jednající osoby.

Kromě uvedených zásad se u procesních smluv mohou uplatnit i další zásady. Zdůrazněn byl především význam obecných právních korektivů – dobrých mravů, zásady poctivosti a zákazu zneužití práv.

5. Vybrané druhy procesních smluv

V této části bude stručně pojednáno o několika vybraných typech procesních smluv. Předmětem zájmu bude představení procesní smlouvy, její kvalifikace, otázka přípustnosti, otázka vymahatelnosti a případně řešení dalších otázek, které s daným smluvním typem souvisí. Jednotlivé smluvní typy jsou dány do větších celků podle toho, k čemu se vztahují. Následující členění není samozřejmě jediným možným řešením, nicméně se lze s podobným řešením setkat i v zahraniční literatuře.³⁰¹

5.1. Procesní smlouvy upravující pravomoc a příslušnost

Mezi smlouvy upravující pravomoc a příslušnost se řadí především rozhodčí smlouva, která má však poněkud pošramocenou pověst. Tu si rozhodčí smlouva získala tím, že byla v nedávné době hojně zneužívána k poškození druhé procesní strany a k získání procesní výhody prostřednictvím klientelismu některých podnikatelů a jim spřátelených rozhodců. Tento nešvar přibrzdila až judikatura obecných soudů a snad definitivně vyřešila novelizace zákona o rozhodčím řízení. Uvedený nešvar však vyvolal i jisté pozitivní externality, vedl totiž ke zvýšení zájmu o rozhodčí smlouvy. Důsledkem toho si nelze v případě rozhodčích smluv stěžovat na nedostatek odborných publikací, které by se tomuto tématu věnovala.

Rozhodčí smlouvy však v žádném případě nejsou jediným typem procesních smluv, které se dotýkají pravomoci a příslušnosti. Dále se lze setkat s prorogačními smlouvami, a to jak v rámci vnitrostátního práva, tak v rámci mezinárodního práva procesního. Na druhou stranu některá ujednání se na první pohled zdají být procesními smlouvami upravujícími pravomoc a příslušnost, avšak chybí jim určitý definiční znak, a proto procesními smlouvami být nemohou. Jedná se například o mediační smlouvu. I těmto „kvaziprocením“ smlouvám bude v této podkapitole věnována patřičná pozornost.

5.1.1. Rozhodčí smlouva (*Schiedsvereinbarung oder Schiedsvertrag*)

Definice rozhodčí smlouvy nevyvolává v odborných kruzích v zásadě větší rozpory. Lze tak v souladu s Rozehnalovou uvést, že rozhodčí smlouva je ujednání smluvních stran,

³⁰¹ Srov. WAGNER, 1998, op. cit.

keré přenáší pravomoc k rozhodnutí existujícího či v budoucnu vzniklého sporu na rozhodce nebo na stálý rozhodčí soud.³⁰²

Definiční shoda však nezabránila tomu, aby se jednotliví autoři rozešli v otázce povahy rozhodčí smlouvy. Nakonec byly vytvořeny v zásadě tři hlavní koncepce, které jsou podrobovány vzájemné kritice. Ačkoliv se může jevit otázka po povaze rozhodčí smlouvy nevýznamná, opak je pravdou. Bělohlávek v této souvislosti uvádí přesvědčivé argumenty, které ukazují důležitost správného zodpovězení nastíněné problematiky. Jedná se především o otázku použití hmotného práva a o otázku, zdali se rozhodčí smlouva v mezinárodních vztazích bude řídit kolizními normami mezinárodního práva soukromého, nebo zdali bude podléhat normám mezinárodního práva procesního.³⁰³

První koncepce pojímá rozhodčí smlouvu čistě hmotněprávně. Představitelé této koncepce kladou obvykle důraz na smluvní charakter rozhodčí smlouvy, který je základním stavebním prvkem jak rozhodčí smlouvy, tak následně celého rozhodčího řízení.³⁰⁴ Moderní hmotněprávní teorie potom spatřuje v rozhodčí smlouvě narovnání *sui generis*.³⁰⁵ Zařazení rozhodčí smlouvy jako hmotněprávního úkonu umožňuje subsidiárně uplatnit občanský zákoník tam, kde zákon o rozhodčím řízení určitou právní otázku neupravuje. Mezi zastánce této koncepce jsou zpravidla řazeni Štajgr, Fiala, Knapp, Gaillard a Savage.³⁰⁶

Hmotněprávní koncepce byla následně podrobena zejména ze strany procesualistů až zdrcující kritice. Nejpodstatnější námitkou je, že rozhodčí smlouva neupravuje přímo hmotná práva, nýbrž disponuje procesními právy, jelikož stanovuje způsob, jak budou práva a povinnosti vymáhány.³⁰⁷

Jako protiklad vůči hmotněprávní koncepci se staví koncepce procesní. Základem argumentace je skutečnost, že rozhodčí smlouva disponuje pravomocí soudu tím způsobem, že deroguje pravomoc obecných soudů rozhodnout určitý právní spor a naopak zakládá pravomoc rozhodce či rozhodčího soudu. Z hlediska teorie rozhodčího řízení procesní koncepce rozhodčí smlouvy úzce souvisí s jurisdikční teorií, která zdůrazňuje, že stát na svém území má výlučnou jurisdikci, kterou na základě zákonného zmocnění umožňuje přenést na nezávislou třetí osobu. Zároveň stát přiznává rozhodnutím rozhodců charakter *res iudicata* a akceptuje je

³⁰² ROZEHNALOVÁ, 2008, op. cit., s. 99.

³⁰³ BĚLOHLÁVEK, Alexandr J. Procesní smlouvy a kvalifikace rozhodčích a prorogačních smluv: aplikace hmotněprávní úpravy na smlouvy s procesním účinkem pro futuro. *Právník*. 2012, roč. 151, č. 9, s. 971–1001.

³⁰⁴ Ibid.

³⁰⁵ Ibid. Též ROZEHNALOVÁ, 2008, op. cit., s. 105.

³⁰⁶ HRNČÍŘIKOVÁ, Míluše. Platnost rozhodčí smlouvy aneb jaký vliv může mít určení povahy rozhodčí smlouvy na praxi. *Právní fórum*. 2011, č. 8, s. 373–378.

³⁰⁷ BĚLOHLÁVEK, Alexandr J. Procesní smlouvy a kvalifikace rozhodčích a prorogačních smluv: aplikace hmotněprávní úpravy na smlouvy s procesním účinkem pro futuro. *Právník*. 2012, roč. 151, č. 9, s. 971–1001.

jako exekuční titul.³⁰⁸ Mezi představitele procesní koncepce se tradičně řadí Steiner,³⁰⁹ Stavinohová s Hlavsovou,³¹⁰ Macur,³¹¹ v zahraničí potom například Fasching.³¹² Nevýhodou této koncepce je její mezerovitost, jinak řečeno neúplnost.

O nalezení kompromisní cesty a o překonání nedostatků obou výše uvedených koncepcí se pokusila třetí koncepce, která považuje rozhodčí smlouvu za smlouvu smíšenou. Východiskem této koncepce je smluvní podstata rozhodčí smlouvy, která je doplňována skutečností, že rozhodčí smlouva vyvolává účinky v právu procesním.³¹³ Rozehnalová, která zároveň zastává i smíšenou teorii rozhodčího řízení, k tomu uvádí, že není možno popřít žádný ze stavebních prvků rozhodčího řízení, tedy ani vůli stran, ani přenesení jurisdikce ze státu na soukromý subjekt.³¹⁴

Osobně se lze ztotožnit s procesní koncepcí rozhodčí smlouvy a ostatní koncepce je nutno odmítnout. Je sice pravdou, že rozhodčí smlouva je postavena na smluvním základu, ale v předkládané práci je jasně dokumentováno, že smluvní právo není výlučnou doménou soukromého práva, jak se někteří autoři mylně domnívají. Hlavní argument pro zařazení rozhodčí smlouvy mezi procesní smlouvy lze spatřovat v účincích, které rozhodčí smlouva vyvolává. Tyto účinky totiž v zásadě leží v procesním právu. Naopak za zcela lichý lze považovat argument, že má rozhodčí smlouva významný ekonomický dopad na vymahatelnost hmotněprávního závazku, a proto musí mít hmotněprávní charakter.³¹⁵ V této souvislosti je nutno striktně odmítnout, že by ekonomický význam mělo mít pouze hmotné právo. *Ad absurdum* by v takovém případě bylo nutno jako hmotněprávní smlouvu kvalifikovat i prorogační smlouvu. I v civilním soudnictví totiž můžeme vyzorovat, že na některých soudech probíhá soudní řízení rychleji než na soudech jiných. Podstatu prorogační smlouvy jako smlouvy procesní však žádná významnější práce nerozporuje.³¹⁶

³⁰⁸ BĚLOHLÁVEK, Alexandr J. Procesní smlouvy a kvalifikace rozhodčích a prorogačních smluv: aplikace hmotněprávní úpravy na smlouvy s procesním účinkem pro futuro. *Právník*. 2012, roč. 151, č. 9, s. 971–1001.

³⁰⁹ STEINER, 1981, op. cit., s. 133nn.

³¹⁰ STAVINOHOVÁ; HLAVSA, 2003, op. cit. s. 626.

³¹¹ MACUR, Josef. Důvody neplatnosti rozhodčí smlouvy. *Právní rozhledy*. 2001, roč. 9, č. 12, s. 579–583.

³¹² FASCHING, 1990, op. cit., s. 1067, marg. č. 2171. Obdobně FASCHING, Hans W. a Andreas KONECNY. *Kommentar zu den Zivilprozeßgesetzen: 4. Band – 577 bis 618 ZPO*. 2., völlig neu bearb. Aufl. Bearbeitet von Christian HAUSMANINGER. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2007, xxiv/ 1 134 s. ISBN 978-321-4043-940. s. 84n, marg. č. 94–97.

³¹³ RABAN. Rozhodčí řízení. In: ZAHRADNÍKOVÁ, 2013, op. cit., s. 468. Obdobně BĚLOHLÁVEK, Alexandr J. Procesní smlouvy a kvalifikace rozhodčích a prorogačních smluv: aplikace hmotněprávní úpravy na smlouvy s procesním účinkem pro futuro. *Právník*. 2012, roč. 151, č. 9, s. 971–1001.

³¹⁴ ROZEHNALOVÁ, 2008, op. cit., s. 104nn.

³¹⁵ Tímto konstruktem víceméně argumentuje ve prospěch smíšené teorie Bělohlávek (srov. BĚLOHLÁVEK, Alexandr J. Procesní smlouvy a kvalifikace rozhodčích a prorogačních smluv: aplikace hmotněprávní úpravy na smlouvy s procesním účinkem pro futuro. *Právník*. 2012, roč. 151, č. 9, s. 971–1001.).

³¹⁶ Nedávno se změnil náhled Ústavního soudu na rozhodčí řízení, když Ústavní soud nepojímá rozhodčí řízení jako narovnání závazkového vztahu mezi stranami, nýbrž jako nalézání práva jiným orgánem. Ústavní soud

Pro úplnost dodáváme, že se v české literatuře objevuje i čtvrtá teorie, která považuje procesní smlouvu za smlouvu *sui generis*.³¹⁷ Takové pojetí však nelze považovat za správné, neboť rezignuje na právní kvalifikaci. Navíc i případné smlouvy *sui generis* vyžadují určité právní zacházení, tudíž by muselo dojít mlčky k přiřazení smluv k určitému právnímu odvětví, a to k hmotněprávnímu či procesnímu.

V rámci rozhodčí smlouvy můžeme rozeznávat podstatné, pravidelné a nahodilé náležitosti. Podstatné náležitosti musí být v rámci rozhodčí smlouvy přítomny vždy, pravidelné a nahodilé náležitosti rozhodčí smlouvy jsou potom toliko fakultativní součástí. Mezi podstatné náležitosti rozhodčí smlouvy procesualistika zpravidla řadí označení stran, označení právního vztahu, ze kterého spory vznikly nebo mohou vzniknout, a zřejmý konsensus stran uvedené spory řešit prostřednictvím rozhodce či rozhodčího soudu.³¹⁸ Pouze mezi pravidelné náležitosti potom spadá ujednání o rozhodci. Nebude-li totiž ujednání o rozhodci přímo v rozhodčí smlouvě obsaženo, postupuje se podle pravidel obsažených v zákoně o rozhodčím řízení. V této souvislosti je nutno zdůraznit spor mezi praxí³¹⁹ a částí odborné veřejnosti³²⁰ o to, zdali neplatné ujednání o rozhodci způsobuje neplatnost celé smlouvy či nikoliv. Výše bylo řečeno, že by mělo dojít k odloučení obou ujednání a v zásadě za neplatné považovat pouze ujednání o rozhodci. Je-li však na druhou stranu z okolností zřejmé, že smluvní strany lpí na určité osobě rozhodce nebo na formě jeho výběru, mělo by toto ujednání způsobovat neplatnost celé rozhodčí smlouvy. Kromě uvedené výjimky je možno uplatnit obecné právní korektivy, například dobré mravy, zásadu poctivosti, popřípadě je možno akcentovat i ochranu slabší strany, a v důsledku toho pak považovat mimořádně celou rozhodčí smlouvu za neplatnou.

následně dovodil právo na spravedlivé rozhodčí řízení [srov. náleží Ústavního soudu ze dne 8. 3. 2011, sp. zn. I. ÚS 3227/07 (N 37/60 SbNU 441)]. Podrobněji například LISSE, Luděk. 77917. Nalézání práva rozhodci v nové judikatuře Ústavního soudu. *Epravo.cz* [online]. 20. 10. 2011 [cit. 5. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/nalezani-prava-rozhodci-v-nove-judikature-ustavniho-soudu-77917.html>

³¹⁷ Gonsorčíková (viz GONSORČÍKOVÁ, M. Právně teoretické aspekty procesní smlouvy jako nástroje upravujícího rozhodčí řízení. *iPravnik.cz* [online]. 12. 6. 2003 [cit. 5. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/civilni-proces/pd_1/art_3708/detail.aspx) a Hrnčířiková (viz HRNČIŘÍKOVÁ, Miluše. Platnost rozhodčí smlouvy aneb jaký vliv může mít určení povahy rozhodčí smlouvy na praxi. *Právní fórum*. 2011, č. 8, s. 373–378.) v této souvislosti odkazují na Ellera a jeho dílo (ELLER, Otakar. *Mezinárodní občanské právo procesní*. 1. vyd. Brno: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 1987, 93 s.).

³¹⁸ FASCHING; KONECNY, 2007, op. cit., s. 68, marg. č. 32. Obdobné znaky lze dovodit i z definice rozhodčí smlouvy Rozehnalové (ROZEHNALOVÁ, 2008, op. cit., s. 99.).

³¹⁹ Např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2011, sp. zn. 31 Cdo 1945/2010 (publikováno v časopise *Soudní rozhledy* č. 11/2011, s. 409).

³²⁰ HAVLÍČEK, J. ROZEHNALOVÁ, N. Rozhodčí smlouva a rozhodci ve světle některých rozhodnutí ... aneb quo vadis ...? *Právní fórum*. 2010, č. 3, s. 114 - 119. Taktéž HRNČIŘÍKOVÁ, Miluše. Platnost rozhodčí smlouvy aneb jaký vliv může mít určení povahy rozhodčí smlouvy na praxi. *Právní fórum*. 2011, č. 8, s. 373–378.

Rozhodčí smlouva vyvolává účinky zásadně mezi smluvními stranami, případně vůči obecnému soudu. Naproti tomu nevyvolává žádné účinky vůči potencionálnímu rozhodci. Rozhodce totiž není smluvní stranou a nemůže mu být proti jeho vůli vnuceno, aby rozhodoval určitý spor. V případě, že rozhodce svou nominaci nepřijme, je na stranách, aby jmenovaly nového rozhodce dohodou, případně postupovaly podle obecných ustanovení zákona o rozhodčím řízení. Je-li však rozhodčí řízení zcela zřejmě vázáno na určitou osobu rozhodce, který náhledně nepřijme nominaci, nemůže rozhodčí smlouva vyvolat kýžené účinky. V důsledku toho odpadne překážka nedostatku pravomoci a je v oprávnění dotčené smluvní strany, aby hájila svá práva před obecným soudem.

Nezavazuje-li rozhodčí smlouva rozhodce, je nutné podchytit vztah mezi rozhodcem a smluvními stranami zvláštní smlouvou, a to smlouvou s rozhodcem (*Schiedsrichtervertrag*). Tato smlouva není výslovně upravena, nicméně jejím obsahem bude pravidelně ujednání o tom, že rozhodce převezme spor, a ujednání o odměně a o úhradě nákladů rozhodčího řízení. Uvedenou smlouvu lze kvalifikovat jako zavazující procesní smlouvu, neboť jejím základním účelem je převzetí povinnosti rozhodnout spor.³²¹ Na podstatě smlouvy potom nic nemění skutečnost, že uvedená povinnost rozhodce obvykle tvoří synallagmatický vztah vůči povinnosti stran zaplatit rozhodci odměnu a náhradu nezbytných nákladů. Zde je totiž nutno obě ujednání výjimečně přiřadit k procesnímu právu.³²² Není vyloučeno, aby byly rozhodčí smlouva a smlouva o rozhodci obsaženy na jedné listině, na druhou stranu nedostatky v podstatných náležitostech rozhodčí smlouvy nemohou být bez dalšího zacelovány ujednáními ve smlouvě o rozhodci.³²³

S rozhodčí smlouvou dále úzce souvisí dohoda o postupu řízení podle § 19 odst. 1 ZRŘ, která má za cíl upravit některé dílčí procesní otázky rozhodčího řízení. Uzavření této dohody je toliko fakultativní, a tak rozhodčí řízení může proběhnout i bez ní. Také dohodu o postupu řízení je nutno pojímat nezávisle na rozhodčí smlouvě, neboť každá z procesních smluv má jiné poslání. Tím samozřejmě není vyloučeno jejich zakotvení na společné listině.³²⁴

Rozehnalová upozorňuje na to, že je pojem „rozhodčí smlouva“ ve skutečnosti druhým označením pro více dílčích procesních smluv, které mají totožné jádro, nicméně se

³²¹ Nutno upozornit, že například Fasching na rozdíl od autora práce kvalifikuje uvedenou smlouvu čistě soukromoprávně (srov. FASCHING, 1990, op. cit. s. 1078, marg. č. 2198.). Jeho kvalifikace je však ovlivněna jeho pojetím procesních smluv jako smluv, které musejí být výslovně procesním právem upraveny, což v tomto případě v Rakousku není (srov. FASCHING, 1990, op. cit. s. 396, marg. č. 750.).

³²² Srov. WAGNER, 1998, op. cit., s. 47.

³²³ ROZEHNALOVÁ, 2008, op. cit., s. 99n.

³²⁴ V podrobnostech k dohodě o postupu řízení viz 5.5.2.

v určitých dílčích aspektech od sebe navzájem odlišují.³²⁵ Na tuto skutečnost přitom pamatuje i § 2 odst. 3 zákona o rozhodčím řízení.

Prvním typem rozhodčí smlouvy je smlouva o rozhodci, která dopadá na již vzniklý spor. Podstatou této smlouvy je, že se strany dohodnou řešit konkrétní již vzniklý spor v rozhodčím řízení. V literatuře se objevují spory o to, zdali je podstatným znakem této smlouvy uvedení jména konkrétního rozhodce či alespoň způsobu jeho určení. Dle Rozehnalové tomu tak je.³²⁶ Osobně se domníváme, že se však i v tomto případě jedná o fakultativní znak, jehož naplnění tak vznik rozhodčí smlouvy nepodmiňuje a strany mlčky akceptují dispoziční pravidla obsažená v zákoně o rozhodčím řízení. Tím se pojem „smlouva o rozhodci“ stává matoucím, což však bohužel v českém právu není zrovna ojedinělým jevem.

Druhým typem rozhodčí smlouvy je rozhodčí doložka, která se vztahuje na všechny spory, které potencionálně v budoucnu vzniknou z určitého právního vztahu nebo z vymezeného okruhu právních vztahů. Vymezení okruhu právních vztahů zde hraje významnou roli. Je nutno si totiž uvědomit, že i rozhodčí doložka je procesním úkonem, pro který platí obecné náležitosti včetně určitosti. Vzhledem k tomu široce pojatá rozhodčí doložka může být shledána jako neurčitá a v důsledku toho nicotná. Základním odlišovacím kritériem rozhodčí doložky od smlouvy o rozhodci je okamžik vzniku sporu. Zatímco při uzavření smlouvy o rozhodci již spor existuje, v případě rozhodčí doložky tomu tak není, avšak strany s větší či s menší pravděpodobností vznik sporu předpokládají.³²⁷ S ohledem na uvedenou skutečnost je možné kvalifikovat rozhodčí doložku jako procesní smlouvu s odkládací podmínkou.³²⁸ Rozhodčí doložka je obvykle obsažena v hmotněprávní smlouvě, případně v rámcové smlouvě, není však vyloučeno, aby byla uzavřena samostatně. V posledně zmiňovaném případě potom Rozehnalová hovoří jako o tzv. neomezeném kompromisu.³²⁹

Rozhodčí smlouva tvoří relativní překážku řízení. Relativnost tkví v tom, že soud nezkontroluje existenci rozhodčí smlouvy *ex officio*, nýbrž až na základě námítky jedné z procesních stran. Taková námitka přitom musí být uplatněna nejpozději při prvním úkonu ve věci, jinak se k ní nepřihlíží. Následně soud přezkoumá existenci rozhodčí smlouvy a případně ve shodě s § 106 o. s. ř. zastaví soudní řízení.³³⁰

³²⁵ ROZEHNALOVÁ, 2008, op. cit., s. 102.

³²⁶ Ibid.

³²⁷ Ibid.

³²⁸ BĚLOHLÁVEK, Alexandr J. Procesní smlouvy a kvalifikace rozhodčích a prorogačních smluv: aplikace hmotněprávní úpravy na smlouvy s procesním účinkem pro futuro. *Právník*. 2012, roč. 151, č. 9, s. 971–1001.

³²⁹ ROZEHNALOVÁ, 2008, op. cit., s. 102.

³³⁰ POLEDNE, Petr. § 106 [rozhodčí smlouva]. In: BUREŠ; DRÁPAL, L., a kol., 2009, op. cit., s. 713n.

5.1.2. Prorogační smlouva

Prorogační smlouvou se rozumí ujednání smluvních stran, kterými dochází ke změně pravomoci nebo příslušnosti obecného soudu ve prospěch jiného obecného soudu tím, že je pravomoc nebo příslušnost původního obecného soudu zcela derogována, nebo je doplněna o pravomoc nebo příslušnost jiného soudu. V českém právu se prorogační smlouva vyskytuje ve dvou podobách. Změna pravomoci je upravena v nařízení Brusel I a v zákoně o mezinárodním právu soukromém, změna místní příslušnosti je potom upravena v občanském soudním řádu.

Prorogační smlouvou se obvykle zakládá pravomoc či příslušnost určitého soudu na úkor pravomoci či příslušnosti jiného obecného soudu. Prorogační smlouva tak v sobě zpravidla zahrnuje jak prorogační, tak derogační účinky.³³¹ Úprava v nařízení Brusel I a v občanském soudním řádu se přitom rozchází v tom, zdali prorogační smlouva má bez dalšího derogační účinky či nikoliv. Nařízení Brusel I v této souvislosti obsahuje dispozitivní pravidlo, že pokud se strany nedohodnou jinak, je dohodnutá příslušnost výlučná. Tím se i bez výslovného ujednání automaticky deroguje původní příslušnost.³³² Na rozdíl od toho občanský soudní řád výslovné pravidlo neobsahuje, praxe se však ujednotila na přesně opačném stanovisku. Podle národní judikatury tedy platí, že není-li z prorogační smlouvy zřejmý úmysl derogovat příslušnost původního soudu, potom se prorogační smlouvě derogační účinky nepřiznávají.³³³

V německé³³⁴ a rakouské³³⁵ procesualistice je shoda na tom, že prorogační smlouva je procesní smlouvou s dispozičními účinky. Prorogační smlouva působí procesní překážku v tom ohledu, že u prorogační smlouvy měnící pravomoc vede k zastavení řízení³³⁶ a u prorogační smlouvy měnící příslušnost vede k prohlášení soudu za v dané věci nepřislušného a k postoupení věci věcně a místně příslušnému soudu.³³⁷ Takové účinky však nevyvolává prorogační smlouva bez dalšího, nýbrž je nutno, aby se o ní soud dozvěděl. Zpravidla se tak stane

³³¹ Rozehnalová k tomu uvádí, že každá prorogační smlouva nutně obsahuje smlouvu derogační (srov. ROZEHNALOVÁ, Naděžda a Vladimír TÝČ. *Evropský justiční prostor (v civilních otázkách)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003, 401 s. ISBN 80-210-4053-X. s. 255.).

³³² Srov. čl. 23 Brusel I.

³³³ JAVŮRKOVÁ, Naděžda. § 89a. In: DAVID, 2009, op. cit. s. 212.

³³⁴ Např. SCHILKEN, 1992, op. cit. s. 97, marg. č. 168. LEIPOLD, Dieter. Vorbemerkungen vor § 128. In: STEIN, 2005, op. cit., s. 112, marg. č. 301.

³³⁵ Např. FASCHING, 1990, op. cit., s. 110, marg. č. 196.

³³⁶ Srov. § 86 ZMPS.

³³⁷ Srov. § 105 o. s. ř.

na základě námitky žalovaného v rámci prvního úkonu ve věci, není však vyloučeno, aby tak zjistil sám soud při přípravě jednání.³³⁸

Obdobně jako u rozhodčí smlouvy lze prorogační smlouvu uzavřít již před vznikem sporu, prorogační smlouva může být ve formě prorogační doložky obsažena na stejné listině jako hmotněprávní smlouva, přičemž obě smlouvy je nutno posuzovat samostatně.³³⁹ Prorogační smlouva se může týkat jen jednoho konkrétního sporu, ale také všech sporů z jednoho či více právních vztahů.

Ve vnitrostátních sporech lze prorogační smlouvu uzavřít podle § 89a o. s. ř. Toto ustanovení stanovuje základní tři omezení. Prorogační smlouvu mohou uzavřít pouze podnikatelé ve věcech vyplývajících z podnikatelské činnosti, prorogační smlouvou lze změnit či rozšířit toliko místní příslušnost soudu I. stupně a v neposlední řadě nelze změnit výlučnou místní příslušnost.³⁴⁰ Z uvedeného vyplývá, že nelze uzavřít prorogační smlouvu v nepodnikatelských vztazích včetně vztahů se spotřebitelem a že nelze změnit věcnou a funkční příslušnost.³⁴¹

Pro případ sporů s mezinárodním prvkem je prorogační smlouva zakotvena v nařízení Brusel I³⁴² a v zákoně o mezinárodním právu soukromém. Úprava nařízení Brusel I se použije pouze tehdy, dojde-li k naplnění jeho působnosti.³⁴³ Prorogace je upravena v článku 23 Brusel I, nicméně úzce se této problematice dotýká i článek 24 Brusel I, který upravuje situaci podřízení se zahájenému řízení.³⁴⁴ Podle článku 23 Brusel I se v již vzniklém nebo budoucím sporu z určitého právního vztahu mohou smluvní strany dohodnout na pravomoci soudu či soudů určitého smluvního státu. Pro platné uzavření prorogace dle nařízení Brusel I je přitom nutno naplnit následující předpoklady. Musí se jednat o vztah s mezinárodním prvkem, na který dopadá působnost nařízení Brusel I, musí být určena základní pravomoc soudu v členském státě a zároveň jedna ze stran musí mít v tomto členském státě domicil.³⁴⁵ Dále platí omezení, že nesmí být stanovena výlučná příslušnost podle článku 22 Brusel I.³⁴⁶ Ze znění článku 23

³³⁸ Srov. § 105 o. s. ř.

³³⁹ To je výslovně reflektováno v článku 25 odst. 5 nařízení Brusel Ibis (Pozn. aut.).

³⁴⁰ Podobně stanovuje předpoklady například ZHRADNÍKOVÁ, 2013, op. cit., s. 71n.

³⁴¹ To reflektuje i zahraniční procesualistika. Například Leipold odmítá platnost dohody o opravném prostředku (*Vereinbarungen über den Rechtsweg*) a o funkční příslušnosti (*Vereinbarungen über die funktionelle Zuständigkeit*). Srov. LEIPOLD, Dieter. Vorbemerkungen vor § 128. In: STEIN, 2005, op. cit., s. 112, marg. č. 301.

³⁴² S určitými modifikacemi je potom upravena v nařízení Brusel Ibis.

³⁴³ PAUKNEROVÁ, Monika. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, xxxii, 409 s. ISBN 978-807-4000-348. s. 153, marg. č. 256.

³⁴⁴ Podobná varianta přitom může nastat i v rámci řízení bez mezinárodního prvku. Zde však záleží na tom, jak se k situaci postaví soud. Buď může nedostatek místní příslušnosti ignorovat, nebo se prohlásí za místně nepřislušného a postoupí věc věcně a místně příslušnému soudu (Pozn. aut.).

³⁴⁵ PAUKNEROVÁ, 2008, op. cit., s. 154, marg. č. 256.

³⁴⁶ Srov. čl. 23 Brusel I.

vyplývá omezení, že lze sjednat prorogaci jen na území některého členského státu, na němž má alespoň jedna ze smluvních stran domicil, nicméně Pauknerová v této souvislosti upozorňuje na zcela nesprávný překlad nařízení,³⁴⁷ což je již v revidované verzi nařízení reflektováno.³⁴⁸

Nařízení Brusel I je daleko liberálnější ve stanovení formy uzavření prorogační smlouvy než úprava prorogace občanském soudním řádu nebo v zákoně o mezinárodním právu soukromém. Pro prorogační smlouvu sice primárně platí, že musí být uzavřena v písemné formě, nebo ústně s následným písemným potvrzením, ale pokud si smluvní strany zavedly mezi sebou zvyklosti, případně pokud to odpovídá obchodním zvyklostem platným v mezinárodním obchodě, která odpovídá obchodním zvyklostem, které strany znaly (musely znát) a které strany smluv tohoto druhu v daném odvětví obchodu obecně znají a pravidelně se jimi řídí, lze uzavřít prorogační smlouvu i v jiné formě.³⁴⁹

Uzavření prorogační smlouvy je omezeno v případech speciální příslušnosti, tedy v rámci pojišťovnictví (článek 13 Brusel I), smluv uzavřených se spotřebitelem (článek 17 Brusel I) a v pracovněprávních vztazích (článek 21 Brusel I). Omezení jsou legislativně upravena tak, že nařízení stanoví předpoklady, za nichž je možno se od speciální příslušnosti odchýlit. Zpravidla se lze od stanovené příslušnosti smluvně odchýlit až po vzniku sporu, nebo se lze sice odchýlit i před vznikem sporu, ale jen je-li to ve prospěch slabší strany.³⁵⁰

Úprava v zákoně o mezinárodním právu soukromém je do značné míry inspirována unijní úpravou. ZMPS v rámci své působnosti umožňuje založit pravomoc českých či zahraničních soudů ve věcech závazkových a jiných majetkových práv také ujednáním stran v písemné formě.³⁵¹ V případě přenesení pravomoci na zahraniční soud potom platí ve věcech pojištění, ve spotřebitelských vztazích a v pracovněprávních vztazích podobná omezení jako u nařízení Brusel I. Prorogační smlouvu tedy lze uzavřít až po vzniku sporu nebo lze prorogační smlouvou rozšířit pravomoc zahraničních soudů ve prospěch slabší smluvní strany.³⁵² ZMPS k tomu dodává, že i přes existenci prorogační smlouvy ve prospěch zahraničního soudu projedná věc český soud, jestliže účastníci shodně prohlásí, že na ujednání netrvají, rozhodnutí vydané v cizině by nemohlo být uznáno v České republice, zahraniční soud odmítl se věci

³⁴⁷ PAUKNEROVÁ, 2008, op. cit., s. 154, marg. č. 257.

³⁴⁸ Srov. čl. 25 Brusel Ibis.

³⁴⁹ Srov. čl. 23 Brusel I.

³⁵⁰ V podrobnostech například ROZEHNALOVÁ; TÝČ, 2003, op. cit., s. 229, 237 a 252nn.

³⁵¹ Srov. § 85, 86 a § 88 ZMPS.

³⁵² Srov. § 86 odst. 1 a § 88 odst. 2 ZMPS.

zabývat, nebo ujednání o příslušnosti zahraničního soudu je v rozporu s veřejným pořádkem.³⁵³

Závěrem je k prorogační smlouvě vhodné dodat, že může obsahovat jak změnu pravomoci, tak změnu místní příslušnosti. V takovém případě v zásadě není na úkor platnosti ujednání o pravomoci soudu, je-li neplatné ujednání o místní příslušnosti.³⁵⁴ Naopak by to logicky bez dalšího platit nemělo. Národní praxe však dovedla, že ujednání o místní příslušnosti konkrétního soudu je nejen dohodou o místní příslušnosti, ale i o pravomoci.³⁵⁵

5.1.3. Mediační smlouva

Soudní řízení sporné je eskalací skutečného či alespoň tvrzeného sporu o právo. Ne každý spor však musí být nutně podroben soudnímu řízení, nýbrž může být odstraněn i jinými způsoby, které se souhrnně označují jako alternativní řešení sporů (*alternative dispute resolution*). Mezi alternativní řešení sporů se klasicky řadí mediace, konciliace a někteří autoři sem řadí i rozhodčí řízení.³⁵⁶ Rozhodčí řízení však obsahuje řadu specifik, a proto je pro naše účely z alternativních řešení sporů vyňato.³⁵⁷ Mezi specifika rozhodčího řízení patří skutečnost, že rozhodčí řízení je upraveno zákonem, rozhodčímu řízení je v určitých rysech zaručena podpora soudů například při provádění dokazování,³⁵⁸ rozhodce stojí v nadřazeném postavení a nenarovnává pouze vůli stran, nýbrž sám nalézá právo.³⁵⁹ Výsledkem rozhodčího řízení je zpravidla rozhodčí nález, kterému je přiznán status exekučního titulu.³⁶⁰ V neposlední řadě se na rozhodčí řízení subsidiárně použije úprava obsažená v občanském soudním řádu.³⁶¹ Z těchto důvodů je proto rozhodčí řízení někdy považováno za druh civilního procesu.³⁶²

Pro alternativní řešení sporů je charakteristická jejich dobrovolnost, účast třetí osoby, která zprostředkuje jednání stran, řízení mimo přímý dosah právní regulace státu a výsledkem je dohoda.³⁶³ Vzhledem k tomu nelze zařazovat alternativní řešení sporů do procesního práva, nýbrž spadají do soukromého práva, přičemž na těchto závěrech ničeho nemění ani zákon o

³⁵³ Srov. § 86 odst. 2 ZMPS.

³⁵⁴ V takovém případě se bude postupovat podle § 11 odst. 3 o. s. ř.

³⁵⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2002, sp. zn. 29 Odo 524/2002.

³⁵⁶ Například STAVINHOVÁ; HLAVSA, 2003, op. cit., s. 621.

³⁵⁷ Rozhodčí řízení odděluje také například Rozehnalová (srov. ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*. 2. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: ASPI, 2008, 386 s. ISBN 978-80-7357-324-9. s. 21.).

³⁵⁸ Například § 20 odst. 2 ZRŘ.

³⁵⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 3. 2011, sp. zn. I. ÚS 3227/07 (N 37/60 SbNU 441).

³⁶⁰ Srov. § 23 a § 28 odst. 2 ZRŘ.

³⁶¹ Srov. § 30 ZRŘ.

³⁶² K tomu dospěla například Winterová (srov. WINTEROVÁ, 2011, op. cit., s. 41.).

³⁶³ ROZEHNALOVÁ, 2008, op. cit., s. 18.

mediaci.³⁶⁴ V této souvislosti si autor práce dovoluje tvrdit, že lze teoreticky hovořit o soukromém procesním právu, které upravuje procesy při vzniku, při plnění, při výkladu právních vztahů a procesy při odstraňování vad, při odstraňování sporů a při řešení porušení právních vztahů. Jelikož tyto procesy jsou regulovány soukromým právem, v plné míře se uplatní legální licence autonomie vůle, která je zaručena článkem 2 odst. 4 Ústavy a článkem 2 odst. 3 Listiny.

Základem alternativních řešení sporů je obvykle mediační, smírčí či jiná obdobná smlouva. Vzhledem k tomu, že ADR nespadá do veřejného práva, není možné hovořit o tom, že by se jednalo o procesní smlouvy, přesto jsou tyto smlouvy procesním smlouvám velmi podobné, a proto můžeme v jejich případě hovořit o „kvaziproceních“ smlouvách. Dále následuje výklad pouze k mediační smlouvě.

Mediační smlouva je dohoda stran na tom, že existující či v budoucnu vzniklý spor týkající se vzájemného právního vztahu strany budou řešit prostřednictvím mediace.³⁶⁵ Mediační smlouva může mít podobu zvláštní smlouvy nebo může být začleněna do smlouvy hlavní v podobě mediační doložky. Mediační smlouva není na rozdíl od rozhodčí smlouvy, smlouvy o provedení mediace či mediační dohody nikterak právně regulována, což však neomezuje její platnost a účinnost. Mediační smlouva zavazuje smluvní strany, nikoliv však mediátora. S mediátorem musí být uzavřena smlouva o provedení mediace,³⁶⁶ kterou se formálně zahajuje mediační řízení s případnými právními důsledky. Mediační smlouva se významně odlišuje od rozhodčí smlouvy, neboť nemá konstitutivní účinky vzhledem k založení pravomoci mediátora a k derogaci pravomoci soudu. Mediační smlouva tak nezpůsobuje překážku průběhu soudního řízení, nevylučuje možnost obrácení se některé z procesních stran na soud, nýbrž toliko zavazuje protistranu, aby akceptovala sjednaný postup.³⁶⁷ Vzhledem k tomu se mediační smlouva podobá zavazujícím procesním smlouvám.

V právní praxi se rozvinula diskuze ohledně vynutitelnosti mediační smlouvy. Podrobně se tímto tématem u nás zabývala například Hrnčířiková, která upozorňuje, že v některých zahraničních zemích je mediační doložka vynutitelná. Jedná se však zejména o země

³⁶⁴ Nutno zdůraznit, že zákon o mediaci upravuje jen část mediačního řízení a lze je nazvat jako regulované mediační řízení. Tím však není vyloučeno, aby proběhlo mediační řízení podle jiných pravidel.

³⁶⁵ Martina Doležalová a Patrick Van Leynseele definují mediační doložku (smlouvu) „jako závazek použít službu mediátora za účelem přátelského urovnání sporu, který může vzniknout v souvislosti s plněním smlouvy. Jedná se tak o závazek vyjednávat, jehož porušení má za následek odškodné za porušení smlouvy.“ [DOLEŽALOVÁ, Martina a Patrick VAN LEYNSEELE. Mediace v právním prostředí. *Právní rozhledy*. 2012, roč. 20, č. 12, s. 419. ISSN 1210-6410.]

³⁶⁶ Případně podobné ujednání, nejedná-li se o zákonné mediační řízení.

³⁶⁷ Srov. HÁJKOVÁ, Šárka. § 3. In: DOLEŽALOVÁ, Martina et al. *Zákon o mediaci: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 360 s. ISBN 978-80-7400-458-2. s. 19n.

s angloamerickým právním systémem.³⁶⁸ Také Doležalová upozorňuje na vymahatelnost mediačních doložek v Belgii, zde však platí speciální zákonná úprava.³⁶⁹ Většinová praxe se doposud ustálila na stanovisku, že mediační smlouva přímo vynutitelná není. Výjimkou je zmiňovaná Hrnčíříková, která zdůrazňuje, že zejména v případě zjištění mediační doložky by měl soud postupovat aktivističtěji a podle § 100 odst. 2 o. s. ř. nařídit první setkání se zapsaným mediátorem.

Na druhou stranu však není vhodné mediační smlouvu považovat pouze za formu *Gentleman's Agreement*, neboť jejím cílem je zjevně vyvolání právních následků. Není-li možné vynutit mediační smlouvu přímo, nabízí se uplatnění podobných důsledků jako u závazujících procesních smluv. Orbosová a Hájková tak správně uvádějí, že je možné požadovat náhradu škody či zaplacení smluvní pokuty.³⁷⁰ U náhrady škody je samozřejmě problém se stanovením výše způsobené škody, a proto se jako vhodnější jeví zajištění povinnosti podrobit se mediačnímu řízení prostřednictvím smluvní pokuty. V neposlední řadě je možné uvažovat o tom, že porušení závazku na podrobení se mediačnímu řízení povede k odepření náhrady nákladů řízení, a to za použití § 150 o. s. ř.

5.2. Smlouvy disponující žalobním právem

5.2.1. Vzdání se žalobního práva (*Pactum de non petendo*)

Pactum de non petendo neboli smlouva o nevznesení žaloby je procesním ujednáním o tom, že některá, případně každá ze stran této smlouvy nevznese žalobu ohledně konkrétního soukromoprávního vztahu, případně ze všech soukromoprávních vztahů mezi smluvními stranami. Jinými slovy podstatou *pacti de non petendo* je, že se povinný ať již dopředu nebo v konkrétní situaci vzdá uplatnění svého žalobního práva. Před učiněním jakýchkoliv závěrů o přípustnosti této smlouvy je potřebné stručně uvést několik poznámek k žalobnímu právu.

Žalobní právo, které lze též označit jako právo na přístup k soudu, si v průběhu nedávné historie prošlo podstatnou genezí. Savigny ještě v 19. století pojímal žalobní právo hmotněprávně jako metamorfózu hmotněprávního nároku,³⁷¹ posléze stejně jako došlo k oddělení

³⁶⁸ HRNČÍŘÍKOVÁ, Miluše. Vynutitelnost mediační doložky. *Právní fórum*. 2012, roč. 21, č. 12, s. 525 a násl. ISSN 1214-7966.

³⁶⁹ DOLEŽALOVÁ, Martina a Patrick VAN LEYNSEELE. Mediacce v právním prostředí. *Právní rozhledy*. 2012, roč. 20, č. 12, s. 419.

³⁷⁰ ORBESOVÁ, Bronislava. 93479. Mediační doložka. *Epravo.cz* [online]. 5. 2. 2014 [cit. 15. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/mediazni-dolozka-93479.html>. HÁJKOVÁ, Šárka. § 3. In: DOLEŽALOVÁ et al., 2013, op. cit., s. 19n.

³⁷¹ Srov. MACUR, Josef. *Právo procesní a právo hmotné*. S. 7n. Taktéž LAVICKÝ, 2013, op. cit.

hmotného a procesního práva, kdy procesní právo na sebe jako celek převzalo funkci ochrany soukromých subjektivních práv, se měnila i koncepce žalobního práva a dnes je žalobní právo pojímáno jako veřejné subjektivní právo.³⁷²

Žalobní právo je zakotveno na ústavní úrovni v článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a také v řadě mezinárodních dokumentů, přičemž bezesporu nejvýznamnější úpravou je Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Zde je právo na přístup k soudu imanentně zakotveno v čl. 6 odst. 1, tedy v rámci práva na spravedlivý proces.³⁷³ Kromě uvedeného zakotvení se právo na přístup k soudu vyskytuje i v § 12 nového občanského zákoníku, přičemž toto ustanovení je nutno pojímat toliko jako deklaraci existence veřejného subjektivního práva a nikoliv zakotvením soukromého subjektivního práva na právní ochranu.³⁷⁴

Změnu charakteru žalobního práva nemění ani ustanovení § 1814 písm. j) NOZ, kterým se zakazují ujednání, která zbavují spotřebitele práva podat žalobu nebo použít jiný procesní prostředek. Zde se výkladovou metodou *a contrario* nabízí, že není-li takové jednání možné ve vztahu se spotřebiteli, bylo by takové jednání možné ve vztahu s osobami, které nejsou spotřebiteli, typicky mezi podnikateli. Lavický však takový výklad striktně odmítá, neboť uvedené ustanovení je zjevně procesního, tedy i veřejnoprávního charakteru, a proto se neuplatní zásada autonomie vůle.³⁷⁵ Z toho následně Lavický dovozuje nepřipustnost *pacti de non petendo*.³⁷⁶

Zahradníková pro změnu uvádí, že stát omezil svépomoc v prosazování soukromých subjektivních práv a přisvojil si monopol na zajišťování a prosazování právního řádu. Z tohoto monopolu vyplývá, že každý soukromoprávní subjekt má právo se obrátit na stát v rámci ochrany svých subjektivních práv. Z toho vyplývá, že se jedinec nemůže vzdát práva na soudní ochranu, což reflektují mezinárodní konvence o ochraně lidských práv.³⁷⁷

S opačným stanoviskem se lze nezdědkat setkat v zahraniční literatuře. Němečtí procesualisté obvykle od sebe navzájem odlišují vzdání se žalobního práva (*pactum de non petendo*) a závazek po určitou dobu nebo do určitého okamžiku nevznést žalobu (*Stillhalteabkommen*). Hartmann,³⁷⁸ Leipold³⁷⁹ v zásadě považují obě dvě ujednání za přípustné. Naopak

³⁷² LAVICKÝ, 2013, op. cit.

³⁷³ V podrobnostech k právu na přístup k soudu například MOLEK, Pavel. *Právo na spravedlivý proces*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, 573 s. Ediční řada Lidská práva. ISBN 978-807-3577-483.

³⁷⁴ Obecně k pojetí nároku na právní ochranu například MACUR, Josef. *Právo procesní a právo hmotné*. S. 49n. Ustanovení § 12 NOZ podrobuje oprávněné kritice Lavický (viz LAVICKÝ, 2013, op. cit.).

³⁷⁵ LAVICKÝ, 2013, op. cit.

³⁷⁶ Ibid.

³⁷⁷ ZAHRADNÍKOVÁ, 2013, op. cit., s. 29.

³⁷⁸ HARTMANN, Peter. Buch 6. In: BAUMBACH, Adolf et al., 2011, op. cit., s. 949, marg. č. 29.

Wagner možná poněkud překvapivě pojímá *pactum de non petendo* s odkazem na římské základy tohoto ujednání čistě hmotněprávně.³⁸⁰

Přípustnost *pacti de non petendo* není tedy přijímána jednotně. Vycházeje z Lavického lze bez dalšího odmítnout přípustnost *pacti de non petendo* jako dispoziční smlouvy. Argumentů pro odmítnutí přípustnosti je vícero. V pasáži týkající se přípustnosti bylo řečeno, že dispoziční smlouvy je možno uzavírat pouze tehdy, je-li to výslovně procesním právem dovoleno nebo vyplývá-li to z povahy věci. *Pactum de non petendo* není právně zakotveno, povaha věci vzhledem k pojetí žalobního práva to taktéž vylučuje. Žalobní právo je veřejným subjektivním právem a směřuje vůči státu. Stát má povinnost je zajistit každému a nemůže je s odkazem na určité smluvní ujednání někomu odeprít. Opačný závěr by přitom byl absurdní. K tomu je vhodné dodat, že procesualistika nezná procesní překážku, která by reagovala na vzdání se žalobního práva, a proto by soud musel podanou žalobu projednat. Z těchto důvodů není *pactum de non petendo* jako dispoziční smlouva přípustná.

O něco složitější je potom otázka přípustnosti případných zavazujících procesních smluv. Zde je nutno již vyjít z obsahu právní povinnosti, která má být zavazující procesní smlouvou zajištěna. Právní povinností je úplné vzdání se práva na právní ochranu. Vzhledem k tomu, že toto právo je zaručeno státem všem bez rozdílu, je možno je redukovat jen ze zákonem stanovených důvodů, přičemž každé takové omezení musí být stanoveno zákonem, musí sledovat legitimní cíl a musí být přiměřené a nezasahovat tak do podstaty tohoto práva.³⁸¹ Povahu tohoto práva tak obecně nenarušují³⁸² například soudní poplatky, obligatorní právní zastoupení, dokonce ani možnost přenést pravomoc rozhodnutí sporu na rozhodce či stálý rozhodčí soud. U rozhodčího řízení totiž obecné soudy byť v relativně omezené míře plní vůči rozhodcům a stálým rozhodčím soudům funkci pomocnou, ale především funkci kontrolní.³⁸³ Funkce kontrolní se promítá do možnosti obecných soudů zrušit rozhodčí nálezy³⁸⁴ a do možnosti odeprít výkon rozhodnutí rozhodčího nálezu.³⁸⁵ Dokonce sám jedinec se

³⁷⁹ LEIPOLD, Dieter. Vorbemerkungen vor § 128. In: STEIN, 2005, op. cit., s. 113, marg. č. 305.

³⁸⁰ WAGNER, 1998, op. cit., s. 501.

³⁸¹ Zde je možno připomenout test proporcionality, který aplikuje Ústavní soud (podrobněji například HOLLÄNDER, Pavel. *Filosofie práva*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 978-808-6898-964.), případně pětistupňový test uplatňující Evropský soud pro lidská práva (v podrobnostech například KOSAŘ, David. Kapitola IV. – Omezení práv a svobod zaručených v Úmluvě. In: KMEC, Jiří et al. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, xxvii, 1660 s. Velké komentáře. ISBN 978-807-4003-653. s. 99–116.

³⁸² Srov. MOLEK, 2012, op. cit., s. 73–144.

³⁸³ V podrobnostech například ROZEHNALOVÁ, 2008, op. cit., s. 291nn.

³⁸⁴ Srov. § 31 a násl. zákona o rozhodčím řízení. Přezkoumávají se především procesní aspekty, nicméně v případě rozhodčího řízení, jehož účastník je v postavení spotřebitele, lze přezkoumat rozhodčí řízení i po hmotněprávní stránce [srov. § 31 písm. g) ZRR].

³⁸⁵ Srov. § 35 ZRR.

může fakticky práva na právní ochranu vzdát, a to především tím způsobem, že jej nevyužije tehdy, když k tomu má adekvátní příležitost.

Lze-li se tohoto práva vzdát faktickým nekonáním, přirozeně se nabízí argument pro to, aby tak byl možno učinit i prostřednictvím procesní smlouvy. Na druhou stranu je obtížně zodpověditelná otázka, co se stane, bude-li taková smlouva porušena. Nabízí se přitom více řešení. První možností je přímá vymahatelnost, což je u zavazujících procesních smluv zapovězeno. Druhou možností je nepřímé vymáhání tohoto závazku prostřednictvím náhrady škody, smluvní pokuty, případně nepřiznání náhrady nákladů řízení. Proti uvedenému stanovisku ovšem svědčí v zásadě dvě námitky. Žaloba je veřejným subjektivním právem a nelze se ho vzdát jinak než ho nevyužít. Žaloba slouží k ochraně soukromého subjektivního práva, a proto se obvykle podává v případě, kdy protistrana poruší svůj smluvní či jiný závazek. V takovém případě by bylo absurdní, aby protistrana požadovala po žalobci, aby svá práva nehájil soudní cestou. K tomu je navíc možno připočíst skutečnost, že se judikatura brání přiznávat náhradu škody, případně nárok na přiznání smluvní pokuty tomu, kdo sám jednal protiprávně.³⁸⁶ Naopak ve prospěch náhrady škody či přiznání smluvní pokuty by hovořilo teoretické uplatnění obecných právních korektivů jako poctivosti jednání či zákazu zneužití práva. I přes tyto obecné právní korektivy je autor k uplatnění nepřímých donucovacích prostředků skeptický. Z uvedeného vyplývá, že ujednání o vzdání se žalobního práva má v českém procesním právu toliko formu *Gentleman's Agreement*.

Uvedené závěry nejsou na první pohled příznivé autonomii vůli smluvních stran a následné ochraně věřitele, nicméně k podobným výsledkům lze dospět soukromoprávními prostředky. V případě prodlení se nabízí například sjednání novace závazku, kterým dojde ke sjednání splátkového kalendáře, k prodloužení doby splatnosti, uznání dluhu apod. Výhodou soukromoprávních prostředků přitom je, že nezasahují do práva na přístup k soudu.

K podobným závěrům jako u *pacti de non petendo* lze dospět i v případě dohody o dočasném neuplatnění žaloby (též moratorium, německy *Stillhalteabkommen*). I zde je dispoziční smlouva nepřípustná, neboť opět tato smlouva omezuje právo na přístup k soudu. Navíc česká procesualistika nezná v případě civilního sporného řízení nepřípustnost žaloby pro předčasnost. Zavazující procesní smlouva je sice teoreticky možná, ale její dodržení bude nejspíše dobrovolné a porušení jen stěží sankcionovatelné.

³⁸⁶ Zde se nabízí analogické uplatnění závěrů judikatury ohledně sankcionování zákonného odstoupení od smlouvy [např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 3. 1998, sp. zn. 3 Cdon 1398/96 (publikovaný v časopise Právní rozhledy č. 4/1999, str. 204)].

5.2.2. Vzdání se práva na opravný prostředek (*Rechtsmittelverzicht*)

Poměrně blízko k smlouvám o vzdání se žalobního práva má smlouva o vzdání se práva na opravný prostředek (*Rechtsmittelverzicht*), kterou opět německá judikatura připouští,³⁸⁷ nicméně tím ještě nemusí být automaticky dáno, že výsledek bude totožný. V následujícím výkladu bude zaměřena pozornost na odvolání jakožto nejčastější opravný prostředek.

Sporné civilní řízení je ovládáno zásadou dispoziční. Z této zásady lze dovodit, že v případě nepříznivého soudního rozhodnutí má obecně účastník řízení právo podat proti němu odvolání, ale zároveň se práva na podání odvolání může vzdát.³⁸⁸ K tomu může dojít buď konáním, tj. pokud potencionální odvolatel oznámí svou vůli soudu, nebo nekonáním, tj. pokud se potencionální odvolatel zapomene ve lhůtě pro podání odvolání odvolat. V zákonné podobě je vzdání se práva podat odvolání zakotveno v § 207 občanského soudního řádu. Podle tohoto ustanovení se lze vzdát odvolání jedině vůči soudu, a to až po vyhlášení (vydání) rozhodnutí. Z tohoto ustanovení vyplývají dvě základní omezení. Za prvé se nelze vzdát práva na odvolání dopředu, tedy abstraktně. Za druhé vzdání se práva na odvolání musí směřovat vždy vůči soudu.

Z uvedeného ustanovení vyplývá, že dispoziční smlouva o vzdání se práva na podání odvolání je evidentně nepřipustná, a to bez ohledu na to, zdali se strana vzdává práva na odvolání dopředu nebo až ve zcela konkrétní procesní situaci. Důvodem je zákonem zakázaný předmět plnění. Kdyby se totiž smluvní strany dohodly na tom, že se jedna smluvní strana vzdává odvolání a tato strana by následně odvolání podala, nemělo by prohlášení učiněné ve smlouvě účinky vůči soudu a poškozená smluvní strana by se ho tak přímo nemohla dovolávat. Znění § 207 odst. 1 o. s. ř. ovšem, jak by se na první pohled mohlo zdát, nevyklučuje zavazující procesní smlouvu, jejímž plněním bude vzdání se práva na podání odvolání v konkrétní procesní situaci. V případě porušení není plnění této smlouvy přímo právně vynutitelné. Podané odvolání bude podáno platně, nicméně odvolatel poruší smluvní závazek a mohl by být sankcionován formou smluvní pokuty či náhrady škody. I zde je problematické hovořit o vymahatelnosti závazku. Právo na odvolání je v několika ohledech vůči žalobnímu právu rozdílné. Listina ani Evropská úmluva o ochraně lidských práv nezaručuje dvojinstančnost řízení, nejedná se proto o ústavně zaručené právo,³⁸⁹ nýbrž toliko o veřejné subjektivní právo, s nímž může účastník řízení disponovat. Záleží tedy na účastníkovi, zdali využije možnost podat od-

³⁸⁷ HARTMANN, Peter. Buch 1. Abschnitt 3. Verfahren. In: BAUMBACH, Adolf et al., 2011, op. cit., s. 612.

³⁸⁸ DRÁPAL, Ljubomír. § 207 [Vzdání se odvolání a zpětvzetí odvolání]. In: BUREŠ; DRÁPAL, L., a kol., 2009, op. cit., s. 1660.

³⁸⁹ Například usnesení Ústavního soudu ze dne 21. 4. 2009, sp. zn. II. ÚS 652/09.

volání a tím se pokusit změnit rozhodnutí, či nikoliv. Pokud se následně potencionální odvolatel zaváže, že z více variant možného jednání si vybere možnost nepodat odvolání a následně bez vážného důvodu tento závazek poruší, jeví se jako přiměřené, aby byl zavázán k náhradě škody, smluvní pokuty, případně aby mu nebyla přiznána náhrada nákladů řízení, a to pro nepoctivost jednání. Autor se tedy kloní k tomu, aby v případě vzdání se práva na opravný prostředek byl závazek vymahatelný nepřímými prostředky.³⁹⁰ Výjimku z přípustnosti zavazující procesní smlouvy zde tvoří vztahy se spotřebitelem, neboť podle § 1814 písm. j) NOZ je taková dohoda explicitně zakázána.

5.2.3. Dohoda o vzájemném či o společném návrhu

Žalobní právo nemusí být uplatněno pouze žalobcem, který se cítí být dotčen na svých subjektivních právech, nýbrž někdy je uplatní žalovaný se svým protinávrem. Situací, které k tomu vedou, je jistě více, zde budou uvedeny dvě základní situace.

Vzájemná žaloba je podávána především tehdy, když se strany nemohou dohodnout na vzájemných právech a povinnostech. Klasicky mají strany vůči sobě sporné pohledávky, na jejichž existenci, případně zániku se nejsou schopny dohodnout. Spor poté vyeskaluje podáním jedné žaloby a následně podáním vzájemné žaloby. Je-li spor veden především sporem o právo, přichází v úvahu otázka, zdali by se strany sporu nemohly dopředu dohodnout na podání vzájemných žalob. Příkladem může být při zhotovení díla nárok zhotovitele na úhradu ceny díla a nárok objednatele na smluvní pokutu. Dále se může jednat o situaci, kdy smluvní strany shledají určité smluvní ujednání za neplatné, ale nejsou schopny či ochotny se dohodnout na ujednání, kterým nahradí původní neplatné ujednání ujednáním se stejnými či podobnými ekonomickými důsledky. Nový občanský zákoník například v § 577 umožňuje, aby se účastníci obrátili na soud za účelem dotvoření závazku. Návrh přitom může podat jen jeden účastník smlouvy, není však vyloučeno, aby byl podán společný návrh.

Vznik, změna a zánik soukromých subjektivních práv a povinností jsou v soukromém právu činěny především prostřednictvím právních jednání jednajících osob. Někdy však k realizaci právní normy zákon vyžaduje vedle projevu vůle jednajících osob souhlas či povolení státního orgánu, jindy zákon předpokládá, že státní orgán vydá rozhodnutí s konstitutivními účinky. Tím se zajišťuje ochrana veřejného zájmu na existenci či neexistenci určitých právních vztahů. Příkladem je povolení uzavřít manželství³⁹¹ nebo rozsudek, kterým

³⁹⁰ Podobné závěry jako u odvolacího řízení lze potom dovodit i v případě dovolacího řízení.

³⁹¹ Srov. § 672 NOZ a § 367 a násl. ZZŘS. Zde je nutno připomenout, že uvedené řízení je řízením nesporným, jehož zvláštní aspekty nejsou v této práci reflektovány.

se rozvádí manželství.³⁹² A právě u posledně zmiňovaného případu je vhodné se pozastavit. Rozvod manželství vyžaduje návrh jednoho z manželů. Není však vyloučeno, aby žalobu podali oba manželé. V této souvislosti je nutno upozornit na § 757 nového občanského zákoníku, který upravuje tzv. smluvený rozvod. Jednou z podmínek pro zrychlené rozvodové řízení je právě připojení se k návrhu nebo podání společného návrhu.³⁹³

Dohodou o vzájemném či společném návrhu se rozumí ujednání, kterým se strany zavazují podat vzájemné návrhy nebo společný návrh. Tato dohoda přichází v úvahu teoreticky ve dvou podobách, tj. v podobě zavazující procesní smlouvy nebo v podobě dispoziční procesní smlouvy.

Zavazující procesní smlouvou si strany sjednají závazek, že se jedna ze stran přidá k návrhu žalobce, že podá společný návrh nebo že podá vzájemný návrh za podmínek stanovených ve smlouvě. Přípustnost smlouvy lze odvozovat od dispoziční zásady, neboť smluvní strany mohou disponovat žalobou jakožto dispozičním procesním úkonem, přičemž zavazující procesní smlouva nikterak neomezuje právo na přístup k soudu, a proto se nepřičí zákonu. Výhodou této smlouvy je vysoká míra flexibility ve stanovení podmínek, na druhou stranu takto uzavřená smlouva je toliko závazkem k určitému jednání, není tak schopna vyvolat přímé následky a ani soud jí není vázán. Jelikož je podání žaloby a stanovení jejího obsahu výhradním právem žalobce, nepřipadá v žádném případě v úvahu, aby byla při porušení smlouva přímo vymahatelná například prostřednictvím nahrazení vůle soudem. Smlouvu lze vymáhat toliko nepřímo formou smluvních pokut, náhrady škody etc.

Dohodu o vzájemném či společném návrhu lze uzavřít i ve formě dispoziční procesní smlouvy. Základem dohody je konsensus na společném postupu a následné prohlášení stran, které musí splňovat veškeré náležitosti návrhu.³⁹⁴ Přípustnost takové dohody nelze dovodit přímo ze zákona, ale lze dovodit z povahy řízení. Mohou-li strany podat dva samostatné návrhy na zahájení řízení či připojení se k návrhu, jeví se s ohledem na dispoziční zásadu jako správné připustit, aby strany mohly podat i jeden společný návrh, a to i tehdy, když to není zákonem výslovně upraveno. V procesualistice dvoustrannou dispozici s předmětem řízení prostřednictvím procesních smluv připouští například Leipold.³⁹⁵

Vzhledem k tomu, že má dohoda nahradit dva dispoziční jednostranné úkony, musí dohoda obsahovat prohlášení, která budou naplňovat veškeré náležitosti návrhu na zahájení řízení. Tato prohlášení přitom nesmí být opatřena nepřipustnými ujednáními, například nesmí

³⁹² Srov. § 754 a násl. NOZ a § 371 a násl. ZZŘS.

³⁹³ Srov. § 384 ZZŘS.

³⁹⁴ Srov. § 42 odst. 4 a § 79 o. s. ř.

³⁹⁵ LEIPOLD, Dieter. Vorbemerkungen vor § 128. In: STEIN, 2005, op. cit., s. 111, marg. č. 300.

být podmíněna.³⁹⁶ Smluvní strany se mohou dohodnout i na některých dalších otázkách týkajících se řízení. Kupříkladu se strany mohou dohodnout na náhradě nákladů řízení. Každé takové ujednání je nutno posuzovat samostatně, ale zároveň i v souhrnu s ostatními smluvními ujednáními, aby nedošlo k nepřijatelné deformaci společné vůle stran.

Aby mohla dohoda vyvolat kýžené účinky, tedy aby došlo k zahájení řízení, je nutno dohodu předložit soudu. Oproti běžnému průběhu soudního řízení se zde uplatní zajímavá odchylka v tom, že přímo doručením dohody soudu vznikne trojstranný procesněprávní vztah a není nutno čekat na doručení žaloby žalovanému. Zjevnou výhodou dohody uzavřené v podobě dispoziční procesní smlouvy je její vymahatelnost. Dohoda obsahuje návrhy na zahájení řízení, které jsou schopny vyvolat účinky, a proto k vyvolání kýžených účinků postačuje, předloží-li některá ze smluvních stran dohodu k soudu. Smluvní strana, která by chtěla zabránit následkům dohody, může projevenou vůli odvolat,³⁹⁷ avšak nejpozději současně s doručením návrhu soudu. Později učiněné odvolání návrhu bude neúčinné a je možné toliko vzít návrh zpět.

5.3. Dohody o zpětvzetí žaloby

V předchozí podkapitole byla věnována pozornost ujednáním, která mají zabránit tomu, aby byla podána žaloba, případně opravný prostředek. V této podkapitole bude zaměřena pozornost na situaci, kdy již žaloba či opravný prostředek podán je.³⁹⁸ Ke správnému pochopení celé problematiky je nutno si stručně nastínit současnou koncepci zpětvzetí žaloby.

Zpětvzetí žaloby spadá do kategorie dispozičních procesních úkonů, což je množina procesních úkonů, kterými účastníci řízení nakládají (disponují) řízením nebo jeho předmětem.³⁹⁹ Zpětvzetím žaloby se rozumí úkon žalobce, popřípadě žalovaného při vzájemné žalobě, kterým projevuje svou vůli a žádá nepochybným a bezpodmínečným způsobem soud, aby o žalobě nebylo nadále jednáno a meritorně rozhodnuto.⁴⁰⁰ Zákonná úprava zpětvzetí žaloby je obsažena v § 96 občanského soudního řádu.

Ačkoliv se na první pohled může zdát, že kvůli povaze zpětvzetí žaloby jakožto jednostranného procesního úkonu, uzavření procesní smlouvy nepřichází v úvahu, opak je pravdou. Jestliže žalobce, případně žalovaný, může jednostranným úkonem disponovat předmětem

³⁹⁶ Srov. § 41a o. s. ř.

³⁹⁷ Srov. § 41a odst. 4 o. s. ř.

³⁹⁸ V následujícím výkladu bude pojednáváno jen o zpětvzetí žaloby, nicméně to není na škodu, neboť lze víceméně použít i na dohody o zpětvzetí opravného prostředku.

³⁹⁹ STAVINOHOVÁ; HLAVSA, 2003, op. cit., s. 305.

⁴⁰⁰ *Ibid.*, s. 308.

řízení, nabízí se otázka, proč by předmětem řízení nemohl disponovat procesní smlouvou. Dle názoru autora dohody o zpětvzetí žaloby neodporují povaze civilního procesu, a proto je lze považovat za přípustné. Ostatně autor se s nimi běžně setkal v advokátní praxi, a to v rámci dohod o narovnání, které byly uzavírány až po zahájení soudního řízení.

Uzavření dohody o zpětvzetí žaloby se nabízí zejména v následujících situacích. Třebaže je zpětvzetí žaloby jednostranným úkonem žalobce, výjimečně se vyžaduje, aby se zpětvzetím žaloby souhlasila druhá smluvní strana (srov. § 96 odst. 3 o. s. ř.). Dále se pro dohody o zpětvzetí žaloby otvírá prostor v situacích, kdy byla podána vzájemná žaloba a strany se chtějí dohodnout, aby bylo řízení zastaveno. V neposlední řadě se i sám žalobce může kdykoliv během probíhajícího soudního řízení zavázat ke zpětvzetí žaloby.

5.3.1. Souhlas žalovaného se zpětvzetím žaloby

Prostřednictvím doručení žaloby soudu a žalovanému je postupně založen celý procesněprávní vztah. Zpětvzetím žaloby pak nezaniká jen vztah mezi žalobcem a soudem, ale také vztah mezi žalobcem a žalovaným a vztah mezi žalovaným a soudem. V řadě případů však žalovaný nemusí mít vždy zájem na tom, aby řízení bylo zastaveno, ba naopak může mít důvody k tomu, aby bylo věcně rozhodnuto. Podle § 96 odst. 3 a § 222a odst. 2 o. s. ř. platí, že jestliže ostatní účastníci se zpětvzetím návrhu z vážných důvodů nesouhlasí, soud I. stupně nebo odvolací soud rozhodne, že zpětvzetí návrhu není účinné. Za vážný důvod se zpravidla považuje ohrožení zájmů žalovaného.⁴⁰¹

Žalobce si může během řízení uvědomit, že podaná žaloba nejspíše nebude úspěšná a může se tak snažit zabránit negativním důsledkům prostřednictvím zpětvzetí žaloby. Pokud by však vycítil, že by mohl mít se zpětvzetím žaloby problémy, případně pokud by se chtěl dohodnout na náhradě nákladů řízení, může uzavřít se žalobcem dohodu o zpětvzetí žaloby. Procesní smlouva může mít v zásadě dvojí podobu. Může být buď v podobě dispoziční procesní smlouvy nebo v podobě zavazující procesní smlouvy.

Základem dispoziční procesní smlouvy je konsensus stran na dalším procesním postupu. Vzhledem k tomu, že základem pro zpětvzetí žaloby je jednostranný procesní úkon směřující vůči soudu a vůči žalovanému, musí být obsahem smlouvy jasné a nepodmíněné prohlášení směřující vůči těmto subjektům o zpětvzetí žaloby. Na druhou stranu také žalovaný musí učinit jasné a nepodmíněné prohlášení vůči soudu a vůči žalovanému, že souhlasí se zpětvzetím žaloby. Zde je tedy zřetelná odchylka oproti obecným procesním smlouvám, které

⁴⁰¹ Podrobně SPÁČIL, Jiří. § 96. In: DAVID, 2009, op. cit., s. 453.

v zásadě dle procesualistiky mohou obsahovat podmínky. Kromě obou prohlášení, která jsou podstatnými náležitostmi dohody, se smluvní strany mohou dohodnout i na některých dalších náležitostech zpětvzetí žaloby. Zejména přichází v úvahu dohoda o náhradě nákladů řízení.

Aby procesní smlouva o zpětvzetí žaloby mohla vyvolat příslušné právní následky, musí být předložena soudu. Soud smlouvu prozkoumá a neshledá-li, že dohoda či učiněné prohlášení jsou vadné, je soud povinen řízení zastavit. Dispoziční smlouva je vůči druhé straně vymahatelná, ledaže smluvní strana před doručením smlouvy své prohlášení podle § 41a odst. 4 o. s. ř. odvolala.

Smluvní strany mohou uzavřít také zavazující procesní smlouvu, kterou se žalovaný zaváže, že pokud žalobce vezme žalobu zpět, nebude vůči zpětvzetí jakkoliv brojit. Tato smlouva nevyžaduje žádné prohlášení vůči soudu, může obsahovat také podmínky a jiná vedlejší ujednání. Nevýhodou této smlouvy je, že podobně jako jiné zavazující procesní smlouvy není přímo vymahatelná.

5.3.2. Dohoda o vzájemném zpětvzetí žaloby

Nezřídka se stává, že strany mají vůči sobě vzájemné závazky, přičemž nejsou schopny se na urovnání svých vztahů dohodnout, a proto celá věc nakonec skončí u soudu vzájemnou žalobou. Během soudního řízení však smluvní strany mohou změnit názor, mohou zpravidla uzavřít soudní smír, ale mohou se také dohodnout na zpětvzetí žaloby. I zde přichází v úvahu jak uzavření dispoziční, tak zavazující procesní smlouvy, přičemž každá ze smluv má svoje výhody a naopak svoje nevýhody.

Dohodou o vzájemném zpětvzetí žaloby se smluvní strany vůči sobě navzájem a vůči soudu prohlašují, že berou své žaloby zpět a případně se mohou dohodnout i na dalších procesních otázkách, například na náhradě nákladů řízení. Aby se mohlo jednat o dispoziční procesní smlouvu, musí smlouva obsahovat jasná a nepodmíněná prohlášení vůči soudu o zpětvzetí žaloby. Uvedená prohlášení tak opět patří mezi podstatné náležitosti dohody. Prohlášení musí výslovně obsahovat pouze projev vůle směřující ke zpětvzetí žaloby, souhlas se zpětvzetím žaloby druhé smluvní strany se nevyžaduje, nýbrž je konkludentně obsažen v dohodě jako takové. Přijetí opačného stanoviska a vyžadování výslovného souhlasu se zpětvzetím žaloby protistrany lze považovat za nepřipustný formalismus.

Dohodu o vzájemném zpětvzetí žaloby lze uzavřít i ve formě zavazující procesní smlouvy. Zde je na rozdíl od dispoziční procesní smlouvy možno sjednat podmínky a jiná vedlejší ujednání. Nevýhodou je již výše zdůrazňovaná vymahatelnost.

5.3.3. Dohoda o zpětvzetí žaloby

Zpětvzetí žaloby záleží na vůli žalobce. Nicméně žalovaný se může pokusit přesvědčit žalobce, aby žalobu vzal zpět. V zásadě se nabízí opět dvě možnosti. První možností je sjednání dispoziční smlouvy, v níž by žalobce prohlásil, že bere žalobu zpět. Taková dohoda se velmi podobá dohodám o souhlasu žalovaného se zpětvzetím žaloby. Vzhledem k tomu, že žalobce bude obvykle přesvědčen o své pravdě, je málo pravděpodobné, že se taková dohoda bude v praxi uzavírat. Proti uzavření dohody dále hovoří, že prohlášení musí být jasné a nepodmíněné.

Pravděpodobněji se tak jeví sjednání zavazující procesní smlouvy se všemi riziky v otázce vymáhání. Zde se smluvním stranám nabízí možnost sjednat podmínky, za jakých dojde k zastavení řízení. Pokud podmínky nebudou naplněny, je možno uplatnit nepřímé formy donucení.

5.4. Důkazní smlouvy

Podle Schilkena je prioritním účelem civilního procesu uskutečnění materiální spravedlnosti na základě materiální pravdy.⁴⁰² Aby však tohoto cíle mohlo být dosaženo, je nezbytné materiální pravdu zjistit. A právě k tomuto účelu slouží dokazování, které se tak stává jednou z nejvýznamnějších fází civilního procesu. Jelikož dokazování bezprostředně ovlivňuje obsah soudního rozhodnutí, nemohlo uniknout pozornosti procesualistiky v otázce možné adaptace prostřednictvím tzv. důkazních smluv. Pojem důkazní smlouvy (*Beweisverträge*) je druhovým označením pro procesní smlouvy, které působí na proces dokazování. Tradičně se důkazní smlouvy člení do dvou kategorií: na dohody o dokazování (německy *Beweisführungsverträge*, někdy též jako *Beweisverträge stricto sensu*) a na dohody o důkazním břemenu (německy *Beweislastverträge*), o nichž bude dále pojednáno.

Před podrobnějším výkladem k jednotlivým dohodám je nutno ještě uvést, že ne všichni autoři se shodují v právní kvalifikaci dokazování a jednotlivých důkazních institutů. V německy mluvících zemích je například značně rozšířené stanovisko, že důkazní břemeno je někdy institutem hmotněprávním, jindy institutem procesním.⁴⁰³ Bez ohledu na správnost těchto názorů je nutno podotknout, že tyto názory bezprostředně ovlivňují pojetí důkazních smluv a jejich přípustnosti. Zastává-li totiž část procesualistiky stanovisko, že určitý právní institut dotýkající se dokazování je institutem hmotněprávním, musí uvedená část autorů ná-

⁴⁰² SCHILKEN, 1992, op. cit., s. 264, marg. č. 463.

⁴⁰³ Například FASCHING, 1990, op. cit., s. 466n, marg. č. 889nn. Taktéž Pelli, 2012, op. cit., s. 73nn.

sledně dospět k logickému závěru, že důkazní smlouvy mohou mít jak hmotněprávní, tak procesní charakter.⁴⁰⁴ V otázce přípustnosti důkazních smluv s hmotněprávním charakterem pak u těchto autorů přirozeně převládá stanovisko, že takové smlouvy jsou v zásadě přípustné s ohledem na autonomii vůle.⁴⁰⁵

Tato práce uvedené pojetí důkazních smluv razantně odmítá a pojem důkazní smlouvy vztahuje výhradně na procesní smlouvy, které dopadají na regulaci dokazování. Nad to je možno dodat, že většina důkazních smluv, ne-li rovnou všechny důkazní smlouvy, které někteří autoři pojímají hmotněprávně, má ve skutečnosti povahu procesní. Tak je tomu i u výše zmiňované dohody o důkazním břemenu.

5.4.1. Dohody o dokazování

Dohody o dokazování jsou procesními smlouvami, které mají za účel bezprostředně ovlivnit proces navrhování, zjišťování, provádění a hodnocení důkazů. Ovlivnit dokazování lze zpravidla pozitivním způsobem, kdy se strany zaváží něco aktivně vykonat, namátkou přednést určitý skutkový stav či provést určitý konkrétní důkaz, tak negativním způsobem, kdy se naopak strany zavazují něco nekonat, něčeho se zdržet či něco strpět. Zvláštní formou jsou pak smlouvy, které mají za účel ovlivnit postavení soudu.

Zahraniční procesualistika postupem času typologizovala jednotlivé dohody o dokazování a nakonec vytvořila několik smluvních typů. Například Fasching rozeznává smlouvy o přednesení skutkového stavu (*Verträge über das Tatsacheverbringen*), za jejichž zvláštní formu považuje smlouvy o nesporných tvrzeních (*Geständnisverträge*), dále smlouvy o důkazním prostředku (*Beweismittelverträge*) a smlouvy o hodnocení důkazů (*Beweiswürdigungsverträge*).⁴⁰⁶ Olivia Pelli rozeznává dokonce čtyři druhy procesních smluv, a to smlouvy o hodnocení důkazů, smlouvy o úrovni dokazování (*Beweismaßverträge*), smlouvy o důkazním prostředku a smlouvy o předmětu dokazování (*Beweisthemeverträge*), které Pelli dále člení na smlouvy o předmětu dokazování *stricto sensu* a dohody o fikcích (*Verträge über Fiktionen*).⁴⁰⁷ Uvedené třídění samozřejmě není jediné možné, například Leipold uvádí také ujednání o osobě znalce (*Einigung über die Person des Sachverständigen*).⁴⁰⁸ Následuje stručné představení jednotlivých dohod o dokazování.

⁴⁰⁴ Například FASCHING, 1990, op. cit., s. 466n, marg. č. 889nn. Taktéž Pelli, 2012, op. cit., s. 73nn.

⁴⁰⁵ FASCHING, 1990, op. cit., s. 466n, marg. č. 889nn.

⁴⁰⁶ Ibid., s. 437.

⁴⁰⁷ PELLI, Olivia. *Beweisverträge im Zivilprozess*. 1. Aufl. Zürich: Dike, 2012, LI., 324 p. ISBN 978-303-7514-504. s. 4–18.

⁴⁰⁸ LEIPOLD, Dieter. Vorbemerkungen vor § 128. In: STEIN, 2005, op. cit., s. 112, marg. č. 301.

Základem civilního sporného řízení je spor o právo, který vzniká na základě určitého skutkového stavu. Za přednesení tohoto skutkového stavu jsou odpovědny zásadně smluvní strany, a to v rámci povinnosti tvrzení. Strany řízení jsou přitom oprávněny přednesená tvrzení rozporovat, nebo je označit jako nesporná. Tímto se do jisté míry ovlivňuje i předmět dokazování. V praxi může být přitom nespočet důvodů pro dispozici se skutkovým stavem. Tyto důvody se následně promítly i do oblasti procesních smluv. Smlouvami o přednesení skutkového stavu či o předmětu dokazování se smluvní strany zavazují přednést v řízení jen určité skutečnosti, popřípadě určité skutečnosti naopak nepřednést. Za zvláštní formu těchto ujednání Fasching považuje smlouvy o nesporných tvrzeních (*Geständnisverträge*),⁴⁰⁹ kterou se strany zavazují určité nebo všechny skutečnosti rozhodné pro posouzení sporu přiznat či je učinit jako nesporné.⁴¹⁰

K prokázání skutkových tvrzení jsou strany povinny navrhnout patřičné důkazní prostředky, kterými se následně soud pokusí prokázat či vyvrátit tvrzené skutečnosti. K této fázi dokazování se vztahují smlouvy o důkazním prostředku (*Beweismittelverträge*), kterými se smluvní strany zavazují, že navrhnou pouze určitý důkazní prostředek či se naopak vzdají určitého důkazního prostředku.⁴¹¹ Smluvní strany by si prostřednictvím takovéto smlouvy mohly namátkou ujednat, které osoby budou před soudem vyslechnuty a které naopak vyslechnuty nebudou. Dále by si smluvní strany mohly ujednat, že utajované informace a obchodní tajemství nebudou předmětem výslechu svědků.⁴¹² Jako smlouvu o důkazním prostředku Pelli kvalifikuje i ujednání o způsobu provedení důkazního prostředku. Tak by si strany mohly například ujednat, kdo je oprávněn klást svědkům otázky, případně kdy a jakým způsobem se tak má stát.⁴¹³ Mezi smlouvy o důkazním prostředku Pelli zařazuje i smlouvy o ustanovení znalce (*Schiedsgutachtenvereinbarungen*), kterými si smluvní strany sjednají, že určitý skutkový stav bude autoritativně zjištěn sjednaným odborníkem.⁴¹⁴

V civilním soudním řízení se zpravidla uplatňuje zásada materiální pravdy, podle které soud má rozhodovat podle skutkového stavu, o němž nemá důvodné pochybnosti.⁴¹⁵ Takové zjištění není vždy v praxi snadné, což může vést k nepříjemným důsledkům pro jednu či druhou stranu. Teorie i praxe se snaží na obtíže při dokazování reagovat prostřednictvím smluv o úrovni dokazování (*Beweismaßverträge*). Obsahem těchto smluv je dohoda stran o tom, že

⁴⁰⁹ Ne vždy je možno přeložit doslovně uvedené pojmy, neboť to mnohdy zní krkolomně. Například zde by přesný překlad mohl znít jako „smlouva o doznání či přiznání (Pozn. aut.).

⁴¹⁰ FASCHING, 1990, op. cit., s. 437.

⁴¹¹ Ibid.

⁴¹² PELLI, 2012, op. cit., s. 10.

⁴¹³ Ibid., s. 10n.

⁴¹⁴ PELLI, 2012, op. cit., s. 11n.

⁴¹⁵ V podrobnostech například WINTEROVÁ, 2011, op. cit., s. 79nn.

soud nemusí při zjišťování skutkového stavu dospět k plnému přesvědčení o pravdivosti skutkového stavu, nýbrž postačuje převažující pravděpodobnost.⁴¹⁶

Hodnocení důkazů je podle většiny procesualistů v rukou soudce, přesto se objevily snahy o to, aby byla stranám dána možnost dopředu stanovit, jakou důkazní hodnotu má soud k jednotlivým důkazním prostředkům přisoudit. Na to reagují smlouvy o hodnocení důkazu (*Beweiswürdigungsverträge*), kterými se smluvní strany zavazují, že soudu předepíší určité hodnocení důkazu nebo že důkazním prostředkům přiřknou určitou důkazní hodnotu.⁴¹⁷ Námátkou se může jednat o situace, kdy si strany ujednají, že výslech svědků má podřadnou úlohu nebo že veřejné listiny jsou posuzovány obdobně jako listiny soukromé.⁴¹⁸

5.4.2. Přípustnost dohod o dokazování

V otázce přípustnosti nejsou jednotliví autoři za jedno. U nás se důkazními smlouvami zabýval toliko Lavický, který odmítá s odkazem na Faschinga všechny důkazní smlouvy, neboť se přičí všemu, na čem je civilní soudní řízení postaveno.⁴¹⁹

Také rakouská procesualistika přípustnost důkazních smluv v zásadě popírá. Fasching bez dalšího odmítá přípustnost všech důkazních smluv, o nichž pojednává, neboť je považuje za rozporné se základními zásadami civilního procesu, s povinnostmi dopadajícími na dokazování a se zákazem smluveného soudního řízení. Smlouvy o přednesení skutkového stavu porušují povinnost úplného a pravdivého vylíčení skutkového stavu,⁴²⁰ smlouvy o důkazním prostředku porušují povinnost soudu vyšetřit pravdivě skutkový stav za možnosti využití všech přípustných důkazních prostředků a smlouvy o hodnocení důkazů jsou v rozporu se zásadou volného hodnocení důkazů.⁴²¹ Obdobně Kodek a Mayr uvádějí, že důkazní smlouvy jsou v Rakousku nepřípustné.⁴²²

⁴¹⁶ PELLI, 2012, op. cit., s. 8n. Pelli uvádí, že tento druh důkazních smluv se s oblibou vyskytuje v rámci pojišťovacích vztahů, zejména u prokázání pojistných událostí.

⁴¹⁷ FASCHING, 1990, op. cit., s. 437.

⁴¹⁸ PELLI, 2012, op. cit., s. 7.

⁴¹⁹ LAVICKÝ, Petr. Několik úvah o procesním právu z podnětu díla prof. V. Knappa. Předneseno dne 13. 12. 2013 na konferenci *Viktor Knapp 100 let*. Pozn. Dopusud nevyšla monografie z konference, příspěvek použit s dovolením autora (dále jen „LAVICKÝ, 2014, op. cit.“).

⁴²⁰ Fasching uvádí, že je to v rozporu s § 178 öZPO:

„Jede Partei hat in ihren Vorträgen alle im einzelnen Falle zur Begründung ihrer Anträge erforderlichen tatsächlichen Umstände der Wahrheit gemäß vollständig und bestimmt anzugeben, die zur Feststellung ihrer Angaben nötigen Beweise anzubieten, sich über die von ihrem Gegner vorgebrachten tatsächlichen Angaben und angebotenen Beweise mit Bestimmtheit zu erklären, die Ergebnisse der geführten Beweise darzulegen und sich auch über die bezüglichen Ausführungen ihres Gegners mit Bestimmtheit auszusprechen.“

Zdroj: <http://www.jusline.at>.

⁴²¹ FASCHING, 1990, op. cit., s. 437.

⁴²² KODEK, Georg E. a Peter G. MAYR. *Zivilprozessrecht*. 1. Aufl. Wien: facultas wuv universitätsverlag, 2009. ISBN 3708902955. s. 252, marg. č. 649.

V německé procesualistice je situace obecně příznivější přípustnosti důkazních smluv. Podle Schilkena jsou nepřipustné smlouvy o hodnocení důkazů a smlouvy, které vylučují důkazní prostředky *ex officio*, naopak za přípustné považuje smlouvy, kterými strany zavážou použít určitý důkazní prostředek nebo naopak omezí dokazování na určité důkazní prostředky, dále jsou přípustné smlouvy o nesporných tvrzeních, kterými jsou v rámci projednávací zásady sjednány skutečnosti, které budou považovány za nesporné.⁴²³

Leipold jako nepřipustnou dispoziční procesní smlouvu považuje dohodu o hodnocení důkazů soudcem,⁴²⁴ nicméně dle Leipolda ke stejnému výsledku mohou strany nepřímo dopřet prostřednictvím hmotněprávních smluv, v nichž si vhodně nastaví předpoklady právních následků.⁴²⁵ Naopak jako přípustnou dispoziční smlouvu Leipold považuje ujednání o osobě znalce. Mezi přípustné zavazující procesní smlouvy potom Leipold řadí ujednání určitý důkazní návrh nevznést, určitý důkazní prostředek nepoužít či určité tvrzení nerozporovat. Taková ujednání však dle Leipolda nemohou omezit soudce, aby provedl určité důkazy z úřední povinnosti.⁴²⁶

Prütting považuje za přípustné ujednání o nesporných tvrzeních, neboť smluvní strany mohou v rámci dispoziční zásady disponovat předmětem řízení a tedy určovat i skutečnosti sporné a nesporné. Dále Prütting připouští smlouvy o důkazním prostředku, což vysvětluje zásadou projednávací. V rámci zásady projednávací jsou totiž strany odpovědné za označení důkazů. Vzhledem k tomu je stranám dovoleno, aby si sjednaly omezení na určité důkazní prostředky, například na vedení dokazování pouze prostřednictvím listinných důkazů. Za dané situace budou potom dle Prüttinga ostatní nelistinné důkazy nepřipustné, ledaže je provede soud *ex officio*. Co se týče smlouvy o hodnocení důkazů, tu považuje Prütting za nepřipustnou, neboť je v rozporu se zásadou volného hodnocení důkazů obsažené v § 286 dZPO.⁴²⁷

Jedny z nejbenevolentnějších postojů z hlediska přípustnosti důkazních smluv v Německu zastává Wagner. Gerhard Wagner ve shodě s většinovým názorem připouští smlouvy o důkazním prostředku, které odvozuje od zásady dispoziční a projednávací. Výjimečně však takové smlouvy nebudou přípustné, pokud se prosadí na místo projednací zásady zásada vyšetřovací, například v nesporném řízení. U Wagnera stojí především za pozornost,

⁴²³ SCHLKEN, 1992, op. cit., s. 229.

⁴²⁴ LEIPOLD, Dieter. Vorbemerkungen vor § 128. In: STEIN, 2005, op. cit., s. 112, marg. č. 301. Obdobně LEIPOLD, Dieter. § 286 – Frei Beweiswürdigung. In: STEIN, Friedrich et al. *Kommentar zur Zivilprozessordnung: Band 4*, §§ 253-327. 22. Aufl. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, 1365 s. ISBN 978-3-16-147818-5. s. 695, marg. č. 31.

⁴²⁵ LEIPOLD, Dieter § 286 – Frei Beweiswürdigung. In: STEIN, 2005, op. cit. II, s. 748, marg. č. 210.

⁴²⁶ LEIPOLD, Dieter. Vorbemerkungen vor § 128. In: STEIN, 2005, op. cit., s. 112n, marg. č. 305. Obdobně LEIPOLD, Dieter § 286 – Frei Beweiswürdigung. In: STEIN, 2005, op. cit. II, s. 749, marg. č. 211n.

⁴²⁷ PRÜTTING. § 286 VIII. Beweisverträge und Beweislastverträge. In: LÜKE, 2012, op. cit., Rn 161-167.

že na rozdíl od většiny německých procesualistů považuje za přípustné i smlouvy o hodnocení důkazů, neboť dle Wagnera mohou strany řízení soudu „předstírat“ prostřednictvím hmotně-právních právních jednání, tak svých přednesů určitý výsledek rozhodnutí.⁴²⁸

Olivia Pelli, která je představitelkou švýcarské procesualistiky, uvádí, že ve sporném řízení jsou přípustné všechny jí uváděné dohody o dokazování s výjimkou smluv o hodnocení důkazů a smluv o fikcích. Přípustnost odvozuje od soukromé autonomie vůle stran, která se projevuje v rámci projednávací zásady. Autorka uvedené zastává i s tím rizikem, že důkazní smlouvy mohou být snadno zneužity. Podle Olivie Pelli by měla smluvní svoboda vždy převažovat, pokud se dá možnému zneužití zabránit omezením obsahové autonomie stran. Tato omezení přitom slouží k ochraně veřejnosti, k ochraně třetích osob a k ochraně slabší strany a nedodržení limitů potom povede k nepřípustnosti konkrétní důkazní smlouvy.⁴²⁹

Vyjdeme-li z výše uvedených názorů zahraničních procesualistů, lze primárně souhlasit s Faschingem v tom ohledu, že smluvně nelze nikterak omezit pravomoc soudu během dokazování, aniž by k tomu bylo výslovné zákonné zmocnění, a už vůbec není možné předepsat hodnocení důkazů, neboť hodnocení důkazů je výsostnou doménou obecného soudu. Vzhledem k tomu lze smlouvy o hodnocení důkazů bez dalšího považovat za nepřípustné.

Jako nepřípustné můžeme dále shledat smlouvy o úrovni dokazování, kterými si strany ujednají, že netrvají na zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností, nýbrž jim postačuje převažující míra pravděpodobnosti. Přijetí nižší míry pravděpodobnosti na základě smluvního ujednání se sice může zdát jako přijatelné, neboť tím nedochází k omezení soudu, ale spíše k rozšíření jeho pravomocí, takové přijetí je ale ve skutečnosti logicky a systematicky zcela nesprávné. Podle § 132 o. s. ř. hodnotí soud provedené důkazy podle své úvahy. Tato úvaha však nemůže být libovolná, neboť soudce je vázán zásadou materiální pravdy. Procesualistika považuje za pravdivě zjištěnou, a tedy souladnou se zásadou materiální pravdy, takovou skutečnost, u níž je soudce přesvědčen o správnosti svého hodnocení příslušného důkazu, toto přesvědčení však nemusí být bezvýhradné, nýbrž postačuje praktická jistota.⁴³⁰ Pod praktickou jistotu se soudce nemůže sám uchýlit ani za předpokladu, že by k tomu byl smluvními stranami zmocněn. Podle článku 95 Ústavy je totiž soudce při rozhodování vázán zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu. Právní řád přitom neumožňuje smluvit si nižší míru pravděpodobnosti, neboť by tím došlo k popření zásady materiální pravdy a k popření zákazu smluveného procesu. Obdobné závěry můžeme dovodit z ústavní zásady

⁴²⁸ WAGNER, 1998, op. cit., s. 709.

⁴²⁹ PELLI, 2012, op. cit., s. 320.

⁴³⁰ DAVID, 2009, op. cit., s. 596n.

enumerativnosti veřejnoprávních pretenzí zakotvené v článku 2 odst. 3 Ústavy a v článku 2 odst. 2 Listiny, podle které státní moc, včetně moci soudní, lze uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon.

Zahraniční procesualistika se rozchází především v přípustnosti smluv o důkazních prostředcích. Zde je nutné bez dalšího odmítnout veškeré smlouvy, které by předepisovaly soudu jakýkoliv postup. Takové dispoziční smlouvy jsou zcela nepřipustné. Otázkou je přípustnost zavazujících procesních smluv. Zde se na jedné straně střetává zásada autonomie vůle, která se projevuje prostřednictvím zásady projednávací, případně prostřednictvím dispoziční zásady, se zásadou materiální pravdy, s povinností stran tvrdit všechny rozhodné skutečnosti a navrhnout adekvátní důkazy a se zákazem smluveného procesu na straně druhé. Vzhledem k tomu se lze přiklonit k závěru, že se strany sporu mohou vzájemně zavázat použít určitý důkazní prostředek, naopak ujednání o omezení důkazních prostředků jsou vzhledem k uvedeným povinnostem v civilním soudním řízení obecně nepřipustné.

V této souvislosti je nutno poukázat ještě na dva zvláštní případy. Olivia Pelli uvádí jako příklad smlouvy o důkazních prostředcích smlouvu, která má zabránit vyzrazení utajovaných informací například tím způsobem, že si smluvní strany ujednají provedení listinného důkazu namísto výslechu příslušných osob.⁴³¹ Taková dohoda, která by zavazovala soud, není dle názoru autora v českém právu možná, ale je možné, aby smluvní strany sjednaly, že učiní společný návrh vůči soudu v tom ohledu, aby soud učinil nezbytná opatření k zabránění vyzrazení utajovaných informací například neveřejností celého nebo části jednání podle § 116 odst. 2 o. s. ř., nebo vhodným způsobem provádění dokazování, jak předpokládá § 124 o. s. ř. Soud musí takový návrh posoudit a v případě jeho adekvátnosti musí učinit potřebná opatření. V opačném případě by soud zasáhl do práv účastníků řízení, čímž by vznikl smluvním stranám nárok na náhradu újmy vůči státu.

Druhým případem je ujednání o osobě znalce. Takové ujednání na rozdíl od německého ZPO⁴³² není v občanském soudním řádu zakotveno, a proto soud opět takovou dohodou tudíž nebude vázán. Lze však doporučit, aby soud v praxi z takové dohody zásadně vyšel, ledaže by měl k výběru osoby zásadní výhrady. Důvody jsou především pragmatické, neboť se tím mohou snížit námitky vůči vypracovanému znaleckému posudku. Tato smlouva může být uzavřena již před řízením samotným, ale účinky může vyvolat až v rámci předmětného řízení. Pokud by smlouva měla vyvolat účinky již před řízením v rámci odstraňování vznik-

⁴³¹ PELLI, 2012, op. cit., s. 10.

⁴³² § 404 odst. 4 dZPO: „Einigen sich die Parteien über bestimmte Personen als Sachverständige, so hat das Gericht dieser Einigung Folge zu geben; das Gericht kann jedoch die Wahl der Parteien auf eine bestimmte Anzahl beschränken.“

lých sporů, bude nutno tuto smlouvu kvalifikovat soukromoprávně podobně jako mediační smlouvu.

Co se týče dohod o přednesení skutkového stavu, účastníci jsou povinni vylíčit všechny rozhodné skutečnosti. Vzhledem k tomu lze shledat jako nepřipustnou dohodu, kterou by se smluvní strany právně zavázaly k porušení této zákonné povinnosti. Na uvedených závěrech přitom nic nemění ani okolnost, že jsou to smluvní strany, které disponují předmětem řízení. Případné dohody budou tak právně irelevantní a bude záležet na benevolenci stran, zdali je dodrží. Naopak jako přípustnou lze kvalifikovat smlouvu o nesporných důkazních tvrzeních, a to v podobě zavazující procesní smlouvy. Přípustnost této smlouvy vyplývá z dikce § 120 odst. 3 o. s. ř., podle níž může soud vzít za svá shodná tvrzení účastníků řízení. Na druhou stranu je důležité slovo „může“, neboť z toho vyplývá, že soud není takovou smlouvou vázán, nýbrž záleží čistě na jeho uvážení.

V civilním řízení je tedy většina důkazních smluv nepřipustná. Oproti tomu v rozhodčím řízení je pro některé důkazní smlouvy přirozeně větší prostor, neboť strany daleko více mohou přizpůsobit průběh řízení podle svého gusta (srov. § 19 odst. 1 ZRŘ).⁴³³ V rámci rozhodčího řízení lze tak shledat jako přípustné například smlouvy, kterými stanoví způsob provádění důkazů. Je však nutno zároveň podotknout, že v rámci rozhodčího řízení není autonomie neomezená, nýbrž je nutno dbát základních zásad rozhodčího řízení.

5.4.3. Následky porušení dohod o dokazování

U většiny druhů dohod o dokazování byla dovozena nepřipustnost. Nepřipustné procesní smlouvy nemohou přirozeně vyvolat právní účinky, a proto nemohou být ani jakkoliv v procesu vynuceny. Nelze se taktéž dovolávat jejich porušení a nelze uplatnit nárok na náhradu škody.⁴³⁴

Výjimku tvoří smlouva o nesporných tvrzeních, kterou lze zajistit smluvně. Tato smlouva vyvolává účinky až tehdy, je-li soudu přednesena. Nicméně pokud soud nesporná tvrzení neakceptuje, nelze se vůči protistraně ničeho domáhat, ledaže soud skutková tvrzení jako nesporná nepřijal kvůli jednání protistrany. Lze tak odmítnout například názor Olivie Pelli, že pokud strana i přes existující závazek určité tvrzení jako nesporné neučiní, má soud

⁴³³ BĚLOHLÁVEK, Alexandr J. Procesní smlouvy a kvalifikace rozhodčích a prorogačních smluv: aplikace hmotněprávní úpravy na smlouvy s procesním účinkem pro futuro. *Právník*. 2012, roč. 151, č. 9, s. 971–1001.

⁴³⁴ FASCHING, 1990, op. cit., s. 437.

v zásadě odpovídající skutkový stav jako pravdivý přijmout a má na něm založit svoje rozhodnutí.⁴³⁵

5.4.4. Dohody o důkazním břemenu

V zahraniční procesualistice je dohoda o důkazním břemenu obecně charakterizována jako ujednání stran, kterým si strany odchýlně od zákonné úpravy stanoví důkazní břemeno.⁴³⁶ Předtím, než budou učiněny závěry ohledně přípustnosti dohod o důkazním břemenu, je nejdříve nutno učinit několik poznámek k samotnému institutu důkazního břemene.

Pojem důkazního břemene se v současné procesualistice používá ve více významech. Objektivním důkazním břemenem se rozumí pravidla, která se uplatňují v situaci, kdy nastane stav *non liquet*, tedy v situaci, kdy se po provedeném dokazování nepodařilo prokázat pravdivost ani nepravdivost konkrétního skutkového přednesu. Jelikož i ve stavu *non liquet* je nutno věcně rozhodnout, odpovídá objektivní důkazní břemeno na otázku, která procesní strana nese riziko důkazní nouze a ve prospěch které procesní strany má soud rozhodnout.⁴³⁷ Subjektivní důkazní břemeno (též břemeno vedení důkazů) je skutečným procesním břemenem a vyplývá z něj, která procesní strana má prokazovat určité skutečnosti, aby ve sporu uspěla, tedy která procesní strana má svou vlastní aktivní procesní činností prokazovat určité skutečnosti.⁴³⁸ Z povahy subjektivního důkazního břemene jako skutečného důkazního břemene potom vyplývá, že nepodaří-li se procesní straně prokázat skutečnosti, ohledně nichž jí tíží důkazní břemeno, ve sporu podlehne. Naopak vyvine-li procesní strana potřebnou procesní aktivitu a prokáže-li sporné skutečnosti, ve sporu uspěje.⁴³⁹

Doposud se vedou polemiky ohledně povahy důkazního břemene. V zahraniční literatuře se totiž i dnes lze nezdědka setkat s názorem, že důkazní břemeno má hmotněprávní, případně smíšenou povahu.⁴⁴⁰ U nás se podstatou důkazního břemene dlouhodobě zabýval Macur, který ve svém díle⁴⁴¹ zastává jasné stanovisko, že objektivní i subjektivní důkazní břeme-

⁴³⁵ PELLI, 2012, op. cit., s. 15n.

⁴³⁶ Ibid., s. 23.

⁴³⁷ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno a dokazování výše nároku. Právní fórum, Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2012, roč. 2012, č. 11, s. 488 - 492. ISSN 1214-7966.

⁴³⁸ Ibid.

⁴³⁹ Ibid.

⁴⁴⁰ Příkladem za všechny může být například Wagner, který důkazní břemeno pojímá jako *akcesorium* skutkového stavu, který má být v dané věci aplikován (srov. WAGNER, 1998, op. cit., s. 697–699).

⁴⁴¹ Jedná se zejména o následující práce:

a) MACUR. *Právo procesní a právo hmotné*;

b) MACUR, Josef. Důkazní břemeno v civilním soudním řízení. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995, 172 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 157. ISBN 80-210-1161-0.

c) MACUR, Josef. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1996, 162 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 172. ISBN 80-210-1403-2.

no jsou instituty čistě procesními.⁴⁴² Základním argumentem pro procesní povahu důkazního břemene je skutečnost, že se účinky toho, zdali procesní strana unese či neunese důkazní břemeno, mohou projevit toliko v procesněprávním vztahu, který je založen soudním rozhodnutím, nemohou se však projevit ve vztazích hmotněprávních.⁴⁴³ Jinými slovy skutečnost, zda se podaří určité skutečnosti v procesu prokázat či nikoliv, neovlivní existenci hmotněprávního vztahu a v něm obsažených práv a povinností. Hmotné právo se v takovém případě pouze nemůže prosadit, a to právě z důvodu existence civilněprávního vztahu. Macur dále uvádí, že pravidla o důkazním břemenu organicky navazují na procesní předpisy upravující o dokazování, když stanoví, jak má být postupováno v případě, že se nepodařilo náležitě objasnit skutkový stav. Vzhledem k tomu tyto pravidla mají veřejnoprávní povahu a nemohou tvořit součást hmotného práva.⁴⁴⁴

Uvedené Macurovy závěry o procesní povaze důkazního břemene jsou zcela přesvědčivé, a proto z nich bude v následujícím výkladu zabývajícím se přípustností procesních smluv čerpáno.

5.4.5. Přípustnost dohod o důkazním břemenu

V české procesualistice se otázkou přípustnosti dohod o důkazním břemenu zabývali Macur a Lavický, kteří totožně dospěli k závěru, že dohody o důkazním břemenu jsou v zásadě nepřípustné. Macur, který vychází z procesní povahy důkazního břemene a který zároveň zdůrazňuje, že procesní smlouvy je možno uzavírat jen tehdy, jsou-li zákonem výslovně připuštěny,⁴⁴⁵ zcela přirozeně dospívá ke stanovisku, že procesní strany nemohou právním jednáním upravovat rozdělení důkazního břemene a zároveň nemohou důkazní břemeno ani uznat a ani se nemohou důkazního břemene vzdát.⁴⁴⁶

Lavický své negativní stanovisko k dohodám o důkazním břemenu staví především na polemice, kterou vedl s ustanovením § 1814 písm. k) NOZ a se závěry zahraničních procesualistů Faschinga a Wagnera. Podle Lavického je důkazní břemeno institutem procesního a nikoliv hmotného práva. Vzhledem k tomu lze dospět k závěru, že zákonodárce nesprávně do nového občanského zákoníku začlenil uvedené procesní ustanovení, a to víceméně mechanic-

⁴⁴² „V každém případě však otázka, zda určité skutečnosti budou či nebudou dokázány, resp. zda mohou či nemohou být dokázány, patří výlučně do oblasti procesního práva, které také podrobně stanoví, jakým způsobem a jakým postupem mají být získávány poznatky o právně relevantních skutečnostech. Proto také pojem důkazní nouze nepatří do oblasti práva hmotného, jak se domnívají zastánci materiální teorie, ale výlučně do oblasti práva procesního.“ MACUR. *Právo procesní a právo hmotné*. S. 53.

⁴⁴³ MACUR. *Právo procesní a právo hmotné*. S. 53.

⁴⁴⁴ *Ibid.*, s. 55.

⁴⁴⁵ K Macurově koncepci procesních smluv podrobněji v oddíle 4.3.2.

⁴⁴⁶ MACUR. *Právo procesní a právo hmotné*. S. 55.

kou implementací směrnice Rady č. 93/83/EHS, aniž by k tomu měl závažný důvod. Zakotvení zákazu dohod o důkazním břemenu v neprospěch spotřebitele do nového občanského zákoníku pak nesprávně vede na první pohled k logicky přijatelnému výkladu *a contrario*, z něhož by bylo možno dovodit přípustnost dohod o důkazním břemenu v jiných než v zákonem zakázaných situacích. Lavický však takový výklad striktně odmítá, neboť je v rozporu s diferenciací hmotného a procesního práva a vede k návratu o více jak dvě stě let k Savignyho pojetí civilního procesu.⁴⁴⁷ Z důvodů špatného uchopení institutu důkazního břemene potom Lavický odmítá i závěry Faschinga a Wagnera o přípustnosti dohod o důkazním břemenu.⁴⁴⁸

Kromě uvedených autorů se k věci vyjádřil i Nejvyšší soud, který se zabýval otázkou sjednání nevyvratitelné domněnky. Podle Nejvyššího soudu se v procesním právu neuplatňuje zásada „vše je dovoleno, co není zakázáno“, nýbrž je možno se od procesního práva smluvně odchýlit dohodou jenom tehdy, když to procesní právo umožňuje. Vzhledem k tomu ujednání stran modifikující důkazní břemeno, tj. institut veřejnoprávního civilního práva procesního, by bylo možné pouze tehdy, kdyby takovou možnost občanský soudní řád připouštěl. To však Nejvyšší soud neshledal a možnost sjednání nevyvratitelné domněnky odmítl.⁴⁴⁹

V zahraniční procesualistice se lze na rozdíl od české procesualistiky setkat s řadou prací, které dohody o důkazním břemenu připouštějí. Fasching vychází ze stanoviska, že v minulosti byla povaha důkazního břemene dlouhou dobu sporná, kdy jí většina autorů přiznávala povahu hmotněprávní, menšina poté povahu procesní. Fasching se potom přiklonil ke stanovisku, že povaha důkazního břemene záleží na povaze skutkového stavu. Dopadá-li na skutkovou podstatu regulace hmotněprávní, má důkazní břemeno hmotněprávní povahu a naopak. Na základě uvedeného potom Fasching dospěl k závěru, že dohody o důkazním břemenu, které dopadají na důkazní břemeno hmotněprávní povahy, jsou v zásadě přípustné, a že naopak dohody o důkazním břemenu, které mají regulovat na důkazní břemeno procesní povahy, v zásadě přípustné nejsou.⁴⁵⁰

V zásadě ke stejným závěrům jako Fasching se kloní i Prütting⁴⁵¹ a Olivia Pelli,⁴⁵² kteří opět uvádí, že je nutno odlišovat, zdali se důkazní břemeno vztahuje k hmotnému nebo k procesnímu právu. Modifikace hmotněprávního důkazního břemene v zásadě možná je

⁴⁴⁷ LAVICKÝ, 2013, op. cit. Taktéž LAVICKÝ, 2014, op. cit.

⁴⁴⁸ LAVICKÝ, 2014, op. cit.

⁴⁴⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. 3. 2010, sp. zn. 23 Cdo 5508/2007 (publikován v časopise Soudní rozhledy č. 9/2010, str. 338).

⁴⁵⁰ FASCHING, 1990, op. cit., s. 466n, marg. č. 889–892. S Faschingovým pojetím se podrobněji zabýval Lavický, který je podrobil významné kritice (viz LAVICKÝ, 2014, op. cit.).

⁴⁵¹ PRÜTTING, § 286 VIII. Beweisverträge und Beweislastverträge. In: LÜKE, 2012, op. cit., Rn 161-167.

⁴⁵² PELLI, 2012, op. cit., s. 18nn, 73nn a 107n.

hmotněprávní smlouvou, pokud tím nedojde k porušení kogentního práva, veřejného pořádku, dobrých mravů nebo osobnostních práv⁴⁵³ Oproti tomu možnost smluvní modifikace procesního důkazního břemene je smluvním stranám odepřena.^{454,455}

Značně liberální postoje zastává Wagner, který vychází ze stanoviska, že normy regulující důkazní břemeno jsou podle převažujícího názoru akcesoriem toho skutkového stavu, který má být v daném případě aplikován. Důkazní břemeno tak může mít povahu jak hmotněprávní, tak procesní. U důkazního břemene s hmotněprávní povahou připouští Wagner dohody bez dalšího, u důkazního břemene s procesní povahou Wagner potom odmítá stanovisko nepřipustnosti z důvodu převažující nedispozitivnosti procesní úpravy a přípustnost naopak dovozuje z principu autonomie vůle. Podle Wagnera tedy jsou přípustné dohody o důkazním břemenu, které disponují jak důkazním břemenem hmotněprávní povahy, tak důkazním břemenem povahy procesní.⁴⁵⁶

Schilken uvádí, že podle judikatury patří důkazní břemeno nikoliv do hmotného civilního práva, nýbrž do práva procesního. Od důkazního břemene je tak možno se odchýlit pouze prostřednictvím procesních smluv. Schilken následně s ohledem na svou koncepci přípustnosti procesních smluv⁴⁵⁷ uvádí, že si smluvní strany mohou prostřednictvím dohody o důkazním břemenu odchýlně ujednat zákonné důkazní břemeno, pokud tím nedojde k narušení kogentních zákonných ustanovení.⁴⁵⁸

Kromě výše uvedených autorů se k přípustnosti dohod o důkazním břemenu dále kloní například Hartmann⁴⁵⁹, Kodek a Mayr⁴⁶⁰ nebo Leipold.⁴⁶¹ Naopak přípustnost dohod o dokazování v minulosti odmítli Bülow a Hellwig, kteří kvalifikovali důkazní břemeno procesněprávně a normy důkazního břemene kogentně.⁴⁶²

Při posouzení přípustnosti dohod o důkazním břemenu je primárně nutno vyjít ze skutečnosti, že důkazní břemeno je institutem čistě procesním. Vzhledem k tomu je nutno odmítnout veškeré koncepce přípustnosti dohod o důkazním břemenu, které jsou postaveny na ne-

⁴⁵³ PELLI, 2012, op. cit., s. 107n.

⁴⁵⁴ PRÜTTING. § 286 VIII. Beweisverträge und Beweislastverträge. In: LÜKE, 2012, op. cit., Rn 166.

⁴⁵⁵ Ke stanovisku Olivie Pelli je vhodné říci, že kvalifikuje dohody o procesním důkazním břemenu jako dohody o procesním oprávnění, neboť zavazují ke konání nebo nečinnosti v procesním právu. Následně však Pelli sama takové dohody zavrhuje (srov. PELLI, 2012, op. cit., s. 110n.).

⁴⁵⁶ WAGNER, 1998, op. cit., s. 697–699. Podrobněji je Wagnerovo pojetí popsáno a následně zkritizováno Lavickým (srov. LAVICKÝ, 2014, op. cit.).

⁴⁵⁷ K tomu podrobněji v oddíle 4.3.1.

⁴⁵⁸ SCHILKEN 1992 op. cit., s. 292, marg. č. 510.

⁴⁵⁹ HARTMANN, Peter. Buch 2. Abschnitt 1. Anh § 286. In: BAUMBACH, Adolf et al., 2011, op. cit., s. 1124, marg. č. 7.

⁴⁶⁰ KODEK; MAYR, 2009, op. cit., s. 252, marg. č. 649.

⁴⁶¹ LEIPOLD, Dieter § 286 – Frei Beweiswürdigung. In: STEIN, 2005, op. cit. II, s. 749, marg. č. 211.

⁴⁶² K pojetí uvedených autorů viz PELLI, 2012, op. cit., s. 94n.

správném uchopení důkazního břemene jako institutu hmotněprávního či smíšeného. Je-li důkazní břemeno institutem čistě procesním, je možné důkazní břemeno modifikovat pouze prostřednictvím procesních smluv.

Objektivní důkazní břemeno je ve své podstatě množina pravidel, kterými se řídí soudce v případě, že se nepodaří prokázat ani vyvrátit tvrzenou skutečnost. Z procesních smluv, které by mohly hypoteticky modifikovat objektivní důkazní břemeno, tak připadá v úvahu toliko dispoziční procesní smlouva, neboť jen prostřednictvím ní je možno zavázat soud k určitému právnímu chování. Procesní právo však smluvní modifikaci objektivního důkazního břemene neupravuje a pro přípustnost nehovoří ani povaha civilního procesu, a proto je nutno shledat takové procesní smlouvy v českém právu jako nepřípustné.

Otázkou je, zdali je možná modifikace subjektivního důkazního břemene. Ze subjektivního důkazního břemene vyplývá, která procesní strana má svou vlastní aktivní procesní činností prokazovat určité skutečnosti, aby ve sporu uspěla.⁴⁶³ Vyjdeme-li ze závěru, že smluvní modifikace objektivního důkazního břemene bez zákonného zmocnění není možná, nelze zároveň dospět u subjektivního důkazního břemene k opačnému závěru, tedy že v úvahu přichází modifikace subjektivního důkazního břemene. Důvodem je, že i kdyby si smluvní strany ujednaly, že druhá strana má prokazovat určité skutečnosti, aby ve sporu uspěla, ve skutečnosti nemůže nést negativní následky své nečinnosti, neboť by se stejně ve stavu *non liquet* muselo uplatnit objektivní důkazní břemeno, které je nemodifikovatelné. V zásadě je tedy možno dospět k jednotnému stanovisku, že modifikace důkazního břemene bez zákonného zmocnění je v českém právu vyloučena.⁴⁶⁴

5.5. Smlouvy ovlivňující průběh řízení⁴⁶⁵

Strany řízení nejsou pouze pasivními hráči soudního řízení, nýbrž mohou jeho průběh ovlivňovat. Přirozeně v soudním řízení je prostor pro uplatnění autonomie vůle relativně úzký, neboť pravidla nastavuje stát a smluvní strany se jim musejí podřídít. To je potvrzeno zá-

⁴⁶³ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno a dokazování výše nároku. Právní fórum, Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2012, roč. 2012, č. 11, s. 488 - 492. ISSN 1214-7966.

⁴⁶⁴ Pokud však smluvní strany dohodou o důkazním břemenu se snažily docílit toho, že určitá procesní strana je povinna soudu předložit určité důkazy, jedná se ve skutečnosti o dohodu o dokazování, která za určitých předpokladů přípustná je. Viz oddíly 5.4.1 a 5.4.2.

⁴⁶⁵ V této kapitole bude věnována pozornost jen dvěma uvedeným procesním smlouvám, tj. dohodě o přerušení řízení a dohodě o postupu řízení. Tím však výčet smluv, které ovlivňují průběh řízení, není přirozeně vyčerpán. Průběh řízení přirozeně mohou ovlivňovat i další smlouvy, kupříkladu dohoda o zpětvzetí žaloby. V podrobnostech je možné odkázat na dřívější výklad.

sadou zákazu smluveného procesu.⁴⁶⁶ Oproti tomu je ve větší míře poskytnut prostor pro vlastní tvorbu pravidel v rozhodčím řízení.⁴⁶⁷

5.5.1. Dohoda o přerušení řízení (dohoda o klidu řízení)

Dohoda o přerušení řízení je jednou z mála procesních smluv, které jsou zřetelně upraveny v procesních předpisech, a to v § 110 občanském soudním řádu⁴⁶⁸ a v § 392 zákona o zvláštních řízeních soudních.⁴⁶⁹ Ani jedno ustanovení sice explicitně neobsahuje slovo dohoda, ale z jejich formulace je zřejmé, že lze dohodu o takovém obsahu uzavřít. Není totiž nikterak vyloučeno, aby strany podaly společný návrh, a podkladem společného návrhu přirozeně musí být dohoda na uvedeném postupu řízení.

Dohodu je třeba kvalifikovat jako dispoziční procesní smlouvu, neboť přímo působí na probíhající proces. V klasickém sporném řízení totiž soud na základě shodných prohlášení řízení přeruší, pokud se to nepříčí účelu řízení, a v řízení o rozvodu manželství by měl soud řízení přerušit vždy.⁴⁷⁰

Základem dohody o přerušení řízení je vzájemná dohoda stran na společném postupu, tedy na přerušení řízení. Obligatorní součástí dohody potom je společné prohlášení stran, že navrhuje přerušení řízení. Toto prohlášení vychází z jednostranných procesních úkonů stran, směřuje vůči soudu, a proto by mělo být jasné, srozumitelné a nepodmíněné. Forma dohody není dána, avšak má-li vyvolat účinky vůči soudu, je nutno, aby se o ní soud mohl dozvědět, aby se mohl seznámit s jejím obsahem a aby mohl ověřit její existenci, platnost a účinnost. Vzhledem k tomu přichází v úvahu dvě možnosti při uzavření dohody. Při soudním jednání může být dohoda uzavřena i ústně, mimo soudní jednání bude muset být víceméně uzavřena písemně. Dohoda o přerušení řízení se vztahuje k určitému řízení, a proto je nutné, aby byla uzavřena v rámci probíhajícího procesu. Přirozeně totiž nelze přerušit ještě nezahájené nebo

⁴⁶⁶ Srov. LEIPOLD, Dieter. Vorbemerkungen vor § 128. In: STEIN, 2005, op. cit., s. 111, marg. č. 300.

⁴⁶⁷ BĚLOHLÁVEK, Alexandr J. Procesní smlouvy a kvalifikace rozhodčích a prorogačních smluv: aplikace hmotněprávní úpravy na smlouvy s procesním účinkem pro futuro. *Právník*. 2012, roč. 151, č. 9, s. 971–1001.

⁴⁶⁸ „*Jestliže to účastníci shodně navrhnou nebo jestliže se nedostaví bez předchozí omluvy k jednání anebo jestliže to alespoň jeden z účastníků navrhne a ostatní se nedostaví bez předchozí omluvy k jednání, soud řízení přeruší, jestliže se to nepříčí účelu řízení.*“ § 110 o. s. ř.

⁴⁶⁹ „*Navrhli-li oba účastníci klid řízení nebo nastal-li klid řízení z důvodu, že jej navrhl navrhovatel a druhý z manželů se k jednání bez předchozí omluvy nedostavil, může soud v řízení pokračovat na návrh podaný nejdříve po uplynutí lhůty 3 měsíců od přerušení řízení.*“ § 392 ZZŘS

⁴⁷⁰ Ze znění § 392 to explicitně nevyplývá, nicméně lze to dovodit z teleologického výkladu a kontinuity ustanovení § 110 in fine o. s. ř. před novelou 293/2013 Sb.

již skončené řízení.⁴⁷¹ Na druhou stranu lze přerušit nejen řízení před soudem I. stupně, ale i před odvolacím a dovolacím soudem.⁴⁷²

Vymahatelnost dohody je úzce spjata s jejím předložením soudu, neboť rozhodnutí o přerušení řízení je v kompetenci soudu a nikoliv stran. Předložit dohodu mohou strany společně nebo i jen některá ze stran. U jednostranných procesních úkonů je možné jejich odvolání, dokud nejsou předloženy soudu. Taktéž u dohody je možné odvolání vůle až do okamžiku předložení dohody soudu. Později učiněné odvolání souhlasu k přerušení řízení není v zásadě účinné.⁴⁷³

Kromě dispoziční procesní smlouvy teoreticky přichází v úvahu uzavření dohody o přerušení řízení i v podobě zavazující procesní smlouvy. Praktické využití takové dohody se však jeví jako zanedbatelné, neboť může vyvolat nanejvýš nepřímé účinky, ale k samotnému přerušení řízení nedojde. Vzhledem k tomu se tato práce uvedenou zavazující procesní smlouvou podrobněji nezabývá.

5.5.2. Dohoda o postupu řízení

Zákon o rozhodčím řízení v § 19 odst. 1 věta první uvádí, že se strany mohou dohodnout na postupu, kterým mají rozhodci vést řízení. Tím je dán prostor pro uzavření procesní smlouvy, která tyto otázky bude upravovat. Uzavření této dohody je oproti rozhodčí smlouvě sice fakultativní, jinými slovy rozhodčí řízení může proběhnout i bez ní, na druhou stranu je skoro až hloupostí nedohodnout se i na otázkách rozhodčího řízení a upravit si tak řízení podle svého gusta. Strany tím mohou limitovat libovůli rozhodce a překlenout strohou zákonnou úpravu.

Strany rozhodčího řízení se mohou dohodnout na širokém spektru otázek od okamžiku doručení žaloby až do vydání rozhodčího nálezu či jiného ukončení rozhodčího řízení. Okruh otázek není vymezen a záleží tedy na kreativitě stran, které otázky a jakým způsobem je vyřeší. Strany mohou přijat také procesní pravidla vypracovaná stálými rozhodčími soudy, profesními, oborovými či jinými svazy a sdruženími.⁴⁷⁴ Autonomie vůle stran je přitom omezena jen ústavním pořádkem, zákonnými kogentními ustanoveními a zásadami rozhodčího řízení.⁴⁷⁵ Stavínohová a Hlavsa jako příklad nepřípustných ujednání uvádějí vyloučení rovného

⁴⁷¹ BĚLOHLÁVEK, Alexandr J. Procesní smlouvy a kvalifikace rozhodčích a prorogačních smluv: aplikace hmotněprávní úpravy na smlouvy s procesním účinkem pro futuro. *Právník*. 2012, roč. 151, č. 9, s. 971–1001.

⁴⁷² JAVŮRKOVÁ, Naděžda. § 110. In: DAVID, 2009, op. cit., s. 506.

⁴⁷³ srov. § 41a odst. 4 o. s. ř.

⁴⁷⁴ BĚLOHLÁVEK, Alexander J. *Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů: komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 1776 s. ISBN 978-80-7179-342-7. s. 659n.

⁴⁷⁵ KNAP, 2013, op. cit., s. 59n.

postavení účastníků či porušení zásady volného hodnocení důkazů.⁴⁷⁶ Knap za přípustné považuje například ujednání o stanovení lhůt provedení úkonů, ujednání o doručování či ujednání o způsobu provádění důkazů, na druhou stranu jako nepřípustné označuje stanovení jiného počtu stran řízení než dvou, dále dohodu o neprovedení některého z důkazů, pokud to zákon výslovně nepřipouští, či sjednání možnosti vydání platebního rozkazu.⁴⁷⁷ Fasching pak například odmítá sjednání donucovacích prostředků, kterých by mohl využívat rozhodčí soud.⁴⁷⁸

Dohoda o postupu řízení nemá předepsanou obligatorní formu, nicméně aby dohoda zavazovala i rozhodce, musí mu být předložena či sdělen její obsah. Rozhodce je na jednu stranu předloženou dohodou bez dalšího vázán,⁴⁷⁹ na druhou stranu je oprávněn rozhodnout otázku platnosti a možné aplikace jednotlivých ujednání a je oprávněn neplatné ujednání nahradit ujednáním jiným.⁴⁸⁰ Dohoda o rozhodčím řízení může být uzavřena společně s rozhodčí smlouvou na jedné listině, obě ujednání je však nutno posuzovat samostatně a nedostatky v jedné smlouvě nelze nahrazovat ujednáními ve smlouvě druhé.

Dohoda o postupu řízení je zavazující procesní smlouvou, neboť stanovuje postup, jakým mají strany a rozhodce v řízení postupovat. Při nedodržení postupu si lze jen obtížně představit přímé procesní důsledky, například vznik procesní překážky. Porušení tak primárně povede ke vzniku nároku na náhradu škody či na náhradu nemajetkové újmy. Tento nárok může požadovat poškozená strana po tom, kdo sjednané dohody nedbal, tedy po rozhodci, případně po druhé smluvní straně. Až u závažnějších porušení dohody lze uvažovat o tom, že mohou být důvodem pro zrušení rozhodčího nálezu.⁴⁸¹ Takový zásah však musí být dostatečně intenzivní a narušovat kogentní ustanovení či základní zásady rozhodčího řízení.⁴⁸² Strany by si teoreticky mohly zajistit dodržení ujednání i prostřednictvím smluvní pokuty, zde však je nutno podotknout, že rozhodce zpravidla není stranou dohody o postupu řízení, a je proto otázkou nakolik by v případě porušení byl vázán smluvní pokutou sjednanou stranami řízení.

⁴⁷⁶ STAVINHOVÁ; HLAVSA, 2003, op. cit., s. 635.

⁴⁷⁷ KNAP, 2013, op. cit., s. 59n.

⁴⁷⁸ FASCHING, 1990, op. cit., s. 1080, marg. č. 2207.

⁴⁷⁹ BĚLOHLÁVEK, 2012, op. cit., s. 660.

⁴⁸⁰ KNAP, 2013, op. cit., s. 59n. Pozn. Bělohlávek uvádí, že pokud dohoda neodpovídá představám rozhodce, má toliko možnost rezignovat na své postavení (viz BĚLOHLÁVEK, 2012, op. cit. s. 660.).

⁴⁸¹ KNAP, 2013, op. cit., s. 60.

⁴⁸² V této souvislosti je možno upozornit, že Ústavní soud dovodil i právo na spravedlivé rozhodčí řízení [K tomu viz náleží Ústavního soudu ze dne 8. 3. 2011, sp. zn. I. ÚS 3227/07 (N 37/60 SbNU 441)].

5.6. Dílčí závěr

V této kapitole byly podrobněji rozebrány vybrané procesní smlouvy. Nejdříve byla pozornost upřena na procesní smlouvy upravující pravomoc a příslušnost soudů. Do této kategorie spadají rozhodčí a prorogační smlouva. Rozhodčí smlouva spadá do relativně úzké kategorie procesních smluv, které jsou zákonem přímo upravené a které jsou zároveň v pozornosti české procesualistiky. Podstatou rozhodčí smlouvy je derogace pravomoci obecného soudu k rozhodnutí určitého civilního sporu a naopak založení pravomoci rozhodce či stálého rozhodčího soudu. V české procesualistice se delší dobu vede spor o povahu rozhodčí smlouvy, kdy část autorů jí přisuzuje hmotněprávní či smíšenou povahu. V práci bylo dovozeno, že rozhodčí smlouva má ve skutečnosti povahu procesní, a to s ohledem na její obsah – dispozice s pravomocí soudu. Rozhodčí smlouva je dispoziční procesní smlouvou, což znamená, že bezprostředně vyvolává účinky na procesní právo. Tomu nezabraňuje ani skutečnost, že musí být existence rozhodčí smlouvy před soudem včas namítnuta. Soud nemá povinnost se existencí rozhodčí smlouvy *ex officio* zabývat.

Rozhodčí smlouva zavazuje smluvní strany a případně soud, nezavazuje však rozhodce. Rozhodce má oprávnění řešení sporu přijmout, či naopak odmítnout. Právní poměry mezi smluvními stranami rozhodcem jsou upraveny smlouvou s rozhodcem, která je také procesní smlouvou, neboť jejím obsahem je závazek rozhodce rozhodnout spor a na druhou stranu závazek stran zaplatit rozhodci odměnu a nezbytné náklady. Od rozhodčí smlouvy je dále nutno odlišit dohodu o postupu řízení podle § 19 odst. 1 ZRŘ, která má za cíl upravit některé dílčí procesní otázky rozhodčího řízení. Na rozdíl od rozhodčí smlouvy je však uzavření této dohody fakultativní a není nezbytným předpokladem pro průběh rozhodčího řízení. Rozhodčí smlouva je ve skutečnosti druhovým označením pro více procesních smluv. Prvním typem je smlouva o rozhodci, která řeší konkrétně vzniklý spor. V práci bylo dovozeno stanovisko, že podstatným znakem této smlouvy není určení jména rozhodce ani určení způsobu jeho výběru. Druhým typem je rozhodčí doložka, která dopadá na všechny spory, které potencionálně v budoucnu vzniknou z určitého právního vztahu nebo z vymezeného okruhu právních vztahů. Rozhodčí doložku je možno kvalifikovat jako procesní smlouvu s odkládací podmínkou. U tohoto typu procesní smlouvy je třeba dát si pozor na určitost, která se zkoumá v rámci náležitosti projevu procesní smlouvy. Pro rozhodčí doložku je typické, že je obsažena na stejné listině společně s hmotněprávní smlouvou. Je-li obsažena zvlášť, hovoří se o tzv. neomezeném kompromisu.

Prorogační smlouvou se rozumí ujednání smluvních stran, kterými dochází ke změně pravomoci nebo příslušnosti obecného soudu ve prospěch jiného obecného soudu tím, že je pravomoc nebo příslušnost původního obecného soudu zcela derogována, nebo je doplněna o pravomoc nebo příslušnost jiného soudu. V rámci sporů s mezinárodním prvkem dochází ke změně či k doplnění pravomoci, v rámci vnitrostátních sporů potom dochází ke změně nebo k doplnění místní příslušnosti. Prorogační smlouva vyvolává vždy účinky prorogační (založení pravomoci) a zpravidla vyvolává i účinky derogační (zrušení pravomoci). Co se týče derogačních účinků prorogační smlouvy ve vztazích s mezinárodním prvkem, zde nauka dovodila, že je má vždy, pokud není výslovně sjednáno jinak, u prorogační smlouvy ve vnitrostátních vztazích je tomu přesně naopak. Tedy prorogační smlouva ve vnitrostátních vztazích má derogační účinky jen tehdy, je-li to výslovně ujednáno. Také prorogační smlouva je dispoziční procesní smlouvou. Aby prorogační smlouva mohla vyvolat účinky, musí se o ní dozvědět soud. Soud však není vázán pouze na vznesenou námitku, neboť podle § 105 o. s. ř. může sám zkoumat svoji místní příslušnost.

Na první pohled blízko k rozhodčí smlouvě mají ujednání, které zakládají povinnost stran podrobit se mediačnímu, konciliačnímu či jinému obdobnému řízení. Jelikož alternativní způsoby řešení sporů vyjma rozhodčího řízení nespádají do procesního práva, nýbrž do práva soukromého, lze hovořit maximálně o „kvaziproceních smlouvách“. Typickým příkladem je mediační smlouva, která zavazuje strany řešit vzniklé či budoucí spory prostřednictvím mediace. Na rozdíl od rozhodčí smlouvy nemá mediační smlouva přímé účinky, neboť nemůže přímo založit pravomoc mediátora a derogovat pravomoc soudu. Mediační smlouva proto toliko zavazuje smluvní strany k tomu, aby akceptovaly sjednaný postup. Vzhledem k tomu se mediační smlouva podobá zavazujícím procesním smlouvám. V případě porušení mediační smlouvy lze mediační smlouvu vymáhat nepřímou, a to prostřednictvím náhrady škody či zaplacení smluvní pokuty, přičemž vzhledem k problematickému výpočtu škody je lepší stanovit přiměřenou smluvní pokutu. V neposlední řadě je možné uvažovat o tom, že porušení závazku na podrobení se mediačnímu řízení povede k odepření náhrady nákladů řízení, a to za použití § 150 o. s. ř.

Dále byla věnována pozornost smlouvám, které disponují žalobním právem. Do této kategorie byly zařazeny vzdání se žalobního práva, vzdání se práva na opravný prostředek a dohoda o vzájemném či společném návrhu. Smlouva o nevznesení žaloby (*pactum de non petendo*) byla autorem shledána za nepřípustnou, neboť je v rozporu s povahou ústavně zaručeného práva na přístup k soudu, které náleží každému bez rozdílu a kterého se nelze vzdát jinak než tím, že bude dobrovolně nevyužito. Jakékoliv závazky vůči druhé straně jsou

v tomto ohledu zcela nevymahatelné. Co se týče vzdání se práva na odvolání, zde je nutno odmítnout existenci dispoziční procesní smlouvy, neboť ta je víceméně v § 207 odst. 1 o. s. ř. zapovězena. Na druhou stranu je možno uvažovat o tom, že by byla přípustná zavazující procesní smlouva, neboť dvojinstančnost řízení není ústavně zakotvena a potencionální odvolatel se může dobrovolně rozhodnout, zdali svého práva využije či nikoliv. Pokud by však závazek porušil, není možno shledat odvolání jako nepřipustné, maximálně je možno uvažovat o nepřímých formách donucení.

Řada procesních smluv má zvláštní povahu. Ve svém jádru některé procesní smlouvy totiž obsahují dohodu (závazek) na společném procesním postupu. Zůstane-li u tohoto závazku, jedná se o zavazující procesní smlouvu. Pokud však k tomuto závazku bude připojen zamýšlený úkon (přímé prohlášení vůči soudu), lze takovou procesní smlouvu považovat za dispoziční. V případě smluv disponujících žalobními právy se jedná o dohody o vzájemném návrhu a o dohody o společném návrhu. Jsou-li uzavřeny tyto dohody v podobě dispoziční procesní smlouvy, mají omezený obsah, neboť ten musí respektovat základní pravidla uplatňující se u jednostranných procesních úkonů. To znamená, že musí být formulovány jasně, srozumitelně, neměly by být také podmíněné. Dispoziční procesní smlouvy je možno vymáhat. V tomto případě postačuje pouhé doručení procesní smlouvy soudu. Do okamžiku doručení je však možno učiněné prohlášení bez dalšího odvolat.

Podobný charakter jako dohoda o vzájemném návrhu a dohoda o společném návrhu mají dohody o zpětvzetí žaloby. I ty lze uzavřít jak v podobě zavazující, tak v podobě dispoziční procesní smlouvy. Teoreticky přicházejí v úvahu tři druhy dohod o zpětvzetí žaloby. Může se jednat o dohodu o zpětvzetí žaloby, kterou se žalobce zaváže vzít svou žalobu zpět. V některých případech se vyžaduje souhlas žalovaného se zpětvzetím žaloby, a proto se nabízí možnost tento souhlas podchytit smluvně. V neposlední řadě mohou být podány žaloby jak ze strany žalobce, tak ze strany žalovaného, a proto i v tomto případě lze sjednat zpětvzetí žaloby.

Významnou kategorií procesních smluv jsou důkazní smlouvy, které upravují některé otázky dokazování. Důkazní smlouvy lze členit na dohody o dokazování a na dohody o důkazním břemenu. Mezi dohody o dokazování se teoreticky řadí smlouvy o hodnocení důkazů, smlouvy o úrovni dokazování, smlouvy o důkazním prostředku a smlouvy o předmětu dokazování. Z dohod o dokazování je nutno striktně odmítnout všechny procesní smlouvy, které bez zákonného zmocnění omezují pravomoc soudu. Nepřipustné tak jsou bez dalšího smlouvy o hodnocení důkazů. Smlouvy o úrovni dokazování jsou nepřipustné, neboť soud je ze zákona povinen pravdivě zjistit skutkový stav a této povinnosti nemůže být zbaven ani smluvními

stranami. Smlouvy o důkazním prostředku jsou přípustné pouze tehdy, když se jimi strany dohodnou na použití určitého důkazního prostředku, na druhou stranu není možno se dohodnout na vyloučení určitého důkazního prostředku, neboť smluvní strany mají povinnost tvrzení a povinnost důkazní. Pokud by však smluvní strany měly zájem na utajení určitých údajů, je soud povinen zajistit utajování informací například vyloučením veřejnosti z dokazování. Co se týče dohod o přednesení skutkového stavu (dohod o předmětu dokazování), jsou smluvní strany povinny vylíčit všechny rozhodné skutečnosti. A proto všechny smlouvy, kterými by se smluvní strany zavazovaly k porušení této zákonné povinnosti, jsou nepřípustné. Naopak jako přípustné lze shledat dohody o nesporných tvrzeních. Touto smlouvou však soud není bez dalšího vázán, nýbrž je oprávněn zkoumat věrohodnost učiněného prohlášení.

Dohody o důkazním břemenu byly v práci shledány jako nepřípustné. Důvodem je, že důkazní břemeno je institutem čistě procesním. Procesní právo přitom dnes neumožňuje se od zákonného důkazního břemene odchýlit. To platí jak pro objektivní důkazní břemeno, které je souhrnem pravidel, která se použijí tehdy, nepodaří-li se prokázat určitou skutečnost, tak pro subjektivní důkazní břemeno, které je procesním břemenem v pravém slova smyslu.

Na závěr kapitoly byla věnována pozornost smlouvám ovlivňujícím průběh řízení. Konkrétně ve středu zájmu byla dohoda o přerušení řízení podle § 110 o. s. ř. a § 292 ZZŘS a dohoda o postupu řízení podle § 19 odst. 1 věta první ZRŘ. Dohodu o přerušení řízení lze uzavřít teoreticky jak v podobě zavazující, tak v podobě dispoziční procesní smlouvy. Prakticky použitelná je toliko druhá varianta. Uzavřenou dohodu o přerušení řízení je nutno předložit soudu, který posoudí, zdali se to nepřičí účelu řízení. Řízení o rozvod manželství by však soud měl přerušit vždy.

Dohoda o postupu řízení má za cíl regulovat průběh rozhodčího řízení. Její uzavření je fakultativní, nicméně je vhodné této možnosti využít. Jedná se o zavazující procesní smlouvu, neboť stanovuje postup, jakým mají strany a rozhodce v řízení postupovat. Při nedodržení postupu si lze jen obtížně představit přímé procesní důsledky, například vznik procesní překážky. Porušení tak primárně povede ke vzniku nároku na náhradu škody či na náhradu nemajetkové újmy. Tento nárok může požadovat poškozená strana po tom, kdo sjednané dohody nedbal, tedy po rozhodci, případně po druhé smluvní straně. Až u závažnějších porušení dohody lze uvažovat o tom, že mohou být důvodem pro zrušení rozhodčího nálezu.

6. Závěr

Závěrem je vhodné procesní smlouvy začlenit do širších souvislostí. Cílem soudnictví je ochrana soukromých subjektivních práv a zajištění smíru ve společnosti prostřednictvím odstraňování sporů. Soudnictví si přitom v historickém vývoji prošlo nejrůznějšími proměnami, které by se daly nazvat střetem soukromé autonomie vůle na straně jedné a veřejným pořádkem na straně druhé.

Na počátku historického vývoje, kdy ještě nedošlo k rozvinutí státní moci, byla nejen u nás soukromá subjektivní práva vymáhána svémocí, například prostřednictvím soukromých válek. Zjednodušeně se tak dá říci, že v této době při prosazení subjektivních práv hrála rozhodující roli autonomie vůle jednající osoby a její soukromá moc. Posléze společně se vznikem států a prosazováním státní moci stát (panovník) postupně převzal monopol vymáhání soukromých subjektivních práv, aby zamezil soukromým válkám, násilím, loupežím a zajistil tak mír ve společnosti. Občané (poddaní) se na oplátku museli vzdát vymáhání svých subjektivních práv soukromou cestou.⁴⁸³ V této době byla podoba procesu a vymáhání práv závislá na vůli panovníka a vůle subjektu byla upozaděna.

S příchodem osvícenectví a velké francouzské revoluce, s prosazováním hodnot svobody, rovnosti a solidarity (bratrství), a následně s rozvojem moderního civilního procesu se znovu do popředí dostal jedinec jako subjekt, který má být chráněn. Jedinci byl ve sporném civilním procesu poskytnut adekvátní prostor pro to, aby chránil svá práva a aby přitom uplatnil svou vůli prostřednictvím zásady dispoziční a zásady projednávací. Tím však historickému vývoji nebylo konce. Po druhé světové válce pod vlivem sovětské koncepce došlo k potlačení autonomie vůle ve prospěch státní moci. Soud a prokuratura dostaly velký prostor k tomu, aby mohly aktivně zasáhnout do průběhu sporného řízení. Ke změně došlo až v devadesátých letech, kdy se znovu vývoj navrátil k tradičním zásadám moderního civilního procesu.

Tímto velmi stručným shrnutím vývoje civilního soudnictví chce autor poukázat především na to, že i v historii civilního soudnictví dochází ke střetu svobody (autonomie vůle) na straně jedné a ochrany společnosti (veřejného pořádku) na straně druhé. V průběhu dějin je

⁴⁸³ V této souvislosti je možno připomenout, že formálně se tak dělo formou zemských mírů (tzv. landfrýdy), které vydávala šlechta, a božích mírů, které vydávala církev. Srov. SCHELLE, Karel et al. *Právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 1134 s. ISBN 978-807-3800-437. s. 256.

tak patrné, že státy dynamicky hledají rovnovážný stav mezi striktním liberalismem a naopak mezi striktním státním paternalismem.

Po nezbytné odbočce je možno se vrátit k procesním smlouvám. Účelem procesních úkonů včetně procesních smluv je zohlednění autonomie vůle procesních stran v civilním procesu, která se projevuje především v dispoziční a projednávací zásadě. Prostřednictvím procesních úkonů se strany nestaví pouze do role pasivního přihlížejícího, nýbrž mohou a svým způsobem musí ovlivňovat průběh soudního řízení. Vůle jednajících stran je a vždy bude v civilním procesu formována primárně jednostrannými procesními úkony. Na druhou stran je vhodné, aby u jednostranných úkonů vůle stran nezačínala a zároveň nekončila, nýbrž aby byla vhodně doplňována možností uzavírání procesních smluv, jimiž lze významně působit na probíhající řízení.

Přínos procesních smluv lze spatřovat ve více ohledech. V době, kdy se na většinu věcí nahlíží ekonomickým pohledem, budou mnozí jako hlavní výhodu procesních smluv spatřovat v jejím ekonomickém potenciálu. Prostřednictvím procesních smluv lze totiž dosáhnout úspory jak finančních prostředků, tak i času. Patrné je to například u rozhodčích smluv, které zakládají pravomoc rozhodců či stálého rozhodčího soudu. Rozhodčí řízení je zpravidla nejen časově rychlejší, ale mnohdy i levnější řešením sporů než řízení soudní. Dalším přínos lze spatřovat v uvedeném vyšším zohlednění autonomie vůle jednajících subjektů. Procesní smlouvy také mohou vést k pokojnějšímu průběhu soudního řízení. Základem procesní smlouvy je totiž konsensus stran sporu, pokud jsou strany schopny se dohodnout na některých procesních otázkách, je dost možné, že budou zároveň schopny vést spor konstruktivněji.

Autonomie vůle má však své limity, a to především tehdy, když veřejný zájem převáží. Nejinak je tomu i v případě procesních smluv. V práci bylo na řadě míst ukázáno, že procesní smlouvy jsou omezeny zásadou zákonnosti a ochranou veřejného pořádku. Obecně se zásada zákonnosti projevuje zejména v možnosti uzavírání procesních smluv, v účincích, které procesní smlouvy vyvolávají, či v otázce vymahatelnosti. Dále se promítá i do přípustnosti jednotlivých procesních smluv. Například není umožněno, aby strany smluvně předepsaly soudu určité hodnocení důkazů, neboť taková smlouva je v demokratickém právním státě zcela nepřipustná.

Při zhodnocení práce si musí autor sebekriticky přiznat, že jím podaný výklad a odpovědi v práci nastíněných otázek nejsou nutně jediným správným řešením. Důvodem je doposud neexistující jednotná koncepce procesních smluv, která by se měla zrodit v odborném diskursu a k jejímuž vytvoření by měla předkládaná práce napomoci. Předkládaná práce také přirozeně nepodává odpovědi na všechny otázky, které se procesních smluv bezprostředně

dotýkají. Řada souvisejících otázek totiž často zůstává skrytá a na povrch vyplouvá až tehdy, když nastane konkrétní problém při aplikaci práva. Jako nedostatek je možno považovat i tu skutečnost, že prací učiněný výklad dopadá jen na civilní sporné řízení a na rozhodčí řízení, naopak nebyl zpracován výklad procesních smluv v oblasti výkonu rozhodnutí, v insolvenčním a v nesporném řízení. Důvodem jsou omezené kapacity autora a snaha pokud možno o stručnost. Každá práce by totiž měla čtenáře poučit a nikoliv již na první pohled svým rozsahem odradit. Je evidentní, že se v dalších druzích civilního soudnictví procesní smlouvy také vyskytují a že většina znaků procesních smluv je univerzálně aplikovatelná. S určitými odchylkami tak lze předpokládat, že se poskytnutý výklad uplatní i na tyto procesní smlouvy. Nicméně procesní smlouvy v dalších druzích soudnictví by si zasloužily samostatný výklad. Naskytne-li se k tomu autorovi v budoucnu příležitost, například v rámci rigorózního řízení, rád by se autor podrobněji věnoval procesním smlouvám v oblasti výkonu soudního rozhodnutí.

V závěru práce je vhodné také upozornit na stav současné legislativy. Stručně řečeno současná právní úprava je zcela nevyhovující, a to z následujících důvodů. Procesní předpisy se dnes zaměřují především na jednostranné procesní úkony a naopak procesními smlouvami se zabývají jen letmo ve vybraných pasážích. Světlejší výjimkou je úprava rozhodčí smlouvy v zákoně o rozhodčím řízení, i když i zde lze nalézt řadu výhrad, například není dostatečně vyřešena kontraktace. Na pozadí současné právní úpravy se tak skrývá její nekoncepčnost, nepřehlednost, roztržitost a nejednoznačnost. Důsledkem toho nastává pochybnost o povaze procesních smluv, kdy řada autorů má stále tendenci k hmotněprávnímu pojetí, především pak není zřejmé, kdy právní řád uzavírání procesních smluv umožňuje a jaké právní normy na takové procesní smlouvy aplikovat.

Pokud v budoucnu skutečně dojde k tolik slibované rekodifikaci procesního práva, je možno jen a jen doporučit, aby rekodifikace obsahovala komplexní návrh úpravy procesních smluv. V této úpravě by se zákonodárce měl vypořádat se základními otázkami souvisejícími s procesními smlouvami, především by se měl vypořádat s problematikou přípustnosti procesních smluv, s problematikou jejich uzavírání a s problematikou vytýkání vad a jejími následky. Na řadu takových otázek dokáže dát tato práce uspokojivé odpovědi.

V procesních smlouvách lze spatřovat obrovský potenciál. Zdali však tento potenciál bude skutečně využit, nebo naopak zůstane takřikajíc ležet ladem, je otázkou, na kterou odpoví až sama budoucnost.

7. Soupis použitých zdrojů a pramenů

7.1. Právní předpisy

7.1.1. Národní právo

1. Ústavní zákon č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky, ve znění zákona č. 162/1998 Sb. In: *CODEXIS* [právní informační systém]. Atlas Consulting [cit. 6. 2. 2014].
2. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů. In: *CODEXIS* [právní informační systém]. Atlas Consulting [cit. 6. 2. 2014].
3. Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů. In: *CODEXIS* [právní informační systém]. Atlas Consulting [cit. 6. 2. 2014].
4. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. In: *CODEXIS* [právní informační systém]. Atlas Consulting [cit. 6. 2. 2014].
5. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *CODEXIS* [právní informační systém]. Atlas Consulting [cit. 6. 2. 2014].
6. Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů. In: *CODEXIS* [právní informační systém]. Atlas Consulting [cit. 6. 2. 2014].
7. Zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů. In: *CODEXIS* [právní informační systém]. Atlas Consulting [cit. 6. 2. 2014].
8. Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů. In: *CODEXIS* [právní informační systém]. Atlas Consulting [cit. 6. 2. 2014].
9. Zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů. In: *CODEXIS* [právní informační systém]. Atlas Consulting [cit. 6. 2. 2014].
10. Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů. In: *CODEXIS* [právní informační systém]. Atlas Consulting [cit. 6. 2. 2014].
11. Zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů. In: *CODEXIS* [právní informační systém]. Atlas Consulting [cit. 6. 2. 2014].

12. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *CODEXIS* [právní informační systém]. Atlas Consulting [cit. 6. 2. 2014].
13. Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém. In: *CODEXIS* [právní informační systém]. Atlas Consulting [cit. 6. 2. 2014].
14. Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů (zákon o mediaci). In: *CODEXIS* [právní informační systém]. Atlas Consulting [cit. 6. 2. 2014].
15. Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. In: *CODEXIS* [právní informační systém]. Atlas Consulting [cit. 6. 2. 2014].
16. Zákonné opatření č. 340/2013 Sb., o dani z nabytí nemovitých věcí. In: *CODEXIS* [právní informační systém]. Atlas Consulting [cit. 6. 2. 2014].

7.1.2. Unijní právo

1. Nařízení Rady (ES) č. 44/2001/ES ze dne 22. prosince 2000, o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech. CELEX 32001R0044. In: *CODEXIS* [právní informační systém]. Atlas Consulting [cit. 6. 2. 2014].
2. Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1215/2012/EU ze dne 12. prosince 2012, o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech. CELEX 32012R1215. In: *CODEXIS* [právní informační systém]. Atlas Consulting [cit. 6. 2. 2014].
3. Směrnice Rady č. 93/83/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách. CELEX 31993L0013. In: *CODEXIS* [právní informační systém]. Atlas Consulting [cit. 6. 2. 2014].

7.1.3. Mezinárodní právo

1. Vyhláška ministerstva zahraničních věcí č. 74/1959 Sb., o Úmluvě o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů. In: *CODEXIS* [právní informační systém]. Atlas Consulting [cit. 6. 2. 2014].
2. Vyhláška ministerstva zahraničních věcí č. 176/1964 Sb., o Evropské úmluvě o obchodní arbitráži. In: *CODEXIS* [právní informační systém]. Atlas Consulting [cit. 6. 2. 2014].

7.2. *Judikatura*

7.2.1. Ústavní soud

1. Nález Ústavního soudu ze dne 11. 12. 1997, sp. zn. IV. ÚS 295/97 (N 162/9 SbNU 395). In: *NALUS* [právní informační systém]. Ústavní soud [cit. 25. 2. 2014]. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>
2. Nález Ústavního soudu ze dne 6. 11. 2007, sp. zn. II. ÚS 3/06 (N 185/47 SbNU 429), publikováno v časopise *Soudní rozhledy* č. 2/2008, s. 46. In: *NALUS* [právní informační systém]. Ústavní soud [cit. 25. 2. 2014]. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>
3. Nález Ústavního soudu ze dne 15. 6. 2009, sp. zn. I. ÚS 342/09 (N 144/53 SbNU 765). In: *NALUS* [právní informační systém]. Ústavní soud [cit. 25. 2. 2014]. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>
4. Nález Ústavního soudu ze dne 8. 3. 2011, sp. zn. I. ÚS 3227/07 (N 37/60 SbNU 441). In: *NALUS* [právní informační systém]. Ústavní soud [cit. 25. 2. 2014]. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>
5. Nález Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2011, sp. zn. II. ÚS 2164/10 (N 187/63 SbNU 171), publikováno v časopise *Soudní rozhledy* č. 2/2012, s. 46. In: *NALUS* [právní informační systém]. Ústavní soud [cit. 25. 2. 2014]. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>
6. Nález Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2013, sp. zn. I. ÚS 3512/11 (publikováno v časopise *Soudní rozhledy* č. 1/2014, s. 8). In: *NALUS* [právní informační systém]. Ústavní soud [cit. 25. 2. 2014]. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>

7.2.2. Nejvyšší soud

1. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 3. 1998, sp. zn. 3 Cdon 1398/96 (publikován v časopise *Právní rozhledy* č. 4/1999, str. 204).
2. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. 3. 2010, sp. zn. 23 Cdo 5508/2007 (publikován v časopise *Soudní rozhledy* č. 9/2010, str. 338).
3. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 8. 1995, sp. zn. Odon 19/95/Fa-Sp (publikováno v časopise *Právní rozhledy* č. 11/1995, s. 456). In: *BECK-ONLINE* [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 5. 2. 2014].
4. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2002, sp. zn. 29 Odo 524/2002.

5. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2011, sp. zn. 31 Cdo 1945/2010 (publikováno v časopise Soudní rozhledy č. 11/2011, s. 409). In: *BECK-ONLINE* [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 5. 2. 2014].

7.2.3. Ostatní soudy

1. Usnesení zvláštního senátu zřízeného podle zákona č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů, ze dne 19. 10. 2010, čj. Konf 13/2010-7. In: *BECK-ONLINE* [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 5. 2. 2014].
2. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 28. 5. 2009. sp. zn. 12 Cmo 496/2008. In: *BECK-ONLINE* [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 5. 2. 2014].

7.3. Knihy

1. BAUMBACH, Adolf et al. *Zivilprozessordnung: mit FamFG, GVG und anderen Nebengesetzen*. 69., völlig neubearbeitete Aufl. München: C.H. Beck, 2011. ISBN 978-340-6609-008.
2. BĚLOHLÁVEK, Alexander J. *Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů: komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 1776 s. ISBN 978-80-7179-342-7.
3. BUREŠ, J., DRÁPAL, L., a kol. *Občanský soudní řád I, II Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 1600 s. ISBN 978-80-7400-107-9. Dostupné v: *BECK-ONLINE* [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 30. 8. 2013].
4. ČEŠKA, Zdeněk et al. *Občanské právo procesní*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1989, 447 s. ISBN 80-703-8033-0.
5. DAVID, Ludvík et al. *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, 2056 s. ISBN 978-807-3574-604. Dostupné v: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 24. 10. 2013].
6. DOLEŽALOVÁ, Martina, et al. *Zákon o mediaci: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 360 s. ISBN 978-80-7400-458-2.
7. ELLER, Otakar. *Mezinárodní občanské právo procesní*. 1. vyd. Brno: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 1987, 93 s. Nemá ISBN.
8. FASCHING, Hans Walter. *Lehrbuch des österreichischen Zivilprozessrechts: Lehr- und Handbuch für Studium und Praxis*. 2., überarbeitete und erg. Aufl. Wien: Manz, 1990, 1232 s. ISBN 3-214-04697-7.

9. FASCHING, Hans Walter et al. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen: 3. Band - §§ 226 bis 460 ZPO*. 2. Aufl. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2004, 1650 s. ISBN 978-321-4044-121.
10. FASCHING, Hans W. a Andreas KONECNY. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen: 4. Band – 577 bis 618 ZPO*. 2., völlig neu bearb. Aufl. Bearbeitet von Christian HAUSMANINGER. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2007, xxiv/ 1 134 s. ISBN 978-321-4043-940.
11. FIALA, Josef et al. *Občanské právo hmotné*. 3. vydání. Brno: Doplněk, 2002, 433 s. ISBN 80-723-9111-9.
12. HENDRYCH, Dušan. *Právní slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. 1459 s. ISBN 978-80-7400-059-1. In: *BECK-ONLINE* [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 11. 3. 2014].
13. HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní*. Editor Jiří Spáčil. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, xxxii, 211, 442, 286 s. Klasická právní díla. ISBN 978-807-3575-403.
14. HURDÍK, Jan a Petr LAVICKÝ. *Systém zásad soukromého práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, 197 s. Spisy Právní fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 367. ISBN 978-802-1050-631.
15. HURDÍK, Jan et al. *Občanské právo hmotné: Obecná část. Absolutní majetková práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, 308 s. ISBN 978-80-7380-377-3.
16. IMMENGA; METSMÄCKER et al. *EU-Wettbewerbsrecht*. 5. Aufl. München: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-340-6627-606. Zur Verfügung auf: *Beck-online.de* [právní informační systém]. Verlag C. H. Beck [cit. 27. 10. 2013].
17. JEMELKA, Luboš et al. *Správní řád: komentář*. 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2013, xxvi, 818 s. ISBN 978-80-7400-484-1.
18. KIRCHHOF, Hans-Peter et al. *Münchener Kommentar zur Insolvenzordnung*. 2. Aufl. München: C. H. Beck, 2007-2008, 6600 s. ISBN 34065509323. Zur Verfügung auf: *Beck-online.de* [právní informační systém]. Verlag C. H. Beck [cit. 27. 10. 2013].
19. KMEC, Jiří, David KOSAŘ, Jan KRATOCHVÍL a Michal BOBEK. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, xxvii, 1660 s. Velké komentáře. ISBN 978-807-4003-653.
20. KNAPP, Viktor et al. *Československé občanské právo: Svazek I*. 2. přepr. a dopl. vyd. Praha: Orbis, 1974, 588 s. Nemá ISBN.

21. KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, xvi, 247 s. Právnické učebnice (C. H. Beck). ISBN 34-064-0177-5.
22. KNAPP, Viktor. *Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1996, 248 s. Právnické učebnice (C. H. Beck). ISBN 340641253x.
23. KNAPP, Viktor. *Vědecká propedeutika pro právníky*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, 233 s. ISBN 8086432548.
24. KODEK, Georg E. a Peter G. MAYR. *Zivilprozessrecht*. 1. Aufl. Wien: facultas wuv universitätsverlag, 2009. ISBN 3708902955.
25. LÜKE, Gerhard et al. *Münchener Kommentar zur Zivilprozeßordnung: mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen*. 4. Aufl. München: Beck, 2012, 6700 s. ISBN 978-340-6610-301. Zur Verfügung auf: *Beck-online.de* [právní informační systém]. Verlag C. H. Beck [cit. 27. 10. 2013].
26. MACUR, Josef a Jaruška STAVINHOVÁ. *Úvod do teorie občanského práva procesního*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1990, 110 s. ISBN 80-210-0099-6.
27. MACUR, Josef. *Právo procesní a právo hmotné*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993, 158 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 122. ISBN 80-210-0740-0.
28. MACUR, Josef. *Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993, 183 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 129. ISBN 80-210-0810-5.
29. MACUR, Josef. *Důkazní břemeno v civilním soudním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995, 172 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 157. ISBN 80-210-1161-0.
30. MACUR, Josef. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1996, 162 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 172. ISBN 80-210-1403-2.
31. MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, xviii, 276 s. ISBN 978-80-7400-382-0.
32. MOLEK, Pavel. *Právo na spravedlivý proces*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, 573 s. Ediční řada Lidská práva. ISBN 978-807-3577-483.
33. MUSIELAK, Hans-Joachim a Wolfgang BALL. *Kommentar zur Zivilprozessordnung: mit Gerichtsverfassungsgesetz*. 9. neubearbeitete Aufl. München: Verlag Franz Vahlen, 2012, xlii, 2958 p. ISBN 38-006-4236-0. Zur Verfügung auf: *Beck-online.de* [právní informační systém]. Verlag C. H. Beck [cit. 27. 10. 2013].

34. PAUKNEROVÁ, Monika. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, xxxii, 409 s. ISBN 978-807-4000-348.
35. PELLI, Olivia. *Beweisverträge im Zivilprozess*. 1. Aufl. Zürich: Dike, 2012, LI., 324 p. ISBN 978-303-7514-504.
36. RABAN, Přemysl. *Alternativní řešení sporů, arbitráž a rozhodci v České a Slovenské republice a zahraničí*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2004, xx, 745 s. Beckova edice právní instituty. ISBN 80-717-9873-8.
37. ROZEHNALOVÁ, Naděžda a Vladimír TÝČ. *Evropský justiční prostor (v civilních otázkách)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003, 401 s. ISBN 80-210-4053-X.
38. ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*. 2. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: ASPI, 2008, 386 s. ISBN 978-80-7357-324-9.
39. SCHELLE, Karel et al. *Právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 1134 s. ISBN 978-807-3800-437.
40. SCHILKEN, Eberhard. *Zivilprozeßrecht*. 1. vyd. Köln: Carl Heymanns Verlag, 1992, 598 s. Academia iuris. ISBN 34-522-2105-9.
41. SKULOVÁ, Soňa et al. *Správní právo procesní*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, 386 s. ISBN 978-80-7380-381-0.
42. STAVINHOVÁ, Jaruška a Petr HLAVSA. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2003, 660 s. ISBN 80-210-3271-5.
43. STEIN, Friedrich et al. *Kommentar zur Zivilprozessordnung: Band 1, §§ 1-40*. 22. Aufl. Tübingen: Mohr-Siebeck, 2003, xxii, 705 s. ISBN 31-614-7815-0.
44. STEIN, Friedrich et al. *Kommentar zur Zivilprozessordnung: Band 3, §§ 128-252*. 22. Aufl. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, 903 s. ISBN 3-16-147817-7.
45. STEIN, Friedrich et al. *Kommentar zur Zivilprozessordnung: Band 4, §§ 253-327*. 22. Aufl. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, 1365 s. ISBN 978-3-16-147818-5.
46. STEINER, Vilém a František ŠTAJGR. *Československé mezinárodní civilní právo procesní*. 1. vyd. Praha: Academia, 1967, 385 s. Nemá ISBN.
47. STEINER, Vilém. *Základní otázky občanského práva procesního*. 1. vyd. Praha: Academia, 1981, 365 s. Nemá ISBN.
48. SVOBODA, Karel et al. *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2013, 1422 s. ISBN 978-80-7400-506-0.
49. ŠÁMAL, Pavel et al. *Trestní řád: komentář*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 4700 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

50. ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011, 416 s. Teoretik. ISBN 978-808-7212-684.
51. ŠTAJGR, František et al. *Občanské právo procesní*. 2. vyd. Praha: Orbis, 1968, 449 s. Nemá ISBN.
52. UFFER-TOBLER, Christoph Leuenberger; Beatrice. *Schweizerisches Zivilprozessrecht*. Bern: Stämpfli, 2010. ISBN 3727286555.
53. WAGNER, Gerhard. *Prozeßverträge: Privatautonomie im Verfahrensrecht*. 1. vyd. Tübingen: Mohr Siebeck, 1998, 849 s. Jus Privatum: Bd 33. ISBN 31-614-7022-2.
54. WINTEROVÁ, Alena. *Civilní právo procesní*. 6. aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2011. ISBN 978-807-2018-420.
55. ZAHRADNÍKOVÁ, Radka et al. *Civilní právo procesní*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2013, 568 s. ISBN 978-80-7380-437-4.

7.4. Časopisecké články (tištěné a elektronické)

1. BANDÚROVÁ, Monika. Rozhodčí doložka a plná moc. *Právní rozhledy*. 2009, č. 17, s. 293. ISSN 1210-6410. Dostupné z: http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/civilni-proces/art_6571/rozhodci-dolozka-a-plna-moc.aspx
2. BĚLOHLÁVEK, Alexandr J. Procesní smlouvy a kvalifikace rozhodčích a prorogačních smluv: aplikace hmotněprávní úpravy na smlouvy s procesním účinkem pro futuro. *Právník*. 2012, roč. 151, č. 9, s. 971–1001. ISSN 0231-6625.
3. DAVID, M. K povaze rozhodčí smlouvy podruhé a jinak. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 10, s. 27–29. ISSN 1210-6348. Dostupné z: http://www.cak.cz/assets/ba_10_2011web.pdf
4. DOLEŽALOVÁ, Martina a Patrick VAN LEYNSEELE. Mediace v právním prostředí. *Právní rozhledy*. 2012, roč. 20, č. 12, s. 419. ISSN 1210-6410.
5. DOLEŽEL, Vladimír. Quo vadis prorogace? In: *Cofola 2009* [online]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009 [cit. 2012-03-02]. 12 s. ISBN 978-80-210-4821-8. Dostupné z: http://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2009/files/contributions/Vladimir%20Dolezel%20_937_.pdf
6. HAVLÍČEK, Jan a Naděžda ROZEHNALOVÁ. Rozhodčí smlouva a rozhodci ve světle některých rozhodnutí ... aneb quo vadis ...? *Právní fórum*. 2010, č. 3, s. 114 - 119. ISSN 1214-7966.
7. HRNČIŘÍKOVÁ, Miluše. Platnost rozhodčí smlouvy aneb jaký vliv může mít určení povahy rozhodčí smlouvy na praxi. *Právní fórum*. 2011, č. 8, s. 373–378. ISSN 1214-7966.

8. HRNČIŘÍKOVÁ, Miluše. Vynutitelnost mediační doložky. *Právní fórum*. 2012, roč. 21, č. 12, s. 525 a násl. ISSN 1214-7966.
9. HRNČIŘÍKOVÁ, Miluše. Závaznost procesních smluv s cizím prvkem pro právní nástupce. *Právní rozhledy*. 2013, roč. 21, č. 23-24, s. 834. ISSN 1210-6410.
10. JELÍNEK, Jiří. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky souvisící. *Bulletin advokacie*. 2012, č. 10, s. 19–25. ISSN 1210-6348. Dostupné z: http://www.cak.cz/assets/komora/bulletin-advokacie/ba_10_2012_web.pdf
11. JEMELKA, Luboš; SLOVÁČEK, Jiří. Pár poznámek k obecné úpravě veřejnoprávních smluv. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2007, roč. 15, č. 1, s. 22–27. ISSN 1210-9126. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/dokumenty/2766>
12. JEMELKA, Luboš; SLOVÁČEK, Jiří. Veřejnoprávní smlouvy. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 15, č. 11, s. 394–402. ISSN 1210-6410.
13. KNAPOVÁ, Jana. K prorogačním dohodám. *Právní rádce*. 2007, č. 7, s. 28–33. ISSN 1210-4817.
14. KURSOVÁ, Jana. Dohoda o vině a trestu v českém trestním právu a její problematické momenty. In: *Dny práva – 2012 – Days of law*. 1. vyd. Brno: Tribun EU s. r. o., 2013, s. 1544–1555. ISBN 978-80-210-6319-8. Dostupné z: <http://1url.cz/mF3s>
15. LAVICKÝ, Petr. Vzájemné vztahy práva procesního a práva hmotného v díle pana profesora Macura. In: *Dny práva – 2008 – Days of law*. 1. vyd. Brno: Tribun EU s. r. o., 2008, s. 959–968. ISBN 978-80-210-4733-4. Dostupné z: www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/lavicky.pdf
16. LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno a dokazování výše nároku. *Právní fórum*, Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2012, roč. 2012, č. 11, s. 488 - 492. ISSN 1214-7966.
17. LAVICKÝ, Petr. Procesněprávní pravidla v novém občanském zákoníku. In: *Reforma súkromného práva a Slovensku a v Čechách*. Brno - Pezinok: Masarykova univerzita - Justičná akadémia Slovenskej Republiky, 2013. s. 82-99, 18 s. ISBN 978-80-210-6626-7.
18. LAVICKÝ, Petr. Několik úvah o procesním právu z podnětu díla prof. V. Knappa. Předneseno dne 13. 12. 2013 na konferenci *Viktor Knapp 100 let*. Pozn. Doposud nevyšla monografie z konference, příspěvek použit s dovořením autora.
19. LISSE, Luděk. Stanovisko Nejvyššího soudu k rozhodcím doložkám arbitrážních center. *Obchodněprávní revue*. 2011, roč. 3, č. 8, s. 250. ISSN 1213-5313.
20. LOBOTKA, Andrej. Dohoda o vině a trestu a její vztah k účelu trestu. *Právní rozhledy*. 2012, roč. 20, č. 19, s. 674–677. ISSN 1210-6410.

21. MACUR, J. Lze posuzovat procesní jednání stran podle ustanovení hmotného práva o vadách právních úkonů?. *Právní rozhledy*. 1995, roč. 3, č. 11, s. 440–443. ISSN 1210-6410.
22. MACUR, Josef. Základní teoretické koncepce civilního procesu. *Bulletin advokacie*. 1998, roč. 9, č. 9, s. 6–17. ISSN 1210-6348. Dostupné z: http://www.cak.cz/assets/files/178/BA_98_09.pdf
23. MACUR, Josef. Důvody neplatnosti rozhodčí smlouvy. *Právní rozhledy*. 2001, roč. 9, č. 12, s. 579–583. ISSN 1210-6410.
24. MATULA, Zbyněk. Smluvní fikce (domněnka) doručení. In: *Dny práva – 2012 – Days of law*. 1. vyd. Brno: Tribun EU s. r. o., 2013, s. 1544–1555. ISBN 978-80-210-6319-8. Dostupné z: http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/reforma/MatulaZbynek.pdf
25. NOVÝ, Zdeněk. Princip „poctivosti“ dle Draft Common Frame of Reference jako inspirace pro výklad § 6 odst. 1 návrhu občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 2012, roč. 20, č. 2, s. 46. ISSN 1210-6410.
26. PAUKNEROVÁ, Monika a Magdalena Pfeiffer. Mezinárodní mediace a české právo. *Právní rozhledy*. 2013, roč. 21, č. 1, s. 21. ISSN 1210-6410.
27. POSPÍŠIL, Petr. Kdo může uzavírat rozhodčí smlouvu? *Bulletin advokacie*. 2010, roč. 21, č. 12, s. 34–36. ISSN 1210-6348. Dostupné z: http://www.cak.cz/assets/ba_12_2010_web.pdf
28. SVOBODA, Karel. K právním úkonům s vlastnostmi na pomezí práva hmotného a procesního. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2012, roč. 20, č. 2, s. 127–131. ISSN 1210-9126.
29. ZOULÍK, František. Některé problémy rozhodčího řízení. *Bulletin advokacie*. 2007, roč. 18, č. 1, s. 13–15. ISSN 1210-6348. Dostupné z: http://www.cak.cz/assets/files/1585/BA_07_01.pdf

7.5. Elektronické dokumenty

1. DOLEŽEL, Vladimír. Prorogační ujednání a jeho budoucnost. *Epravo.cz* [online]. 3. 3. 2009 [cit. 29. 1. 2014]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/prorogacni-ujednani-a-jeho-budoucnost-55574.html>
2. GONSORČÍKOVÁ, M. Právně teoretické aspekty procesní smlouvy jako nástroje upravujícího rozhodčí řízení. *iPravnik.cz* [online]. 12. 6. 2003 [cit. 30. 8. 2014]. Dostupné z: http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/civilni-proces/pd_1/art_3708/detail.aspx
3. LISSE, Luděk. 77917. Nalézání práva rozhodci v nové judikatuře Ústavního soudu. *Epravo.cz* [online]. 20. 10. 2011 [cit. 15. 2. 2014]. Dostupné z:

<http://www.epravo.cz/top/clanky/nalezani-prava-rozhodci-v-nove-judikature-ustavniho-soudu-77917.html>

4. ORBESOVÁ, Bronislava. 93479. Mediační doložka. *Epravo.cz* [online]. 5. 2. 2014 [cit. 15. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/mediacni-dolozka-93479.html>
5. Sněmovní tisk 257/0. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. Poslanecká sněmovna, 3. volební období, 1998-2002. Vydáno dne 17. 6. 1999. [cit. 28. 1. 2014]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=3&ct=257&ct1=0>

7.6. Akademické práce

1. HLEDÍK, Martin. *Povaha rozhodčí smlouvy* [online]. Brno, 2008 [cit. 25. 1. 2014]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce Jiří Valdhan. Dostupné z: https://is.muni.cz/auth/th/125255/pravf_m/Diplomova_prace_-_Martin_Hledik.pdf
2. KNAP, Tomáš. *Pravidla rozhodčího řízení dohodnutá stranami* [online]. Brno, 2013 [cit. 25. 1. 2014]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce Petr Lavický. Dostupné z: https://is.muni.cz/auth/th/322989/pravf_m/DP_FIN_V.pdf
3. LAVICKÝ, Petr. *Funkční vazby občanského práva hmotného a procesního* [online]. Brno, 2007 [cit. 25. 1. 2014]. Disertační práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Dostupné z: <http://1url.cz/WF3V>
4. PLAČKOVÁ, Kateřina. *Soudní smír* [online]. Brno, 2013. [cit. 25. 1. 2014]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce Petr Lavický. Dostupné z: https://is.muni.cz/auth/th/325580/pravf_m/diplomova_prace.doc

7.7. Elektronické informační zdroje

1. *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 11. 3. 2014].
2. *Beck-online.cz* [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 11. 3. 2014].
3. *Beck-online.de* [právní informační systém]. Verlag C. H. Beck [cit. 11. 3. 2014].
4. *CODEXIS* [právní informační systém]. Atlas Consulting [cit. 11. 3. 2014].
5. *GESETZTE IM INTERNET* [právní informační systém]. Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz [cit. 11. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.gesetze-im-internet.de>
6. *JUSTLINE* [právní informační systém] JUSTLINE GmbH [cit. 11. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.jusline.at>
7. *NALUS* [právní informační systém]. Ústavní soud [cit. 11. 3. 2014]. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>